

Drugi Niepodległości
POLONIA RESTITUTA 1918
„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

„Virtuti Militari”
Order honoru i narodowej dumy
1918 1921

1

Wystawa przygotowana przez:
Stowarzyszenie Wspólnota Polska
Warszawa, 15 sierpnia 2018 r.

Stowarzyszenie
„Wspólnota Polska”

Wystawa jest dofinansowana
przez Stowarzyszenie „Wspólnota
Polska” za środków pochodzących
z Kancelarii Senatu w ramach
sprawowania opieki Senatu
Rzeczypospolitej Polskiej nad
Polonią i Polakami za granicą.

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

Autorzy (scenariusz, tekst, wybór ilustracji, opracowanie):

prof. dr hab. Grzegorz Łukomski
Ryszard Rybka
red. Rafał E. Stolarski

Realizacja:

Projekt graficzny:
Robert T. Męczyński
STUDIO DESIGN-EXPRESS
tel. 508 100 923
Agencja Kreatywna

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Wstęp

Restytucja państwa w 1918 roku spowodowała stopniową odbudowę nie tylko jego struktur administracyjnych, lecz także symboli. Przywracano polskość we wszystkich obszarach przestrzeni politycznej i społecznej. Rzeczpospolita mozolnie odradzała się do niepodległego bytu. Należało ponadto zbrojnie walczyć o jej granice.

Lata 1918–1921 były kolejnym po Wielkiej Wojnie okresem wyjątkowej działalności militarnej, znaczonej kolejnymi ofiarami i zniszczeniami materialnymi. Dwuletnia wojna polsko-bolszewicka (1918–1920), powstania śląskie (1919–1921), powstanie wielkopolskie (1918–1919), walki z Ukraińcami (1918–1919) i Czechosłowacją (1919), nie sprzyjały świętowaniu i podsumowaniu zasług. Na prawdziwą radość z odzyskanej wolności czas miał nadejść po zakończeniu wojny.

Król Stanisław August Poniatowski – twórca orderu „Virtuti Militari” – w stroju koronacyjnym, mal. Marcello Bacciarelli, 1768 r.
Grzegorz Gawłowski, Stanisław August Poniatowski, Warszawa-Kraków 1997, s. 112

Książę Józef Poniatowski z Krzyżem Wielkim i Gwiazdą Orderu „Virtuti Militari”, twórca pierwszego statutu orderu, mal. Józef Kosiniński wy Józefa Grassiego, 1810 r.
Grzegorz Gawłowski, Stanisław August Poniatowski, Warszawa-Kraków 1997, s. 114

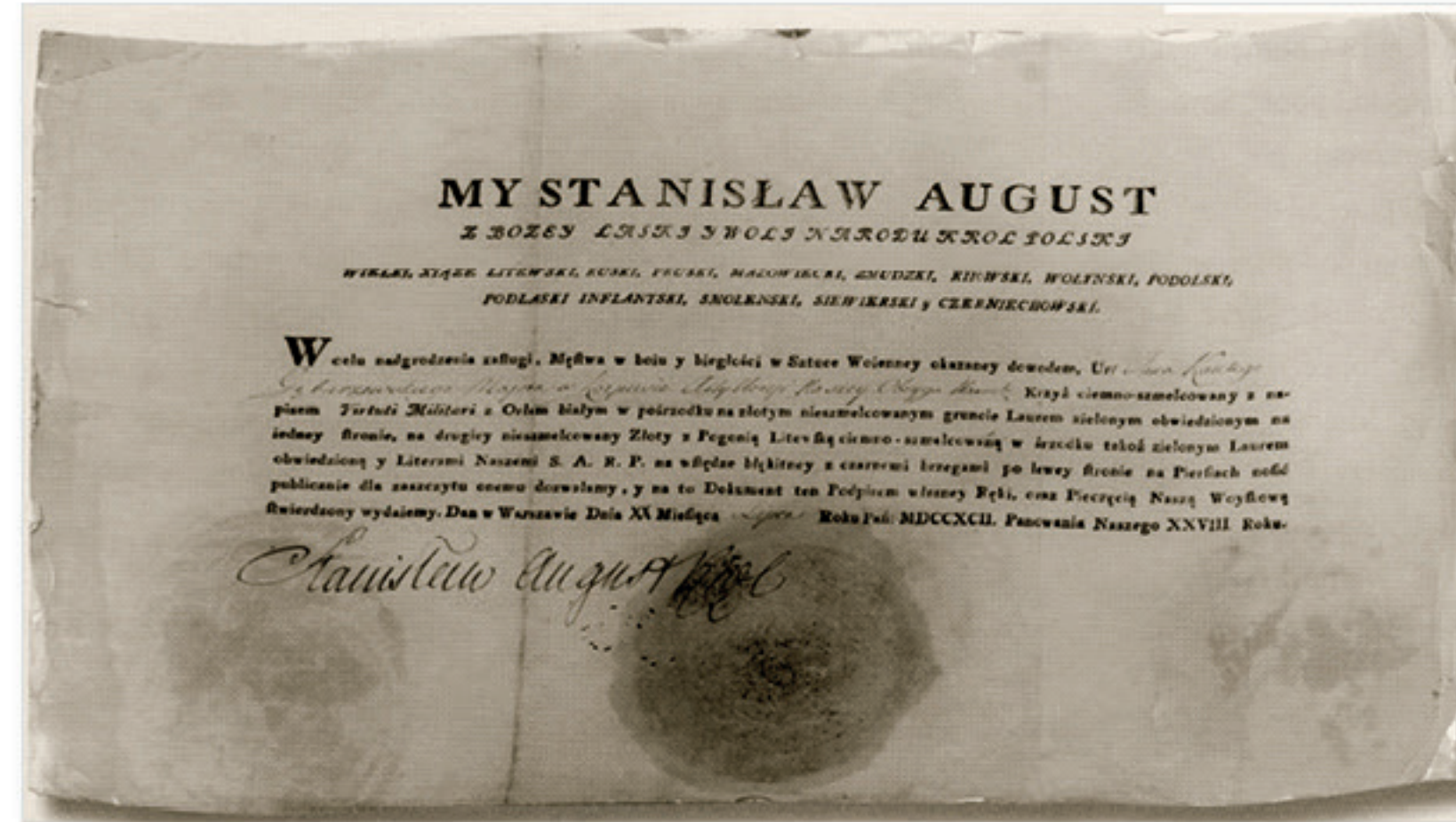

Pierwsze „Virtuti Militari” z 1792 r. – jeszcze w formie medalu – złotego (z lewej – awers) i srebrnego (z prawej – rewers)

Grzegorz Gawłowski, Stanisław August Poniatowski, Warszawa-Kraków 1997, s. 114

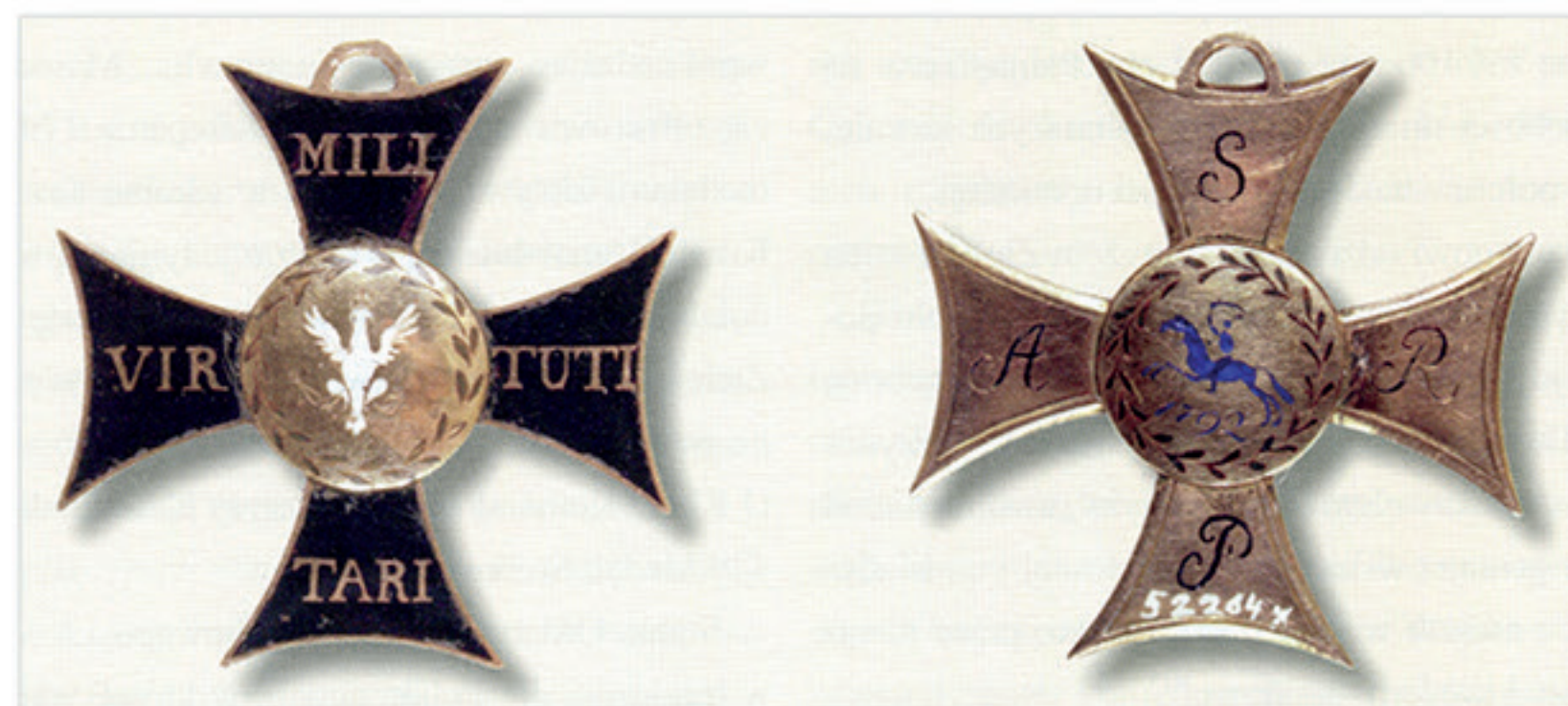

Medal złoty „Virtuti Militari” z dodanym uchem do zawieszania (awers i rewers) Złoty Roberta Magyrińskiego (Warszawa)

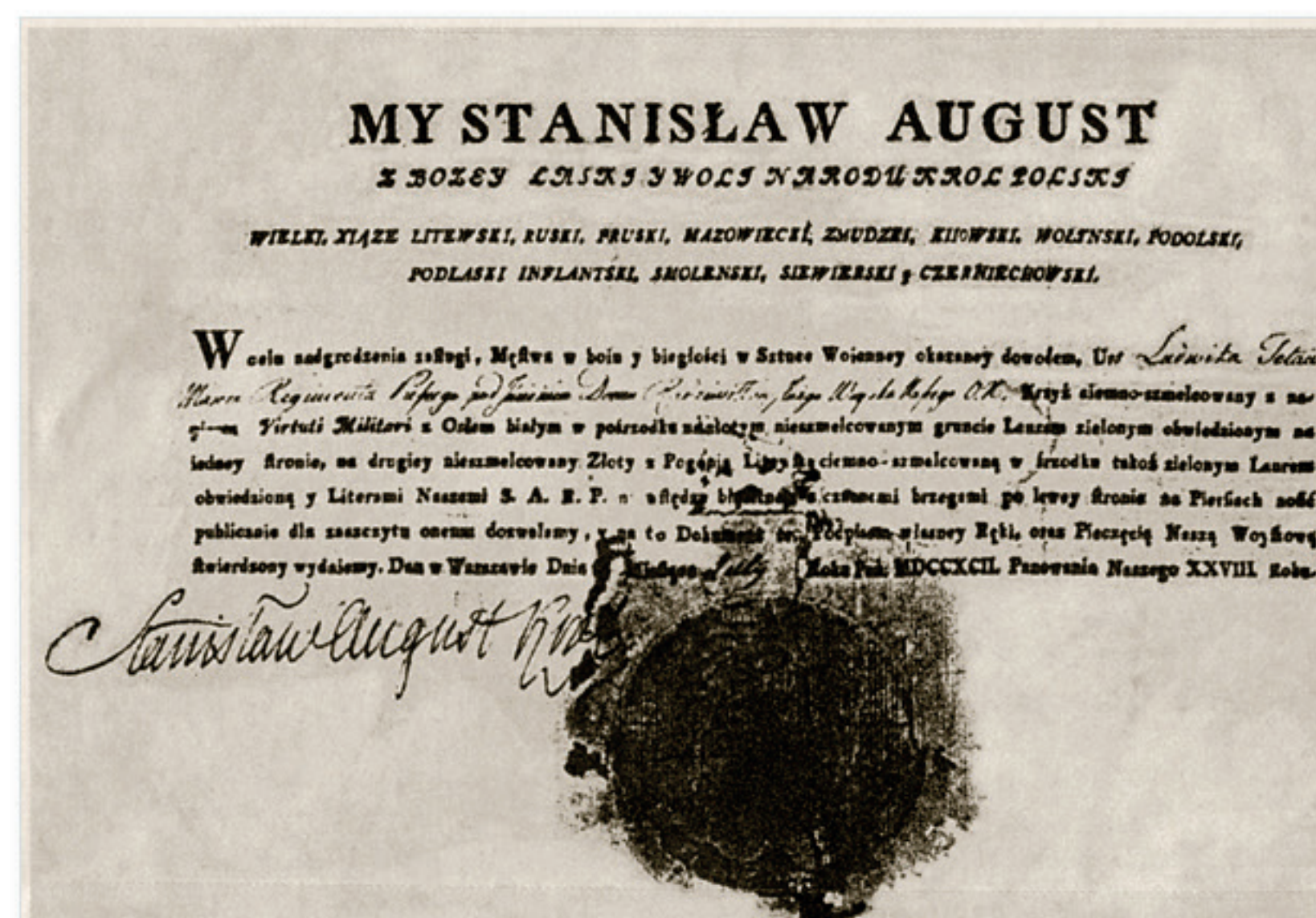
„Virtuti Militari” już w formie krzyża – tu generała majora Pawła Grabowskiego (awers i rewers), za kampanię 1792 roku Muzeum Wojska Polskiego (Warszawa)

Jednym z podstawowych symboli polskiej państwowości jest ustanowiony przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w 1792 roku i potwierdzony konstytucją Sejmu Rzeczypospolitej z 23 listopada 1793 roku order „Virtuti Militari” (łac.: dzielności żołnierskiej, cnoty wojskowej), który został restytuowany ustawą sejmową z 1 sierpnia 1919 r. Została ona ogłoszona w „Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” nr 67 z 20 sierpnia 1919 r., poz. 409. Ustawa uzasadniała sens ponownego powołania do życia tak ważnego dla państwa, najstarszego polskiego odznaczenia wojskowego: „[...] przywraca się [...] order wojskowy pod nazwą «Virtuti Militari» ... [który] jest nagrodą czynów wybitnego męstwa i odwagi, dokonanych w boju i połączonych z poświęceniem się dla dobra Ojczyzny [...]”.

Patent Krzyża „Virtuti Militari” przyznanego przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego Janowi Kantemu Gębarzewskiemu, 1792 r.
Grzegorz Gawłowski, Stanisław August Poniatowski, Warszawa-Kraków 1997, s. 116

Jest w przywoływanych słowach istotna przyczyna odrodzenia się orderu właśnie w czasach, gdy Rzeczpospolita toczyła walkę o kształt swych granic, a niemal kompletne roczniki poborowych – młodych obywateli państwa – walczyły z poświęceniem w szeregach odrodzonego Wojska Polskiego.

Patent Krzyża „Virtuti Militari” przyznanego przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego majorowi Ludwikowi Tetulowowi, 1792 r.
Krzysztof Filipow, Order Virtuti Militari, Białyсток 1992, s. 6

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

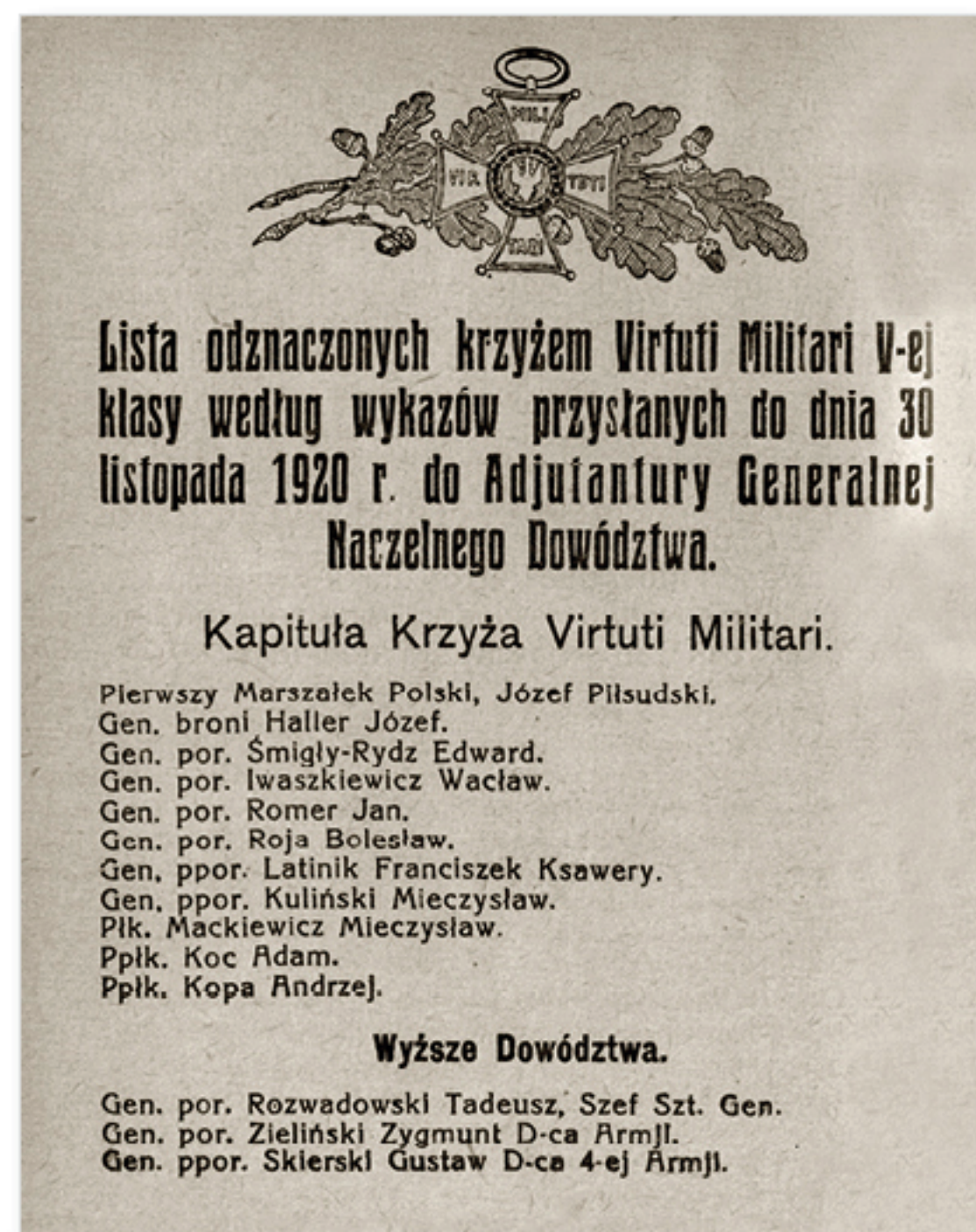
Imponderabilia

Ustawa zawierała podstawowe zasady przyznawania orderu i powoływała jego Kapitułę, dzieliła order na poszczególne klasy i regulowała tryb nadawania, ponadto wyznaczała także święto odznaczenia. Dniem tym – co bardzo charakterystyczne – był 3 maja. Fakt ten jednoznacznie świadczył o nawiązaniu do chlubnych tradycji związanych z walką o odrodzenie państwa.

Naczelnny Wódz i Naczelnik Państwa Józef Piłsudski – przewodniczący Kapituły „Virtuti Militari” z Krzyżem Srebrnym na piersi
Zbiory Roberta Mączyskiego (Warszawa)

Przewodniczącym Kapituły został z urzędu Naczelnny Wódz i Naczelnik Państwa Józef Piłsudski, który zgodnie z ustawą, już 1 stycznia 1920 r. powołał jedenastoosobową – jeszcze tymczasową – Kapitułę Krzyża „Virtuti Militari”. W jej skład weszli: gen. broni Józef Haller, gen. por. Wacław Iwazkiewicz, gen. ppor. Jan Romer, gen. ppor. Bolesław Roja, gen. ppor. Edward Śmigły-Rydz, gen. ppor. Franciszek Latinik, płk Mieczysław Kuliński, płk Stanisław Skrzyński, mjr Mieczysław Mackiewicz, kpt. Andrzej Kopa, kpt. Adam Koc. Zastępcą przewodniczącego Kapituły został gen. Józef Haller.

Skład Kapituły Krzyża „Virtuti Militari” na liście odznaczonych Krzyżami Srebrnymi „VM”
Kalendarz żołnierski na rok 1921, Warszawa 1920

Wizerunek Krzyża Srebrnego (klasy V) „Virtuti Militari”
Kalendarz żołnierski na rok 1921, Warszawa 1920

Naczelnik Państwa Józef Piłsudski przemawia do członków Kapituły Krzyża „Virtuti Militari”, 22 stycznia 1920 r.
„Wiarus” (Warszawa), 2 II 1920 r., z. 6

22 stycznia 1920 roku odbyło się pierwsze posiedzenie Kapituły Krzyża „Virtuti Militari”, na którym wszyscy jej członkowie, zasłużeni w czasie toczącej się wojny, zostali odznaczeni przez przewodniczącego orderami „Virtuti Militari” V klasy (Krzyż Srebrny). Dzień ten – rocznica wybuchu powstania styczniowego – został wybrany przez Piłsudskiego nieprzypadkowo. Nawiązywał on tym samym do zbrojnej polskiej tradycji narodowowyzwoleńczej. O wyborze tej daty zadecydowały ponadto osobiste, wynikające z tradycji rodzinnych, zainteresowania Naczelnika tym ostatnim w XIX wieku zrywem powstańczym, a jego uczestnicy nie doczekali się dotąd – jak słusznie sądził – wystarczającej satysfakcji i uznania. Po zakończeniu uroczystego posiedzenia Kapituły, na zorganizowanym z tej okazji obiedzie, w którym uczestniczyła także grupa weteranów z roku 1863, Piłsudski wygłosił krótkie przemówienie. Bardzo celnie, w literackiej formie, określił w nim istotę orderu, mówiąc, iż:

„[...] Virtuti Militari ... cnocie wojskowej ... Jest to czas, kiedy człowiek przyodziany w mundur żołnierza, chodzić pod rękę musi, jak z damą swego serca, ze śmiercią [...]”.

Drugi Niepodległości

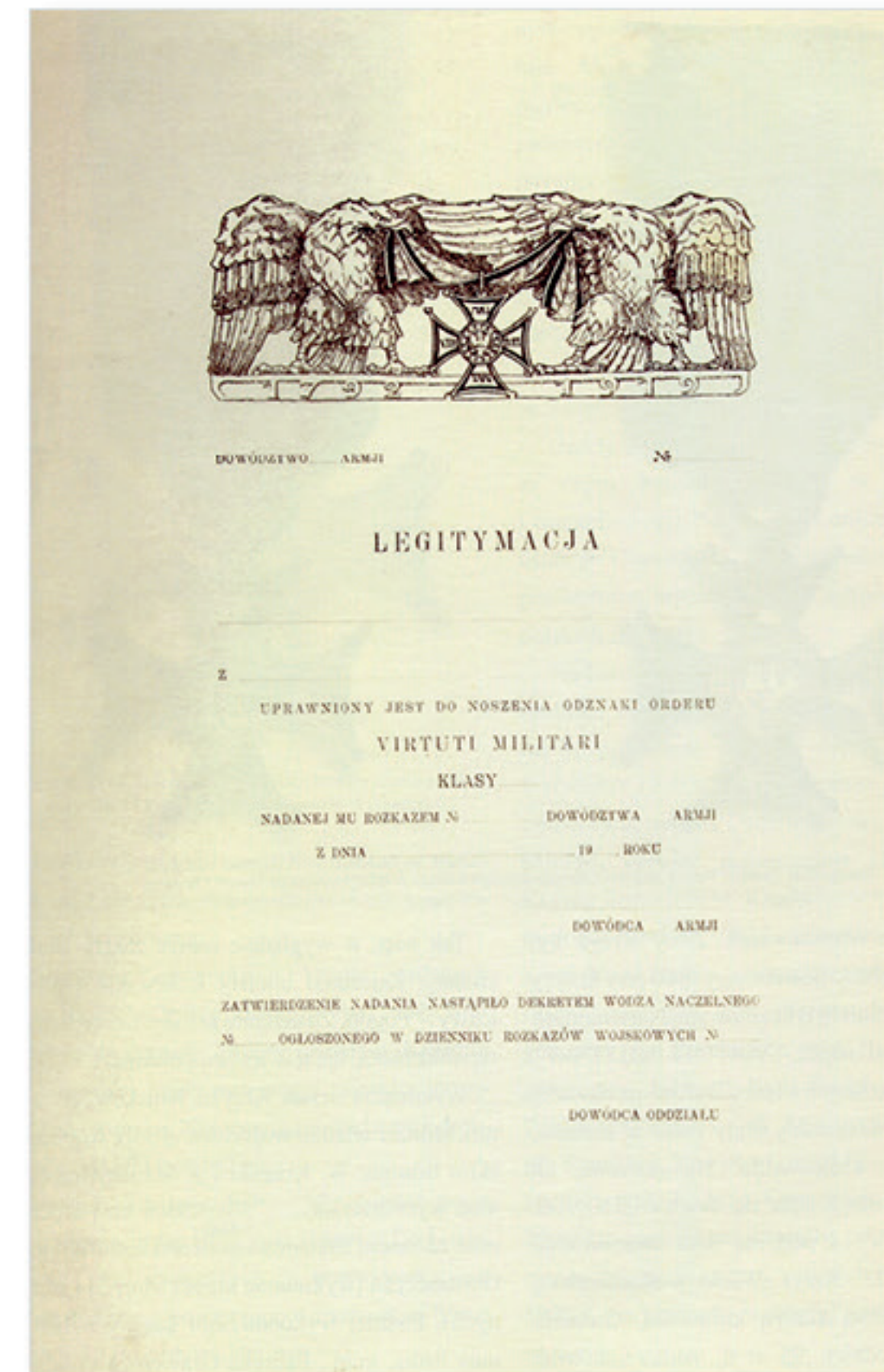
POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

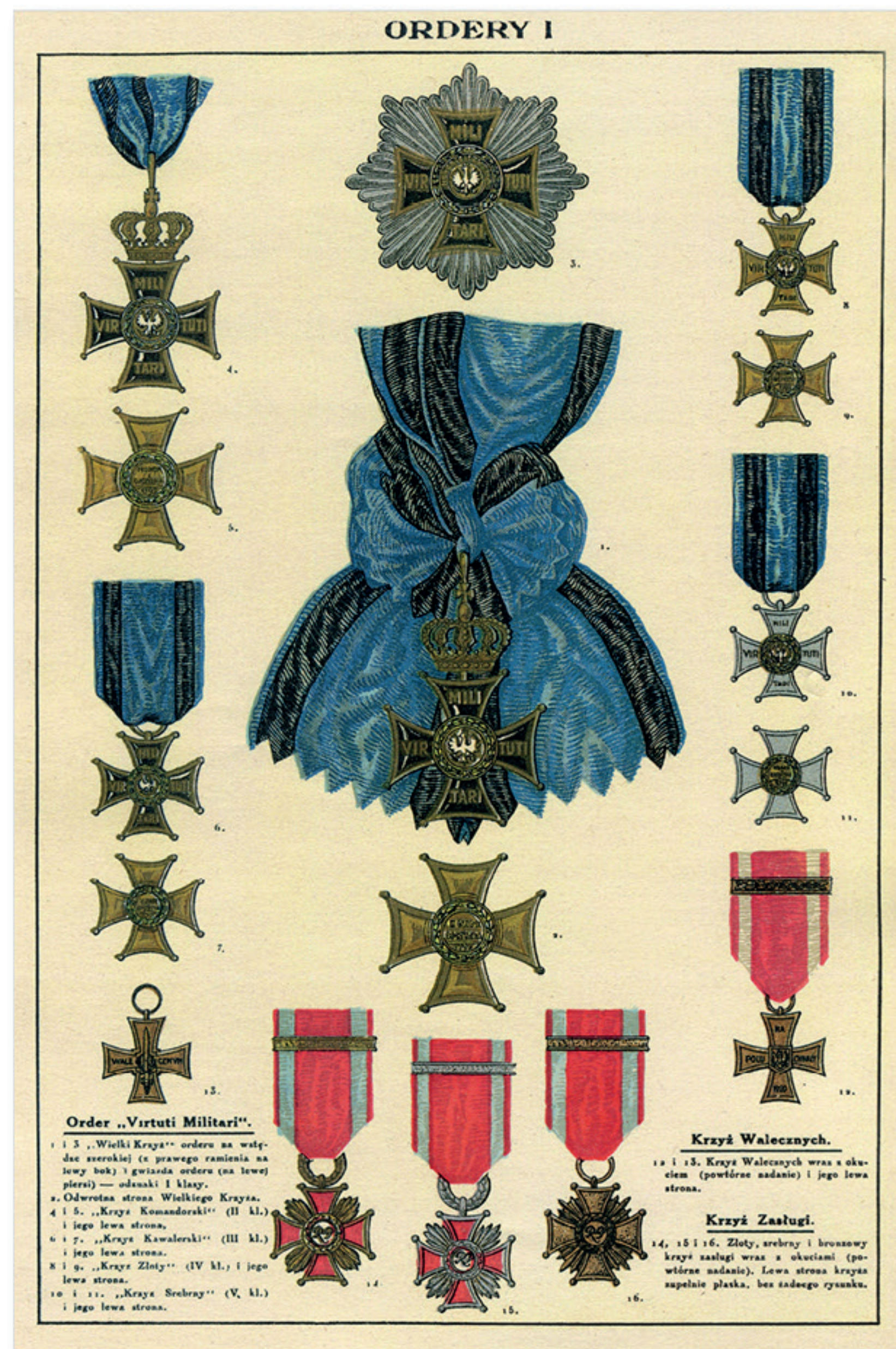
Imponderabilia

W myśl ustawy order dzielił się na pięć klas, które szczegółowo określał artykuł drugi:

„[...] Klasę I stanowi **Wielki Krzyż** orderu czyli powiększony krzyż orderowy na wstędze szerokiej, przepasanej przez prawe ramię na lewy bok. Obok wstęgi na lewej piersi nosi się gwiazdę orderową. Klasę II – **Krzyż Komandorski**, mniejszy od Krzyża klasy I, do noszenia na wstędze na szyi; klasę III – **Krzyż Kawalerski**, mniejszy od Krzyża Komandorskiego, do noszenia na lewej piersi; klasę IV – **Krzyż Złoty**, tego samego kształtu co Krzyż Kawalerski, lecz z wąskimi paskami czarno emaliowanymi po brzegach, do noszenia na lewej piersi; klasę V – **Krzyż Srebrny**, tego samego kształtu co Złoty, do noszenia w ten sam sposób [...]”.

Projekt legitymacji orderowej opracowany w 1920 r.
Zbiory Henryka Kruczyńskiego (Poznań)

Wszystkie klasy orderu „Virtuti Militari” na tablicy poglądowej z 1933 r.
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

Legitymacja Krzyża Orderu „Virtuti Militari” – tu klasy V, dla kpt. Stefana Górniślewicza, 17 maja 1922 r.
Zbiory Henryka Kruczyńskiego (Poznań)

Kolejny, trzeci artykuł precyzował wizerunek odznaczenia:

„[...] Order wojskowy **Virtuti Militari** wyobraża się w postaci metalowego krzyża czteroramiennego, czarno emaliowanego, z obramowaniami złotymi z umieszczonym na ramionach krzyża napisem **Virtuti Militari**. W środku krzyża w wieńcu laurowym zielonym na tarczy złotej – orzeł biały emaliowany w kształcie z roku 1792, strona odwrotna złota. W środku, w wieńcu laurowym zielonym napis: **Honor i Ojczyzna** i data **1792**. Order nosi się na wstędze niebieskiej z czarnymi po obu stronach prążkami. W pierwszej klasie orderu obok krzyża nosi się gwiazdę orderową srebrną, złożoną z ośmiu pęków promieni z krzyżem **Virtuti Militari** pośrodku, a w otoku zewnętrznym – z napisem **Honor i Ojczyzna** [...]”.

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Imponderabilia

Przepisy szczególne, dotyczące trybu nadawania orderu, ogłoszone zostały w rozkazach Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich. Precyzowały one sposób wnioskowania, opiniowania i przyznawania odznaczenia w odniesieniu do oficerów i szeregowych. Kapituła orderu składała się z 12 najstarszych kolejnością kawalerów orderu, czterech klas starszych, po trzech z każdej klasy. Przewodniczącym Kapituły z tytułem Kanclerza Orderu „Virtuti Militari” był najstarszy klasą i kolejnością kawaler tego odznaczenia. Wśród szczególnych postanowień była też klauzula mówiąca o możliwościach utraty orderu na mocy wyroku sądowego, pozbawiającego praw obywatelskich, oraz za czyny niehonorowe, na mocy orzeczenia Kapituły, zatwierdzonego przez Naczelnika Państwa.

Krzyż Wielki Orderu „Virtuti Militari” (klasa I) wraz z gwiazdą orderową
Zbiory Roberta Mączyskiego (Warszawa)

Krzyż Komandorski Orderu „Virtuti Militari” (klasa II)
Zbiory Roberta Mączyskiego (Warszawa)

Krzyż Kawalerski Orderu „Virtuti Militari” (klasa III)
Zbiory Roberta Mączyskiego (Warszawa)

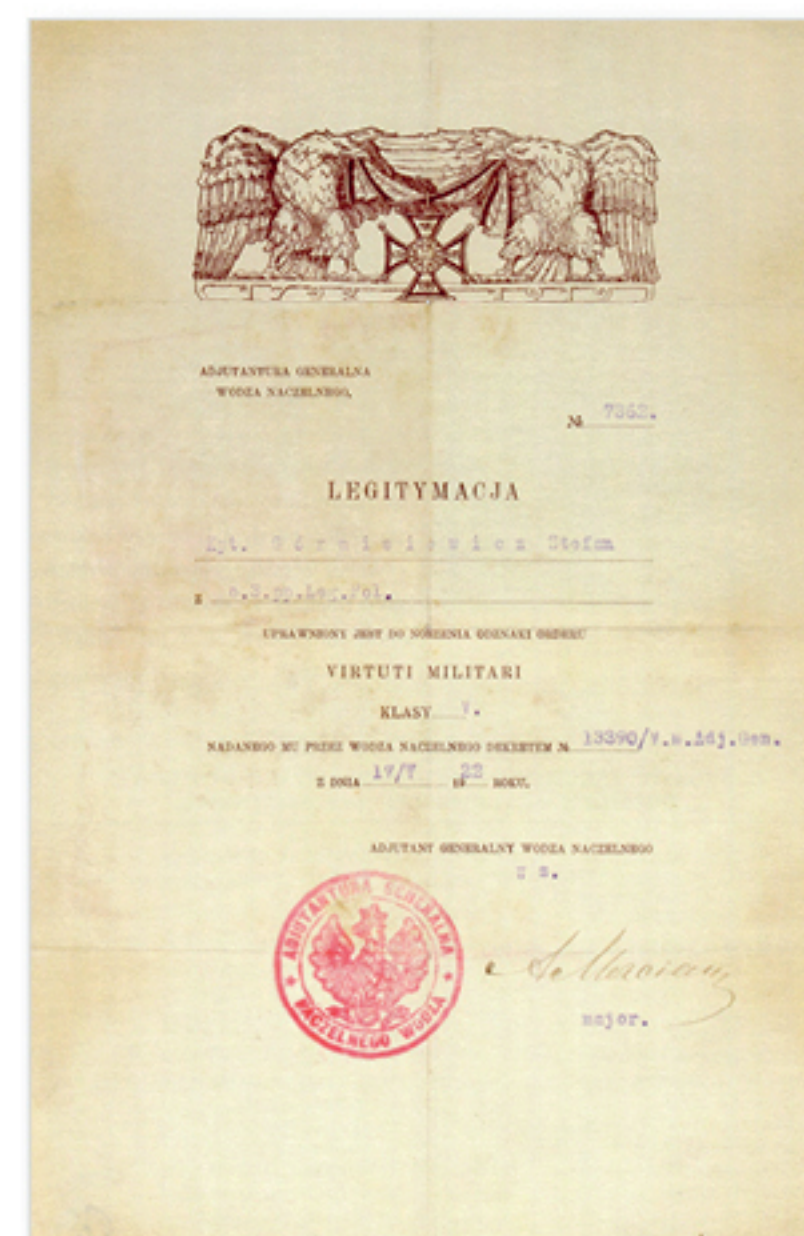

Krzyż Złoty Orderu „Virtuti Militari” (klasa IV)
Zbiory Roberta Mączyskiego (Warszawa)

Krzyż Srebrny Orderu „Virtuti Militari” (klasa V)
Zbiory Roberta Mączyskiego (Warszawa)

Od początku istnienia Kapituły, podstawą do nadania orderu był – najogólniej mówiąc – pisemny wniosek bezpośredniego dowódcy, akceptowany kolejno przez zwierzchników wyższego szczebla. Trafiał on do Kapituły, gdzie rozpatrywany był na jej kolejnym posiedzeniu. Nadawanie orderu następowało w drodze dekretu Naczelnika Państwa, na wniosek Kapituły. O pozytywnej decyzji zawiadamiano pisemnie dowódcę, który przekazywał ją odznaczonemu. Taka – w uproszczeniu – procedura obowiązywała w 1920 roku, podczas walk frontowych. Uroczyste wręczenie decyzji o odznaczeniu było wówczas często jedyną formą potwierdzającą nadanie. W warunkach frontowych brakowało bowiem odznaczeń, lub chociażby tylko wstążek odznaczeniowych, a zdarzało się, iż dowódca przypinał kawalerowi „Virtuti Militari” własne odznaczenie, otrzymane wcześniej. Ten tryb dekoracji dotyczył tylko czasu wojny polsko-bolszewickiej. Odznaczenia za czyny wcześniejsze i późniejsze odbywały się według ściśle ustalonych regulaminowych zasad.

Legitymacja Krzyża Orderu „Virtuti Militari” – tu klasy V, dla płk. Józefa Beckera, lata 20. XX wieku
Zbiory Henryka Kruszyńskiego (Poznań)

Legitymacja Krzyża Srebrnego Orderu „Virtuti Militari” dla mjr. Edwarda Pawłowskiego, lata 20. XX wieku
Zbiory Henryka Kruszyńskiego (Poznań)

Najwcześniejsze postanowienia statutu Kapituły dotyczące ceremoniału wręczenia odznaczeń mówiły m.in. o zróżnicowaniu uroczystości w poszczególnych klasach nadań. Najbardziej uroczyste – co zrozumiale – nadawano Krzyż Wielki, który wręczany był przez przewodniczącego Kapituły. Uroczystość musiała odbywać się w stolicy, a towarzyszyła jej msza polowa i defilada garnizonu. Wręczenie orderu niższych klas związane było także z uroczystościami, lecz o charakterze lokalnym. Dwie najniższe klasy wręczano przed frontem co najmniej batalionu, a odpowiedni rozkaz odczytywano przed frontem wszystkich oddziałów danego korpusu. Załączone do ustawy przepisy szczegółowo określały kategorie i rodzaje czynów bojowych kwalifikujących do wnioskowania o nadanie orderu. Kończyła je bardzo symptomatyczna uwaga:
„[...] Każdy żołnierz polski za bohaterski czyn spośród wyżej wymienionych może otrzymać order Virtuti Militari, lecz nikt nie ma prawa żądać, gdyż winien rozumieć, że dokonany czyn, chociażby najświetniejszy jest tylko spełnieniem obowiązku [...]”.

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Imponderabilia

Najważniejszym kryterium kwalifikującym do otrzymania odznaczenia były czyny wykraczające ponad miarę wyznaczoną przez regulaminy wojskowe i obowiązek wynikający z rozkazów dowódcy. Były to czyny, których wyznacznikiem było poczucie żołnierskiego honoru i bohaterstwa. W praktyce różnorodność wniosków o nadanie orderu była znaczna. Nie wszystkie charakteryzowały się wystarczającym uzasadnieniem i opisem czynu. Jednak zdecydowana większość czynów bojowych, przekraczających zwykłą miarę obowiązku, sama przez się świadczyła o niezwykłych dokonaniach bohatera. Oto kilka charakterystycznych wniosków uzasadniających nadanie orderu.

Gen. bryg. Kazimierz Fabrycy, ok. 1925 r.
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

General Kazimierz Fabrycy odznaczony został za czyny bojowe jako dowódca 22 Brygady Piechoty: „[...] dnia 11 X 1920 roku, mając za zadanie zajęcie Słucka, uderza płk Fabrycy z rozmachem ze swoją grupą na miasto i bierze je po zaciętym i ciężkim boju, zwyciężając przeważającego liczebnie przeciwnika [...]”.

Płk Jerzy Cegielski natomiast, wnuk założyciela i właściciela fabryki znanej nie tylko w Poznaniu, został odznaczony także za walki na froncie polsko-bolszewickim. Dowodził wówczas 1. dywizjonem 15. pułku artylerii lekkiej:

„[...] 21 sierpnia 1920 r. 1. dywizjon maszerując drogą w kierunku Zambrowa [...] został otoczony przez oddziały 86. Brygady Piechoty bolszewickiej. 1. i 2. bateria prażyły ciągle tyraliery bolszewickie. Wówczas mjr Cegielski zebrał wszystkich zbędnych artylerzystów 1. i 2. baterii i na czele tej garstki ludzi natarł na nieprzyjaciela. Po ciężkiej walce udało mu się rozbić linie bolszewików. [...]”.

Płk Jerzy Cegielski z Krzyżem „Virtuti Militari” klasy V i Krzyżem Walecznych otrzymanym dwukrotnie, ok. 1928 r.
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

General Mariusz Zaruski z kolei, w cywilu znany propagator idei morskiej, polskości kresów zachodnich oraz turystyki górskiej, jako major dowodził 11. pułkiem ułanów na froncie polsko-bolszewickim: „[...] 14 i 15 maja 1920 roku nad Autą [Białoruś – dop. aut.] na czele dwóch szwadronów osłaniał odwrót polskich oddziałów, zapobiegając panice i przerwaniu frontu przez nieprzyjaciela [...]”.

Gen. bryg. Mariusz Zaruski z Krzyżem „Virtuti Militari” klasy V na mundurze, ok. 1925 r.
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

W latach trzydziestych (od 1933 r.) Kapituła Krzyża „Virtuti Militari” rozpoczęła ujednoczanie akt odnaczeniowych orderu. Wprowadzono jednolity, obowiązujący *Kwestionariusz*, zawierający miejsce na fotografię oraz kilkadziesiąt danych osobowych. Wypełniali je sami odnaczeni, a w przypadku zmarłych czy poległych na polu bitwy, rodziny lub towarzysze broni. Wówczas także wydano wszystkim jednolite legitymacje, potwierdzające fakt posiadania odznaczenia.

Kwestionariusze zawierają następujące najistotniejsze dane: imię i nazwisko kawalera „Virtuti Militari” (1), numer orderu (2), adres zamieszkania (3), datę i miejsce urodzenia (4), imię ojca i matki (5), stopień wojskowy, w którym dokonał czynu stanowiącego podstawę do odnaczenia (6), nazwę oddziału, w którego szeregach wówczas walczył (8), dane dotyczące rodziny – żony i dzieci (11), posiadane inne odnaczenia (17), udział w pracy niepodległościowej, organizacjach patriotycznych (18), służby w formacjach polskich przed 11 listopada 1918 roku (19), dokładny życiorys (23). Jak z powyższego wynika, kancelaria Kapituły pracowała w sposób bardzo przemyślany i systematyczny, wykonując niemałą pracę skromnymi bardzo siłami i środkami.

Order przyznawano za wybitne uczestnictwo w następujących rodzajach czynów zbrojnych: Legiony Polskie, Legion Puławski, Armia Polska we Francji, Oddział Bajończyków, Korpusy Polskie na Wschodzie, 4. Dywizja Strzelców gen. Lucjana Żeligowskiego, 5. Dywizja Syberyjska, Oddział Murmański, Oddział Odesski, Polska Organizacja Wojskowa i rozbrajanie wojsk niemiecko-austriackich, obrona Lwowa, powstanie wielkopolskie, powstania śląskie, Organizacja Wojskowa Pomorza, oraz grupa najliczniejsza – za udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Przyznawanie orderu zakończono w zasadzie w roku 1923. Późniejsze nadania, nieliczne, były przyznawane pośmiertnie lub na zasadzie dodatkowych weryfikacji. Były wśród nich także tak zwane nadania grupowe, przyznawane całemu pułkowi piechoty, kawalerii, artylerii i saperom (między innymi: 1. pułk piechoty Legionów, 55. pułk piechoty, 1. pułk szwoleżerów, 14. pułk ułanów Jazłowieckich, 15. pułk ułanów Poznańskich, 1. pułk artylerii polowej Legionów, 14. baon saperów itp.).

Gen. dyw. Stefan Dąb-Biernacki (w środku) z trzema Krzyżami „Virtuti Militari” na piersiach, po 1935 r.
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

Płk Gustaw Paszkiewicz z Krzyżami „Virtuti Militari” klasy III, IV i V oraz Krzyżem Walecznych (nadany czterokrotnie) na mundurze, ok. 1922 r.
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

Gen. bryg. Gustaw Paszkiewicz w Polskich Siłach Zbrojnych w Wielkiej Brytanii – na białym battle-dressu trzy Krzyże „Virtuti Militari”, ok. 1941 r.
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

Gen. bryg. Zygmunt Piasecki w niemieckim Oflagu VII A w Murnau, ok. 1942 r.
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

Płk Zygmunt Piasecki m.in. z trzema Krzyżami „Virtuti Militari” (II, IV i V klasy), Krzyżem Niepodległości i Krzyżem Walecznych otrzymanym trzykrotnie, ok. 1929 r.
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

W okresie II Rzeczypospolitej przyznano łącznie **8389 orderów** (w tym 283 cudzoziemcom). Bardzo nieliczne były nadania najwyższych klas odznaczenia. Przyznano bowiem tylko 6 Krzyży Wielkich, 19 Krzyży Komandorskich, 14 Krzyży Kawalerskich oraz 63 Krzyże Złote. Resztę stanowiły odnaczenia piątej klasy (srebrne). Kawalerami Krzyży Wielkich byli: **Józef Piłsudski**, **Ferdynand Foch**, król Rumunii **Ferdynand I**, król Belgów **Albert I**, król Serbów, Chorwatów i Słowenów **Aleksander I** i król Włoch **Wiktor Emanuel III**. Za wyjątkiem dwóch pierwszych (Piłsudski i Foch), były to nadania o charakterze politycznym i państwowym, nic nie mające wspólnego z rzeczywistymi dokonaniem na polu Marsa. Ponadto warto zwrócić uwagę na nieliczne przypadki potrójnych nadań orderu. Poza **Józefem Piłsudskim**, który posiadał I, II i V klasę orderu, tylko trzech oficerów Wojska Polskiego odznaczonych zostało potrójnie (III, IV i V klasa). Byli to: ppłk / gen. dyw. **Stefan Dąb-Biernacki**, ppłk / gen. dyw. **LWP Gustaw Paszkiewicz** oraz mjr / gen. bryg. **Zygmunt Piasecki**.

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Imponderabilia

Order „Virtuti Militari” nadawano również żołnierzom armii sprzymierzonych za wojnę 1914–1921 (I wojna światowa i walki o granice i restytucję państwa). Było to pięć Krzyży Wielkich (m.in. **Ferdinand Foch**, marszałek Francji, Wielkiej Brytanii i Polski, numer 2), siedem Krzyży Komandorskich (m.in. gen. **Maxime Weygand**, armia francuska, numer 8; **Yasukata Oku**, marszałek Japonii, numer 14; **Kawamura Kageaki**, marszałek Japonii, numer 15), siedem Krzyży Kawalerskich (m.in. **Maurizio Ferrante Gonzaga**, gen. armii włoskiej, numer 125), 28 Krzyży Złotych (m.in. **Gabriele d'Annunzio**, płk armii włoskiej) oraz kilkaset Krzyży Srebrnych. Ich kawalerami byli w większości Francuzi, Włosi, Belgowie i Amerykanie, w tym wielu polskiego pochodzenia.

Marszałek Francji (1918), marszałek polny Wielkiej Brytanii (1919) i marszałek Polski (1923) Ferdinand Foch
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

Francuski *Général d'armée* Maxime Weygand
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

Marszałek polny Cesarskiej Armii Japońskiej hrabia Yasukata Oku
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

Complégne, 11 listopada 1918 r. Marszałek Ferdinand Foch (stoi) przyjmuje delegację niemiecką przybyłą podpisać rozejm pomiędzy Ententą i Cesarstwem Niemieckim. Z prawej strony siedzi gen. Maxime Weygand
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

Marszałek polny Cesarskiej Armii Japońskiej Viscount Kawamura Kageaki
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

Włoski generał Maurizio Ferrante Gonzaga
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

Mjr Gabriele d'Annunzio w mundurze lotnictwa włoskiego – Regia Aeronautica
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

O wiele liczniejsze, zwłaszcza wśród wyższych oficerów i generalicji, były nadania podwójne. Orderem „Virtuti Militari” odznaczono ponadto dwa miasta, Lwów i Verdun. Lwów odznaczony został już pierwszą uchwałą Kapituły, a uroczysta dekoracja odbyła się 22 listopada 1920 roku, w drugą rocznicę wyzwolenia miasta spod okupacji ukraińskiej.

Krzyżem Srebrnym Orderu „Virtuti Militari” odznaczone zostały także Groby Nieznanego Żołnierza: Grób Amerykańskiego Nieznanego Żołnierza w Waszyngtonie (numer 262), Grób Francuskiego Nieznanego Żołnierza w Paryżu (numer 6094) oraz Grób Rumuńskiego Nieznanego Żołnierza w Bukareszcie (numer 6168).

Wśród odznaczonych nie zabrakło też kobiet, zwłaszcza z szeregów Polskiej Organizacji Wojskowej oraz Legionów Polskich, w których bardzo licznie pełniły odpowiedzialne funkcje kurierek i łączniczek. Wiele spośród nich odznaczono pośmiertnie. Łącznie odznaczenia otrzymało 41 kobiet – żołnierzy.

Orderem „Virtuti Militari” odznaczono ponadto 14 duchownych, księży i kapłanów wojskowych. Wśród tej grupy byli m.in. ks. biskup Władysław Bandurski oraz ks. Ignacy Skorupka (pośmiertnie). W 1933 roku na mocy ustawy z 25 marca zmieniono nazwę orderu na **order wojenny** (było: wojskowy) „Virtuti Militari”. Zmieniono także dzień święta orderu z 3 maja na 11 listopada.

Kawalerowie Orderu „Virtuti Militari” byli grupą elitarną, nie tylko w szeregach wojska. Cieszyli się ogólnym społecznym uznaniem i szacunkiem. Wszyscy odznaczeni tworzyli Zgromadzenie Kawalerów Orderu Virtuti Militari, z Kanclerzem Orderu i Kapitułą na czele. Byli ponadto uprzywilejowani przez istniejące w państwie ustawodawstwo. Prócz dożywotniej pensji orderowej oraz prawa do honorów wojskowych ze strony kolegów równych stopni, a nie posiadających orderu, wyróżniali się szeregiem innych przywilejów. Posiadali m.in. pierwszeństwo do przydziału ziemi, także przy obejmowaniu posiadłości rządowych, przyjmowaniu do zakładów dla inwalidów oraz uzyskiwaniu dla dzieci miejsc stypendialnych w rządowych zakładach pedagogicznych i wychowawczych.

Order był swego rodzaju moralnym wyróżnikiem w społeczeństwie i oblił jego posiadacza do szczególnie wysokiej postawy moralnej. Obok munduru Wojska Polskiego był symbolem patriotyzmu i najwyższych dokonań w służbie dla ojczyzny. Z czasem stał się także symbolem związanym z polską państwowością, podobnie jak hymn, herb i konstytucja. Wrzesień 1939 roku, początek II wojny światowej, stanowił dla historii orderu, podobnie jak dla całego narodu, swoistą cezurę. I chociaż przyniósł wiele nieoczekiwanych problemów z jego nadawaniem, stał się w latach 1939–1945, podobnie jak w okresie restytucji państwa, wymownym symbolem żołnierskiego honoru i bohaterstwa, a także walki o Rzeczpospolitą. Istniejące od 1792 roku odznaczenie zrosło się z dziejami polskiego oręża w chwilach dla narodu najtrudniejszych. Chlubnie świadczy o narodowej historii i polskiej tożsamości.

Krzyż Złoty Orderu Wojennego „Virtuti Militari”
Zbiory Roberta Mączyskiego (Warszawa)

Artur Oppman („Or-Ot”)
„Krzyż Virtuti Militari”
Czarno-niebieska wstążka,
A przy niej srebrny krzyż:
Virtuti Militari.
Co znaczy to? – Czy wiesz?
Znaczy żołnierskiej cnoty,
Szlachetni o niej śnią,
A zdobyć ten krzyż można
Pogardą śmierci, krwią.
Kto w boju mężnie staje,
Idąc na armat spiz,
Temu Ojczyzna daje
Żołnierskiej cnoty krzyż.
Chorągwie i sztandary
Zwycięsko szumią w krąg,
A on ów dar nad dary
Z Ojczyzny bierze rąk.
Szanuj tę pierś, na której
Blyszczy ten święty znak
I proś w pacierzu Boga
Byś się zasłużył tak.
By wódz na polu chwały
Na pierś ci przypiął go
Virtuti krzyż, zdobyty
Pogardą śmierci, krwią.

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

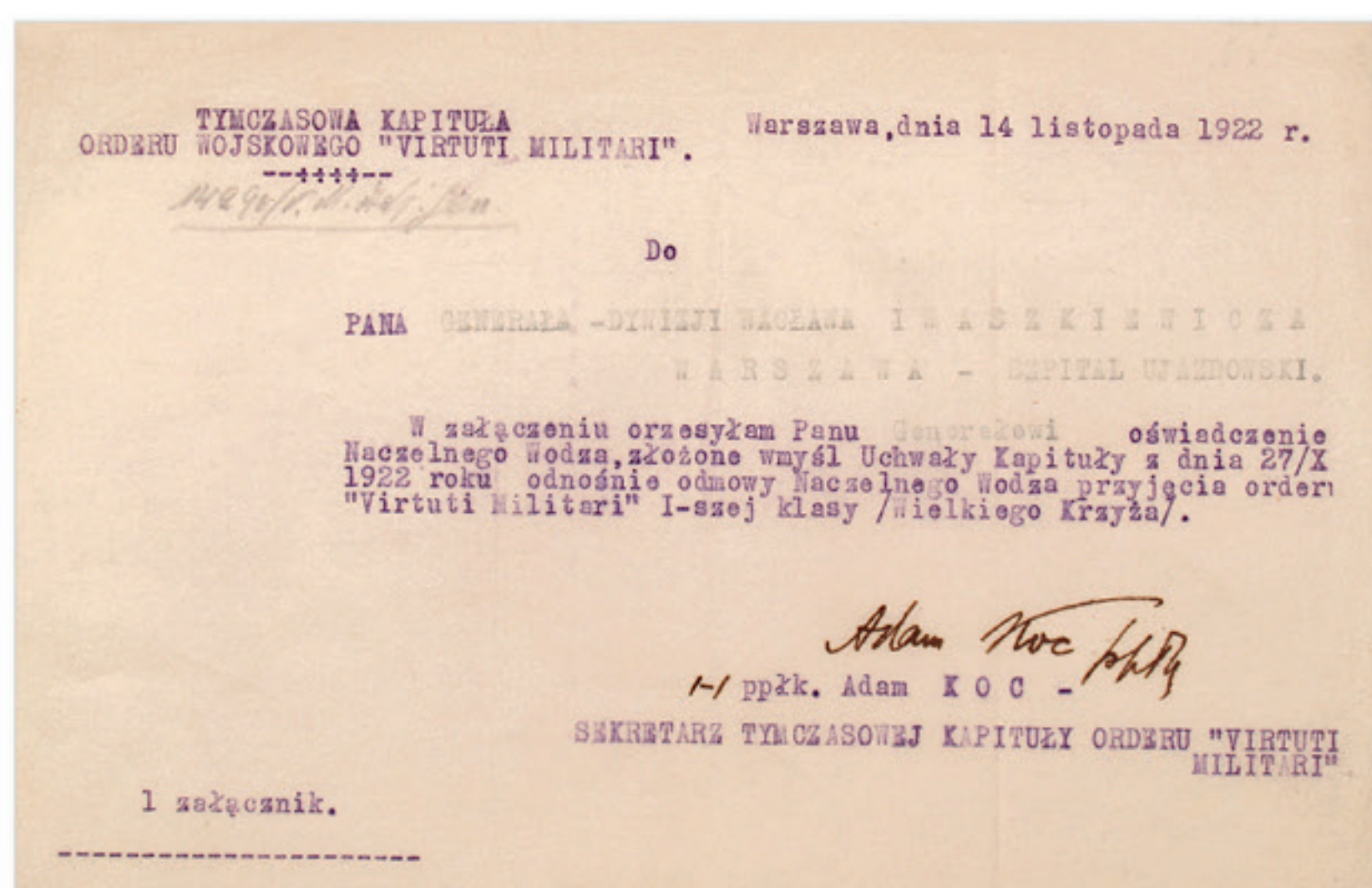
„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Kawalerowie Orderu

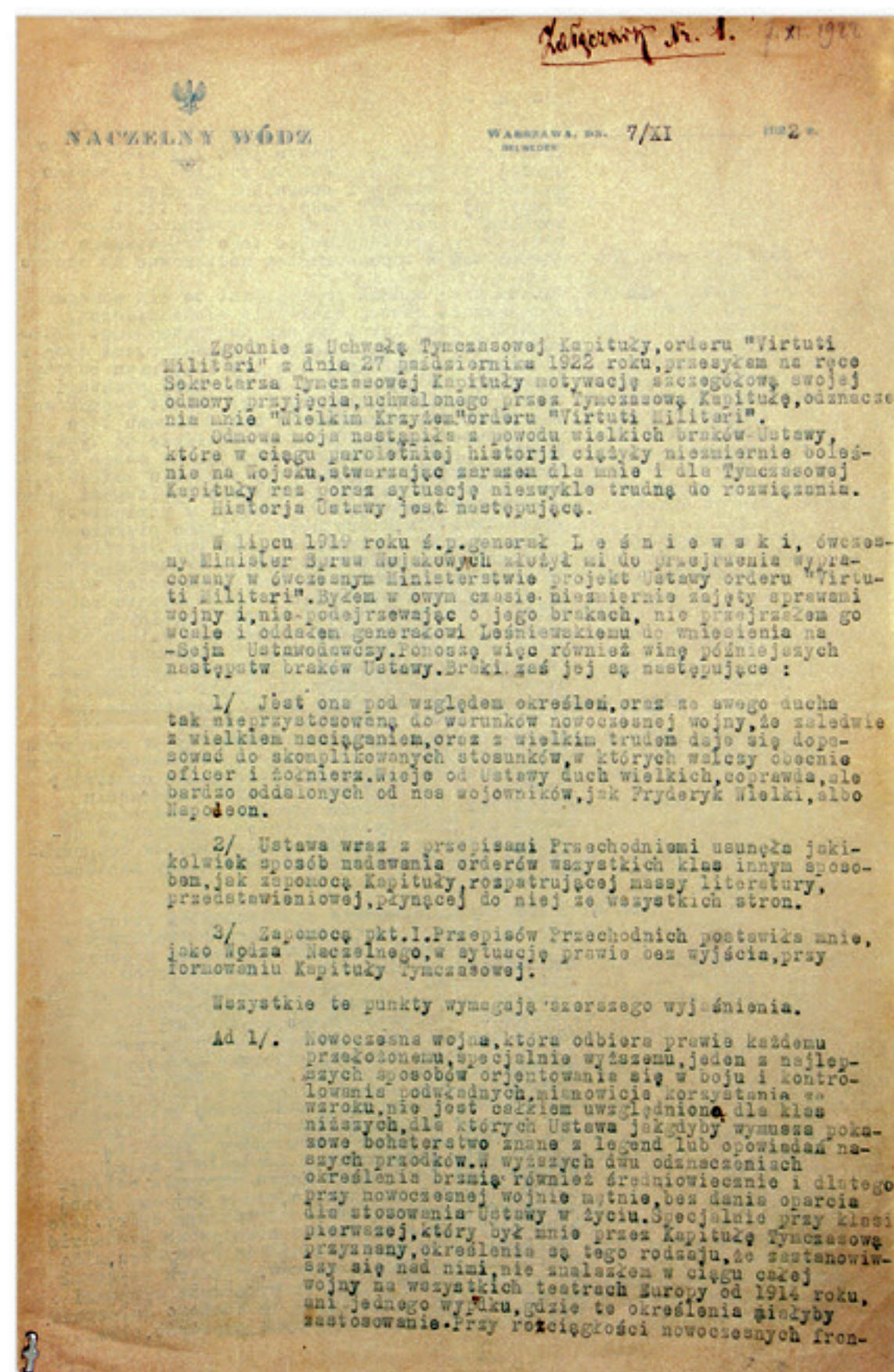
JÓZEF KLEMENS PIŁSUDSKI – wybitny polski polityk i mąż stanu, współtwórca Odrodzonej Rzeczypospolitej, marszałek, pisarz, pierwszy przewodniczący Kapituły Orderu „Virtuti Militari”. Urodził się 5 grudnia 1867 roku w Żuławie koło Świącian na Wileńszczyźnie, w zamożnej rodzinie szlacheckiej; od wczesnej młodości działacz niepodległościowy w radykalnych kręgach młodzieży akademickiej, aresztowany i zesłany na Syberię (1887–1892); po powrocie ze zsyłki wznowił działalność w szeregach Polskiej Partii Socjalistycznej; współtwórca oddziałów niepodległościowych (Związek Walki Czynnej, Związek Strzelecki), zwolennik zbrojnej, czynnej drogi do niepodległości; w czasie I wojny światowej twórca Legionów Polskich i uczestnik walk; do 24 VI 1917 r.: szef Departamentu Wojskowego Tymczasowej Rady Stanu; 22 VII 1917 r. – 10 XI 1918 r.: więzień niemiecki w Magdeburgu. Po powrocie do Warszawy przejął władzę w odradzającym się państwie polskim (11–14 listopada 1918 r.): Tymczasowy Naczelnik Państwa i Naczelnik Państwa; zwycięski Naczelnny Wódz odrodzonego Wojska Polskiego w wojnach o granice (wojna polsko-bolszewicka, polsko-ukraińska i inne konflikty w latach 1918–1921); autor zwycięskiego manewru znad Wieprza w bitwie warszawskiej (sierpień 1920 r.); Marszałek Polski (19 marca 1920 r.).

Marszałek Józef Piłsudski z Krzyżem Wielkim Orderu „Virtuti Militari”, mal. Stanisław Zawadzki, 1934 r.
Krzysztof Filipow, Order „Virtuti Militari”, Białystok 1992, s. 39

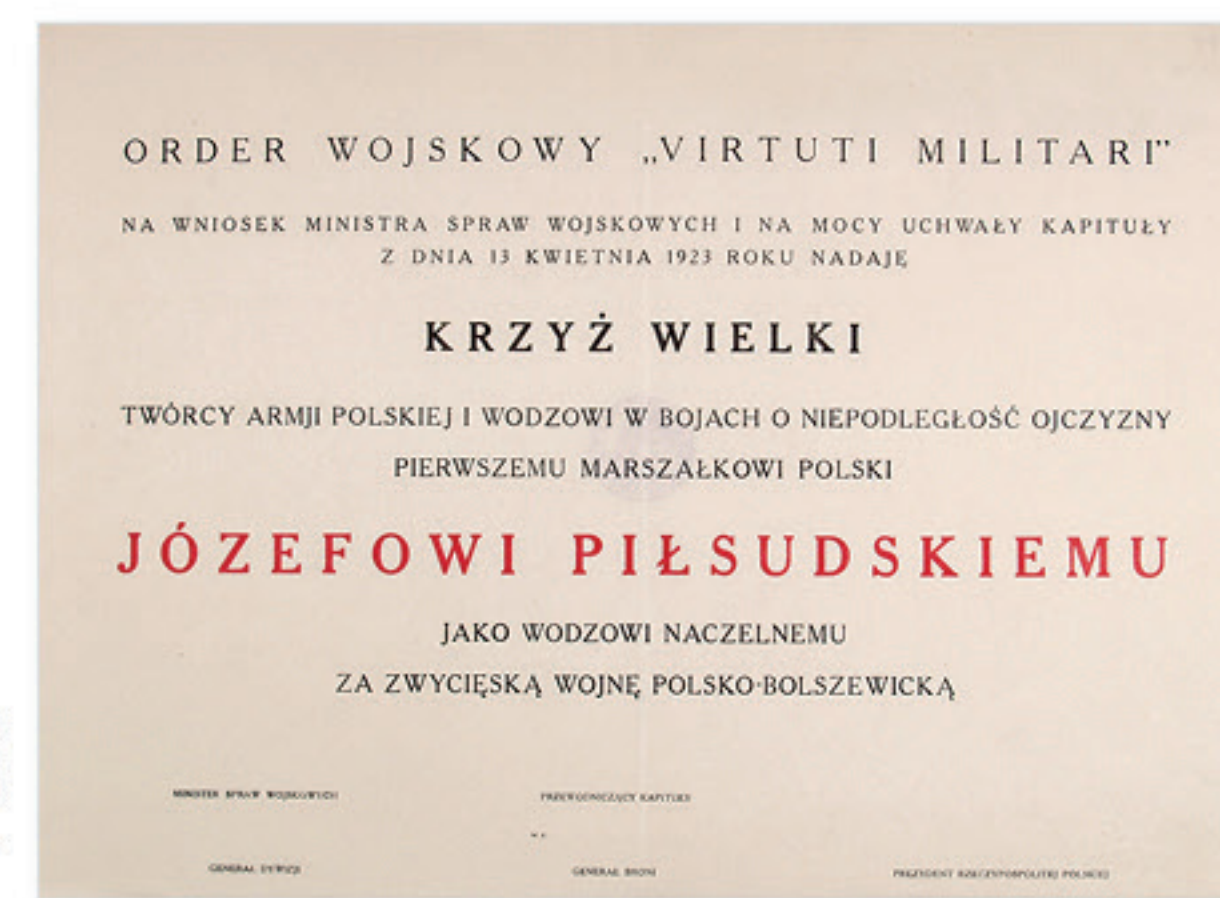

Pismo sekretarza Tymczasowej Kapituły Orderu Wojskowego „Virtuti Militari” ppłk. Adama Koca, w sprawie pierwotnej odmowy przyznania przez Marszałka Józefa Piłsudskiego Krzyża Wielkiego Orderu „Virtuti Militari”, 14 listopada 1922 r.
Centraalne Archiwum Wojskowe (Warszawa)

Uzasadnienie pierwotnej odmowy przyznania Krzyża Wielkiego Orderu „Virtuti Militari” autorstwa Marszałka Józefa Piłsudskiego „z powodu wielkich braków Ustawy”, 7 listopada 1922 r.
Centraalne Archiwum Wojskowe (Warszawa)

W niedzielę 14 listopada 1920 roku na placu Zamkowym w Warszawie odbyły się uroczystości związane z wręczeniem Piłsudskiemu buławy marszałkowskiej. Następnie na Krakowskim Przedmieściu miała miejsce defilada wojskowa, a po południu w ratuszu miejskim uroczysta akademicka. Dzień zakończyło przedstawienie w Teatrze Wielkim. Do połowy 1923 r. Piłsudski był szefem Sztabu Generalnego, następnie wycofał się z życia politycznego, przebywał w Sulejówku; do władzy powrócił w wyniku przewrotu wojskowego (12–14 maja 1926 r.); w latach 1926–1935 pełnił najwyższe funkcje państwowe. Zmarł 12 maja 1935 r. w Warszawie, pochowany w Krakowie na Wawelu, serce znajduje się na wileńskim cmentarzu Rossa. Odnznaczony Krzyżem Wielkim Orderu „Virtuti Militari” (numer 1), Krzyżem Komandorskim Orderu „Virtuti Militari” (numer 9), oraz Krzyżem Srebrnym Orderu (numer 1), a także innymi odznaczeniami wojskowymi.

Dyplom nadania Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu Krzyża Wielkiego Orderu „Virtuti Militari”, 13 kwietnia 1923 r.
Centraalne Archiwum Wojskowe (Warszawa)

Jedna z kurtek mundurowych Marszałka Józefa Piłsudskiego z Krzyżem Srebrnym Orderu „Virtuti Militari” (nr 1), Krzyżem Niepodległości z Mieczami oraz Krzyżem Walecznych (czterokrotnie) i Mieczami (Warszawa)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Kawalerowie Orderu

JÓZEF HALLER – generał broni, legionista, wybitny organizator odrodzonego Wojska Polskiego, zastępca przewodniczącego Kapituły Orderu „Virtuti Militari”.

Urodził się 13 sierpnia 1873 r. w majątku Jurczyce pod Krakowem w patriotycznej rodzinie ziemianina Henryka i Olgi z Tretterów; był oficerem w armii austro-węgierskiej, z której wystąpił (1907/1908), poświęcając się działalności społecznej i patriotycznej, między innymi w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”; w 1913 r. został komendantem Polowych Drużyn Sokolich.

Po wybuchu I wojny światowej walczył w Legionach: początkowo w Legionie Wschodnim, jako organizator formacji i dowódca, następnie dowodził batalionem i pułkiem w II Brygadzie Legionów (sierpień 1914 r. – marzec 1916 r.); w okresie marzec–lipiec 1916 r.: Komenda Legionów, po czym dowódca II Brygady, z którą, protestując przeciwko traktatowi brzeskiemu, 15 lutego 1918 r. przeszedł pod Rarańczą przez front austriacko-rosyjski i dołączył do II Korpusu Polskiego na Wschodzie; dowodził 5. Dywizją Strzelców, a od 28 marca 1918 r. II Korpusem Polskim; w wyniku przegranej z Niemcami bitwy pod Kaniowem (11 maja 1918 r.) i rozbięciu Korpusu, przedostał się do Moskwy, gdzie stanął na czele Polskiej Komisji Wojskowej.

Generał Brygadier Józef Haller

Gen. Józef Haller
„Biletym. Wyławiany przez Biuro Francuskie Komisji
Wojskowej Armii Polskiej we Francji” (Nowy Jork),
14 IX 1918 r., nr 36

W lipcu 1918 r. przedostał się do Francji i z ramienia Komitetu Narodowego Polskiego zorganizował Armię Polską („Błękitna Armia”, „Armia Hallera”), na jej czele w kwietniu 1919 r. przybył do Polski; uczestniczył w wojnie polsko-ukraińskiej (maj–czerwiec 1919 r.) i w wojnie polsko-bolszewickiej. W okresie lipiec–sierpień 1920 r.: Generalny Inspektor Armii Ochotniczej i członek Rady Obrony Państwa; sierpień–październik 1920 r.: dowódca Frontu Północno-Wschodniego i Północnego, następnie do lipca 1926 r.: Generalny Inspektor Artylerii; od 30 lipca 1926 r. w stanie spoczynku.

W latach 1936–1939 zaangażował się politycznie: współorganizator opozycyjnego Frontu Morges; 4 października 1939 r. powołany do służby czynnej we Francji.

Po wojnie osiedlił w Londynie, gdzie zmarł 4 czerwca 1960 r., pochowany na cmentarzu Gannarsbury. 23 kwietnia 1993 r. jego prochy sprowadzono do Polski, spoczęły w krypcie w kościele garnizonowym św. Agnieszki w Krakowie.

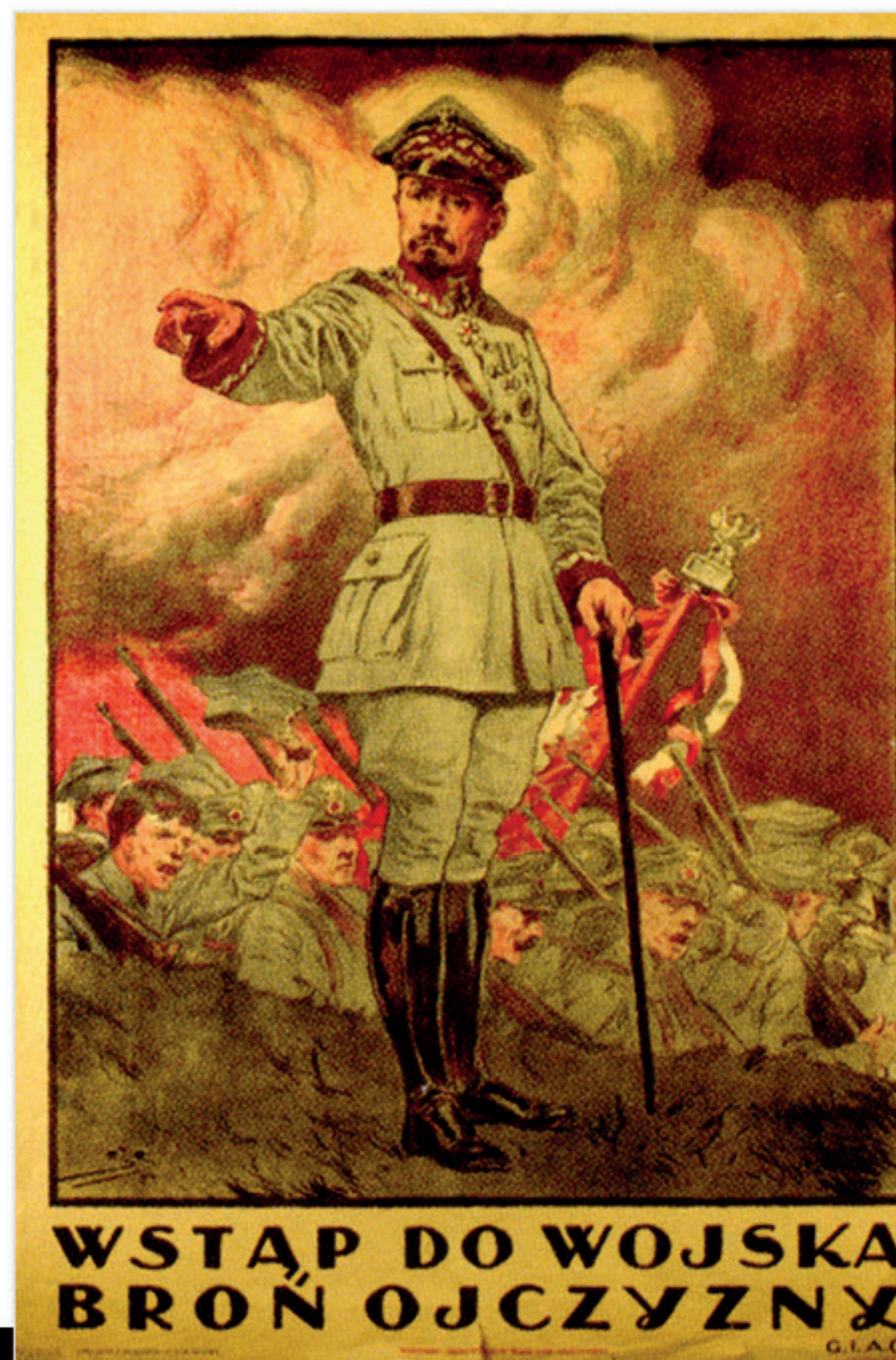
Odnznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu „Virtuti Militari” (numer 2).

„Komitet Narodowy Polski mianuje generała Józefa Hallera Naczelnym Wodzem wszystkich wojsk polskich”
„Polska (Le Polonais)” (Paryż), 27 XI 1918 r., nr 91

Gen. broni Józef Haller
z Krzyżem Srebrnym „Virtuti
Militari” (nr 2) na mundurze
„Błękitnej Armii”, 1934 r.
Zbiory Rafał E. Stolarskiego
(Warszawa)

Polski plakat werbunkowy
Wstap do wojska, bronŃ
Ojczyzny, z postacią
generalnego inspektora
Armii Ochotniczej gen.
broni Józefa Hallera,
wydany przez Generalny
Inspektorat Armii
Ochotniczej, prof. Stanisław
Siestrzeńciewicz, Warszawa,
1920 r.
Zbiory Ryszarda Rytki
(Bochnia)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Kawalerowie Orderu

TADEUSZ JORDAN-ROZWADOWSKI – generał broni Wojska Polskiego, organizator odrodzonego Wojska Polskiego, współtwórca zwycięskiego planu operacyjnego w bitwie warszawskiej 1920 r.

Urodził się 20 maja 1866 r. w Babinie koło Katusza, w rodzinie ziemiańskiej; absolwent Wojskowej Akademii Technicznej w Wiedniu, od 1886 roku oficer armii austro-węgierskiej; od 1913 r. generał; w czasie I wojny światowej brał między innymi udział w bitwie pod Gorlicami; w marcu 1916 roku przeniesiony w stan nieczynny.

W październiku i listopadzie 1918 r. jako szef Sztabu Generalnego z ramienia Rady Regencyjnej, organizował Wojsko Polskie; następnie do marca 1919 roku dowodził Armią „Wschód” w wojnie polsko-ukraińskiej (między innymi w czasie heroicznej obrona Lwowa).

Zasłużył się także dla sprawy polskiej jako szef misji wojskowej na konferencji pokojowej w Paryżu, a potem misji dyplomatycznych w Bukareszcie, Londynie i Rzymie (marzec 1919 r. – lipiec 1920 r.); od 22 lipca 1920 r. do 2 kwietnia 1921 r.: szef Sztabu Generalnego i członek Rady Obrony Państwa, współautor – wraz z gen. Maximem Weygandem – planów obronno-ofensywnych w lipcu i sierpniu 1920 roku.

W latach 1921–1922 inspektor Armii i członek ścisłej Rady Wojennej; 1922 r. – maj 1926 r.: generalny inspektor jazdy (kawalerii), a podczas przewrotu majowego dowódca wojsk rządowych i dowódca obrony Warszawy; 16 maja 1926 r. – 3 kwietnia 1927 r. więziony w Warszawie, a potem w Wilnie.

Od kwietnia 1927 r. w stanie spoczynku. Zmarł w Warszawie 18 października 1928 roku, pochowany we Lwowie na Cmentarzu Obrońców Lwowa.

Odnznaczony Krzyżem Srebrnym (1921 r.) i Krzyżem Komandorskim Orderu „Virtuti Militari” (1922 r., nr 3).

Tadeusz Jordan-Rozwadowski w mundurze pułkownika armii austro-węgierskiej, 1910 r.
Zbiory Rydzarda Rybki (Bochnia)

Feldmarszałek armii austro-węgierskiej Tadeusz Jordan-Rozwadowski, 1918 rok
Zbiory Rydzarda Rybki (Bochnia)

Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej.

Karta kwalifikacyjna wypełnia każdy oficer własnoręcznie i prawdziwie danych stwierdza podpisem. Obowiązkowo odnosi się prawdziwie podanych danych do dowodów i innych dokumentów.

1. Imię i nazwisko: Tadeusz Jordan-Rozwadowski
2. Stopień: General porucznik
3. Data urodzenia: 20.05.1866
4. Data wyznaczenia do służby: 23.11.1918
5. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
6. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
7. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
8. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
9. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
10. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
11. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
12. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
13. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
14. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
15. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
16. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
17. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
18. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
19. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919
20. Data wyznaczenia do służby w Wojsku Polskim: 16.05.1919

Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej – przebieg służby wojskowej gen. por. Tadeusza Jordana-Rozwadowskiego, 1919 r.
Centrałne Archiwum Wojskowe (Warszawa)

Gen. broni Tadeusz Jordan-Rozwadowski z Krzyżem Komandorskim i Krzyżem Srebrnym Orderu „Virtuti Militari” oraz Krzyżem Walecznych
Zbiory Rydzarda Rybki (Bochnia)

Wniosek na odznaczenie orderem „Virtuti Militari” w myśl Uchwały Kapituły Tymczasowej z dn. 23.1.20 r.

1. Stopień: General porucznik
2. Imię i nazwisko: Tadeusz JORDAN-ROZWADOWSKI
3. Pełnione funkcje: szef Sztabu Generalnego
4. Data wyznaczenia do W.P.: 23.11.1918

Zaproszenie do wyrażenia opinii: *Wniosek*

Opinia komisji: *Wniosek*

Opinia komisji: *Wniosek*

Wniosek na odznaczenie Orderem „Virtuti Militari”... III klasy dla gen. Tadeusza Jordana-Rozwadowskiego, 19 sierpnia 1920 r.
Centrałne Archiwum Wojskowe (Warszawa)

Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

1. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

2. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

3. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

4. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

5. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

6. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

7. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

8. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

9. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

10. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

11. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

12. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

13. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

14. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

15. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

16. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

17. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

18. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

19. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

20. Wykazanie: Pełnia funkcji polski, francuski i niemiecki w służbie w Wojsku Polskim.

Drugi Niepodległości

POLO니아 RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Kawalerowie Orderu

Legiony Polskie były prawdziwą kuznią kadr Wojska Polskiego i pierwszym etapem zbrojnej drogi ku wolności. Z tych formacji wywodzi się wielu kawalerów orderu.

WANDA PIEKARSKA (17 III 1893 r. – 15 XI 1972 r.), podoficer Legionów Polskich. Urodzona w Radomiu w rodzinie kupca Józefa i Konstancji z Okulskich.

Studiowała w Bernie i na Uniwersytecie Jagiellońskim (Wydział Filozoficzny); od 1913 r. pracowała w Drużynach Strzeleckich, gdzie uzyskała stopień podoficera sanitarnego, oraz w Polskiej Organizacji Wojskowej; do 31 stycznia 1915 r. służyła w oddziale zwiadowczym I Brygady Legionów, pełniąc m.in. funkcję kuriera. Od lutego do lipca 1915 r. w Lotnym Oddziale POW.

Za działalność bojową w Legionach odznaczona Orderem „Virtuti Militari” V klasy (numer 7569).

Po wojnie studiowała na Politechnice Warszawskiej, pracując w kancelarii Sądu Apelacyjnego, następnie do 1933 roku, w fabryce samolotów w Białej Podlaskiej; od 1934 r. ponownie w stolicy. Podczas II wojny światowej działała w Związku Walki Zbrojnej, od kwietnia 1941 r. więziona w niemieckim KL Ravensbrück. Od 1945 r. mieszkała w Jedlni koło Radomia. Zmarła w Radomiu, pochowana na miejscowym cmentarzu. Rodziny nie założyła. Odznaczona także m.in. Krzyżem Niepodległości z Mieczami.

Wniosek na odznaczenie orderem „Virtuti Militari”..., Kwestionariusz oraz inne załączniki do Wniosku... Wandy Piekarskiej
Centraalne Archiwum Wojskowe (Warszawa)

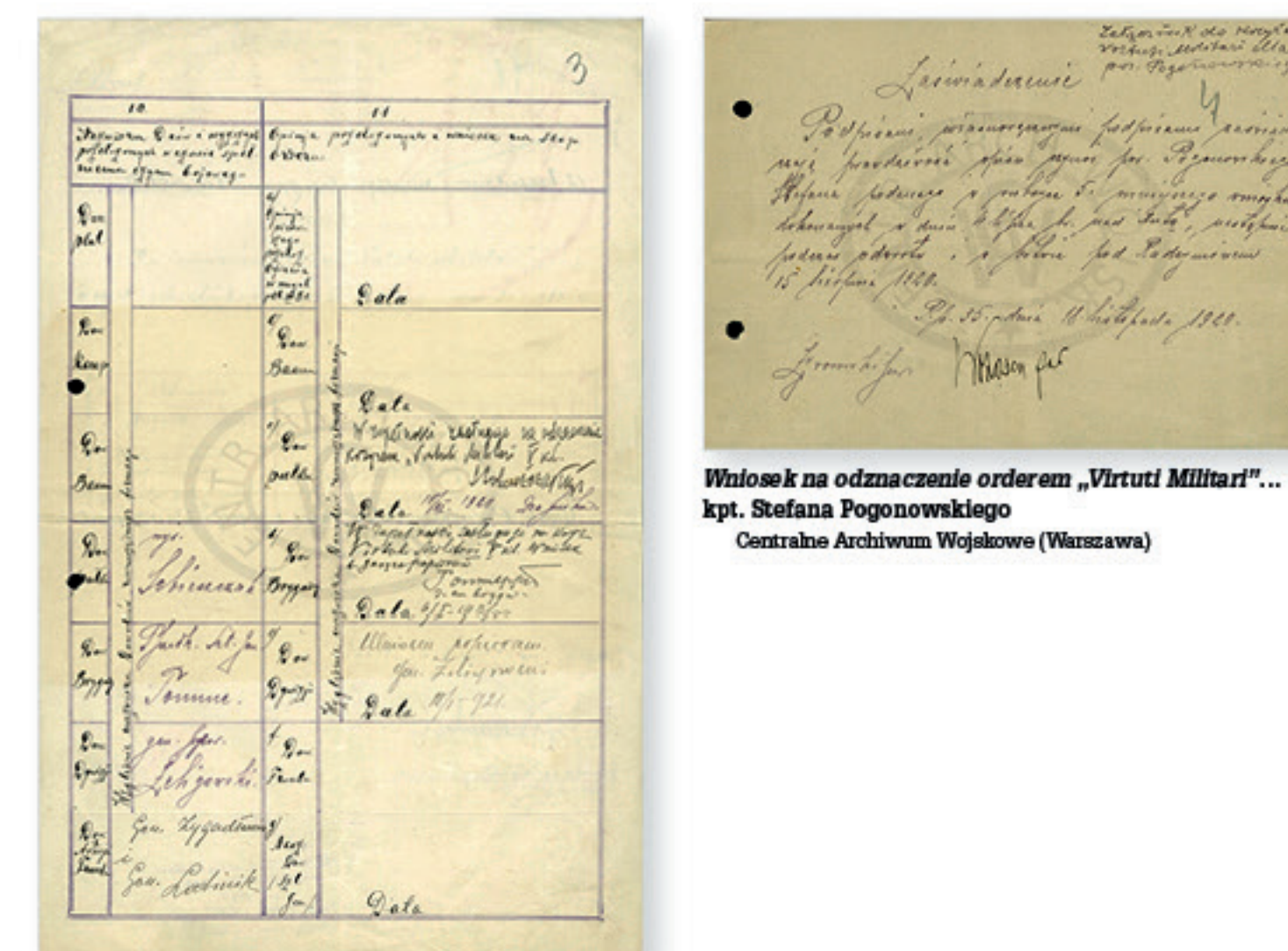
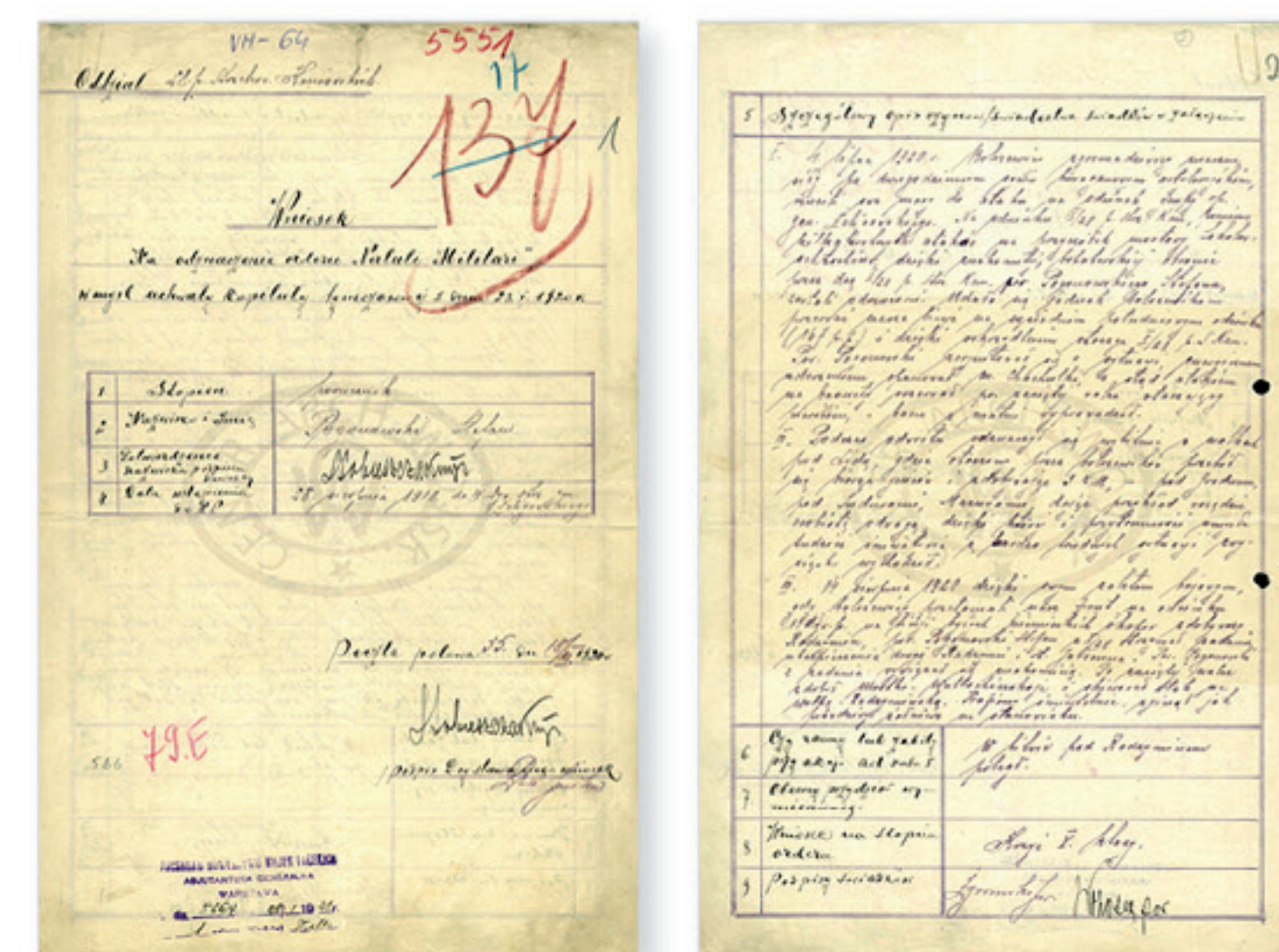
Wśród wielu setek bohaterów odznaczonych za udział w wojnie polsko-bolszewickiej był **STEFAN POGONOWSKI** (12 II 1896 r. – 15 VIII 1920 r.), kapitan Wojska Polskiego. Urodzony w Domaniewicach (Kaliskie) w rodzinie Ryszarda, właściciela ziemskiego, oraz Heleny z Mareckich.

Ukończył szkołę wojskową w Wilnie, od 14 lutego 1915 roku służył w armii rosyjskiej. 2 lutego 1916 r. mianowany do stopnia podporucznika, a 11 czerwca 1916 r. awansował do stopnia porucznika. Od 5 stycznia 1918 r. w I Korpusie Polskim gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego. Od września tego roku w 4. Dywizji Strzelców gen. Lucjana Żeligowskiego (13. pułk strzelców), następnie od lipca 1919 r., w 28. pułku strzelców Kaniowskich (dowodził 3. kompanią); w wojnie polsko-bolszewickiej, od grudnia 1919 roku dowodził batalionem na Froncie Litewsko-Białoruskim.

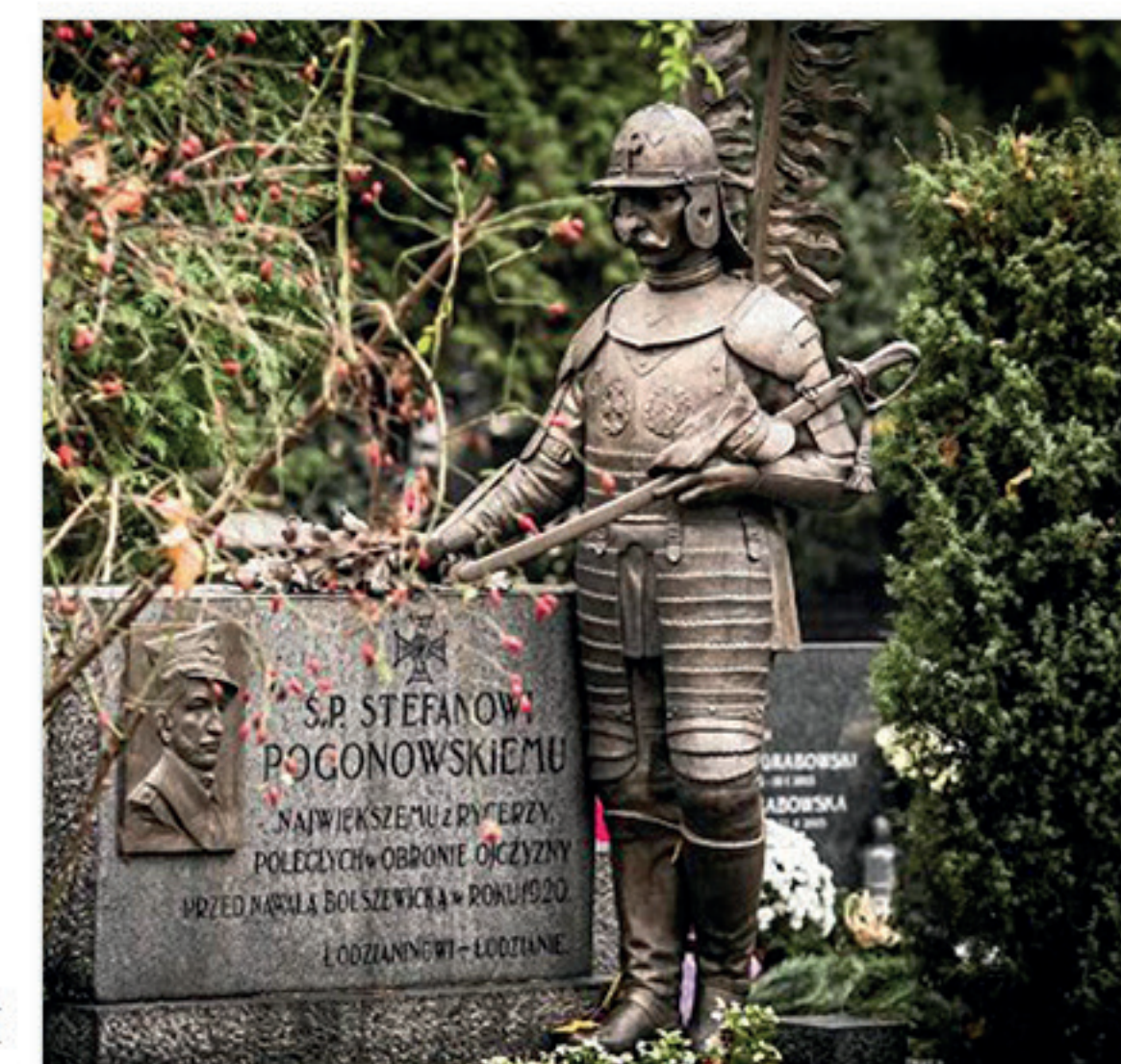
W czasie trwania bitwy warszawskiej, świtem 15 sierpnia 1920 roku z własnej inicjatywy z Kątów Węgierskich poprowadził brawurowy atak, wywołując panikę w szeregach znacząco liczniejszego nieprzyjaciela. Zginął pod Wólką Radzymańską, pochowany na Starym Cmentarzu w Łodzi, w grobowcu ufundowanym przez społeczeństwo miasta. Pośmiertnie odznaczony Orderem „Virtuti Militari” V klasy (numer 566) oraz awansowany do stopnia kapitana. Odznaczony także między innymi Krzyżem Walecznych.

Rodziny nie założył.

Nagrobek kpt. Stefana Pogonowskiego na Starym Cmentarzu w Łodzi
Złoty Ryszard z Ryki (Bochnia)

Wniosek na odznaczenie orderem „Virtuti Militari”... kpt. Stefana Pogonowskiego
Centraalne Archiwum Wojskowe (Warszawa)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Symbol i pamięć

Ksiądz IGNACY JAN SKORUPKA (31 VII 1893 r. – 14 VIII 1920 r.). Ksiądz Ignacy pochodził z rodziny o tradycjach patriotycznych i powstańczych. Urodził się 31 lipca 1893 roku w Warszawie w rodzinie Adama i Emilii z domu Pomińskiej. Skorupkowie wywodzili się z podlaskiej szlachty zagrodowej. Około roku 1877 roku rodzina przeniosła się do Warszawy, w związku z podjęciem przez Ignacego Skorupkę, dziadka, pracy nauczycielskiej. Natomiast ojciec przyszłego kapłana był urzędnikiem towarzystwa ubezpieczeniowego, następnie magistrackim kasjerem, matka zaś zajmowała się domem.

Ignacy był absolwentem warszawskiego seminarium duchownego i Akademii Duchownej w Petersburgu. W 1916 r. otrzymał święcenia kapłańskie, następnie był duszpasterzem polskich środowisk w Rosji. Od 1918 r. pracował w Polsce jako katecheta w szkołach warszawskich. Czas był szczególny. Trwająca od schyłku 1918 roku wojna z bolszewikami weszła w krytyczny, decydujący o ostatecznym wyniku zmagania etap. Właśnie rozpoczęła się bitwa warszawska, która trwała od 13 do 25 sierpnia 1920 r., a jej przełomem był dzień 14 sierpnia. Trwały wówczas zacięte walki na odcinku warszawsko-modlińskim w okolicach Radzymina, Ossowa i Leśniakowizny. Do obrony zagrożonej niepodległości stanęło niemal całe społeczeństwo.

Klerik Ignacy Skorupka w Akademii Duchownej w Petersburgu, ok. 1915 r.
Instytut Józefa Piłsudskiego (Londyn)

Mjr/gen. bryg. Mieczysław Słowikowski, autor cytowanych wspomnień *Boj w obronie Warszawy i śmierć ks. I. Skorupki. Wspomnienie historyczne z wojny 1920 roku*, Londyn 1964
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

J. Kossak mal. „CUD NAD WISŁĄ” (1920)
Cud nad Wisłą 15 sierpnia 1920 roku, mal. Jerzy Kossak, 1930 r. W centralnej części obrazu, z krzyżem w uniesionym ręku – postać ks. kapłana Ignacego Skorupki
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

Młodemu podporucznikowi Mieczysławowi Słowikowskiemu powierzono wówczas organizację pułku ochotniczego, którego podstawą miał być batalion zapasowy 36. pułku piechoty, jednego z licznych oddziałów tworzonej wówczas Armii Ochotniczej, dowodzonej przez gen. Józefa Hallera. Do wykonania zadania przystąpił z właściwym sobie zapalem.

Ks. kapelan Ignacy Skorupka, rys. NN
W obronie Warszawy. W dziesięciolecie „Cudu nad Wisłą”, „Przewodnik Katolicki”, 10 VIII 1930 r.

Śmierć księdza Ignacego Skorupki pod Ossowem 14 sierpnia 1920 roku, mal. Jerzy Kossak, 1934 r.
Zbiory Grzegorza Łalikowskiego (Poznań)

Na przejściowe koszary wybrał gmach gimnazjum im. Władysława IV na warszawskiej Pradze. Dla odróżnienia od innych jednostek Wojska Polskiego, numeracja tych oddziałów zaczynała się od dwustu z dodaniem właściwego numeru baonu zapasowego. Tak więc w pierwszym etapie organizacji (w ciągu niespełna miesiąca) był to I batalion 236. pułku piechoty Armii Ochotniczej imienia Weteranów 1863 r. (późniejszy Legii Akademickiej), zorganizowany przez ppor. Słowikowskiego, w którym został dowódcą kompanii, a wkrótce współuczestnikiem i świadkiem przełomowych wydarzeń o wymiarze historycznym. Niebawem oddział dowodzony przez ppor. Słowikowskiego wziął udział w boju pod Ossowem. Ostatecznie zwycięskie zmagania, w których poległo wielu ochotników, miały dla oddziałów polskich znaczenie symbolu, wzmacniając ponadto wolę zwycięstwa.

Na polu zwycięskiej bitwy zginął także ks. Ignacy Skorupka, od 7 sierpnia 1920 roku kapelan I batalionu 236. pułku piechoty. Oddział, w którym znajdował się ksiądz Ignacy, liczący ogółem około 800 młodych, niedoświadczonych żołnierzy, wyruszył na front 13 sierpnia w godzinach porannych, a w Ossowie znalazł się późnym wieczorem. Świtem 14 sierpnia rozpoczął się bój z atakującymi od strony Leśniakowizny bolszewikami. Ksiądz szedł wraz ze swymi podopiecznymi w płaszczu narzuconym na sutannę, tuż obok dowódcy, ppor. Słowikowskiego, który po latach tak opisał ów fragment boju i okoliczności śmierci kapłana:

„[...] Ogień nieprzyjaciela nie był w tym momencie zbyt silny. Zdawało mi się, że ks. Skorupka potknął się o bruzdę i upadł na ziemię [...] znalazłem go leżącego na tym miejscu gdzie upadł [...] Odpiąłem płaszcz i sutannę, zdjąłem z piersi krzyż, który mi kiedyś pokazywał [...]”.

Bohaterska śmierć ks. Ignacego Skorupki, mal. Leonard Wintonowski, 1936 r.
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

Śmierć ks. Skorupki pod Ossowem, mal. Stefan Garwotowski, 2000 r.
Zbiory Grzegorza Łalikowskiego (Poznań)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Symbol i pamięć

Uroczystości pogrzebowe, którym nadano rangę państwową, odbyły się 17 sierpnia 1920 roku w kościele garnizonowym przy ulicy Długiej w Warszawie. Bohater bitwy warszawskiej spoczął następnie na Powązkach, a pośmiertnie odznaczony został Orderem Virtuti Militari V klasy, srebrnym (nr 501).

Dalsze wydarzenia wojenne potoczyły się szybko i nader pomyślnie. W wyniku przenikliwego lecz bardzo ryzykownego polskiego planu operacyjnego autorstwa Józefa Piłsudskiego, sprawnie zrealizowanego przez generała Tadeusza Jordan-Rozwadowskiego; 16 sierpnia 1920 r. rozpoczęła się kontrofensywa znad Wieprza. Odtąd inicjatywa w wojnie ponownie przeszła w ręce polskie. We wrześniu rozegrała się zwycięska dla wojsk polskich bitwa nad Niemnem, która zadecydowała o pokoju. Doprowadziło to do zawarcia, w wyniku długich i mozolnych rokowań, ostatecznego rozejmu w Rydze (12 października 1920 r.) i ryzykownego traktatu pokojowego, 18 marca 1921 r., będącego dla bolszewików jedynie tymczasowym kompromisem politycznym.

Ksiądz Skorupka stał się jednym z bohaterów bitwy warszawskiej. Przeszedł do historii lecz i do legendy. Późniejsza tradycja ikonograficzna przedstawiała ks. Skorupkę jako kapłana idącego w szatach liturgicznych z krzyżem w ręce na czele atakujących oddziałów polskich. Śmierć księdza stała się symbolem walki narodowej Polaków-katolików o zachowanie niepodległości, przeciwstawiających się wschodniemu najeźdźcy, wojny jako konfrontacji „Zachodu” ze „Wschodem”, zmagania cywilizacji „europejskiej” z „azjatycką”. W dyskursie na temat ówczesnych wydarzeń wojnę prezentowano jako zderzenia kultur i cywilizacji. Stereotyp ten funkcjonuje nie tylko w powszechnej świadomości lecz i w dyskursie naukowym.

Ks. kapelan Ignacy Skorupka na medalach Mennicy Państwowej: medal „Ks. Ignacy Skorupka 1893-1920” (awers) i medal „80. Rocznica Bitwy Warszawskiej 1920-2000” (rewers), prof. Jerzy Nowicki
Zbiory Rafała E. Skolankiego (Warszawa)

Ksiądz Ignacy Skorupka — kapelan lotny 228 p.p. Armii Ochotniczej im. Bohaterów Powstania 1863/64 roku, 1920 r.

Wojskowa czapka, stula, krzyżyk i Krzyż Srebrny Orderu Wojennego „Virtuti Militari” należące do ks. kapelana Ignacego Skorupki
Museum Wojska Polskiego (Warszawa)

Postać ks. kapelana Ignacego Skorupki na okolicznościowej karcie pocztowej, rys. B. Wróblewski, 1900 r.
Zbiory Rafała E. Skolankiego (Warszawa)

Tablica informująca o miejscu upamiętniającym śmierć księdza Ignacego Skorupki w Ossowie pod Warszawą
Fot. Zygmunt Wałkowiak (Warszawa)

Drewniany krzyż i marmurowa tablica w miejscu śmierci 14 sierpnia 1920 r. ks. kapelana Ignacego Skorupki
Fot. Zygmunt Wałkowiak (Warszawa)

Osią sporu jest sama istota wojny polsko-bolszewickiej w latach 1918–1920. Po stronie najeźdźcy były to cele uwarunkowane ideologią marksistowsko-leninowską realizowane przez nowy typ politycznego bytu, bolszewickie państwo totalitarne. Zbiegały się one z tradycyjnymi, od dawna realizowanymi, celami rosyjskiej polityki imperialnej. Obrońcy natomiast skutecznie nawiązywali do polskich, religijnych korzeni kulturowych jako oręża w walce.

Odwoływano się także do historii: na przykład do idei Rzeczypospolitej jako „przedmurza chrześcijaństwa” („Polonia antemurale christianitatis”), wartości związanych z cywilizacją zachodnią i obrony Europy przed wrogami zewnętrznymi, niechrześcijańskimi (przykładem zwycięska bitwa pod Wiedniem 12 września 1683 r.) lub ateistycznymi. Obie strony różniła zarówno kultura polityczna jak i system wartości. Przypadające nazajutrz po śmierci ks. Ignacego Skorupki (15 sierpnia) święto Matki Boskiej Zielnej stało się dniem „cudu nad Wisłą”.

Tablica u podstawy krzyża
Fot. Zygmunt Wałkowiak (Warszawa)

Mieszkańcy Ossowa na trwałe uczcili miejsce śmierci księdza, bowiem z inicjatywy miejscowej społeczności, już w pierwszą rocznicę boju (14 sierpnia 1921 r.) w miejscu śmierci księdza postawiono krzyż i tablicę pamiątkową. Wówczas uroczystości towarzyszyła kompania 36. pułku piechoty Legii Akademickiej. Odtąd w okresie II Rzeczypospolitej corocznie składano w Ossowie hołd bohaterom poległym w boju.

Natomiast wiele lat później, 15 sierpnia 2000 roku, z inicjatywy mieszkańców, przed budynkiem szkoły w Ossowie stanął pomnik księdza Ignacego Skorupki. Monument, zaprojektowany i wykonany przez artystę rzeźbiarza prof. Czesława Dźwigaję z Krakowa, został odsłonięty przez premiera Jerzego Buzka, prezydenta Rzeczypospolitej na emigracji Ryszarda Kaczorowskiego i wiceministra obrony narodowej Romualda Szeremietiewa. Poświęcenia pomnika dokonał ks. biskup warszawsko-praski Kazimierz Romaniuk. To tu każdego roku podczas uroczystości „cudu nad Wisłą” władze samorządowe i mieszkańcy składają kwiaty – pamiętają.

Pomnik księdza Ignacego Skorupki w Ossowie pod Warszawą
Fot. Zygmunt Wałkowiak (Warszawa)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Kawalerowie Orderu

ANTONI SZYMAŃSKI (30 VII 1894 r. – 11 XII 1973 r.) – generał brygady, dyplomata; urodził się w Poznaniu, jako syn Romana, prawnuka pułkownika kościuszkowskiego, znanego w Wielkopolsce i wielce zasłużonego działacza politycznego związanego z ruchem ludowym, także wpływowego i cenionego publicysty oraz dziennikarza. Jego matką była Helena z Wyczyńskich, córka Jana, syndyka konsystorskiego. W czasie I wojny światowej powołany został do armii niemieckiej – 11 maja 1915 roku – w jej szeregach walczył na froncie zachodnim, w 3. pułku strzelców Korpusu Alpejskiego. W oddziale tym Antoni Szymański uczestniczył w słynnej i krwawej bitwie pod Verdun, stanowiącej ponury symbol I wojny światowej. W bitwie, 11 lipca 1916 r. został ranny. Od połowy października 1918 roku działał w szeregach tajnej Polskiej Organizacji Wojskowej Zaboru Pruskiego. Uczestniczył w przygotowaniach do powstania wielkopolskiego, a następnie, od 27 grudnia 1918 roku na czele oddziału (kompania „Warta”) brał udział w wyzwoleniu Poznania.

Kpt. Antoni Szymański w 65. pułku piechoty Wielkopolskiej – na mundurze widoczny Krzyż Srebrny „Virtuti Militari” i Krzyż Walecznych nadany trzykrotnie, ok. 1924 r.
Zbiory Orazego Łukomskiego (Poznań)

Pplk dypl. Antoni Szymański w Armii Polskiej na Wschodzie, na mundurze Krzyż Srebrny Orderu „Virtuti Militari”, 1941 r.
Zbiory Orazego Łukomskiego (Poznań)

Legitymacja do Krzyża Srebrnego Orderu Wojennego „Virtuti Militari” pplk. dypl. Antoniego Szymańskiego, 1 maja 1933 r.
Zbiory Orazego Łukomskiego (Poznań)

Płk dypl. Antoni Szymański (z lewej) i ppor. Józef Lipkei – były ambasador Polski w III Rzeszy, w latach 1933–1939, Kalr, po 1943 r.
Zbiory Orazego Łukomskiego (Poznań)

W szeregach Wojsk Wielkopolskich Antoni Szymański otrzymał przydział do sztabu 1. pułku strzelców Wielkopolskich (po reorganizacji był to 55. Poznański pułk piechoty). Pełnił funkcję oficera ordynansowego, a 10 stycznia 1919 roku awansował do stopnia podporucznika. Formalnie jego przydziałem służbowym była Komenda Miasta. Od 11 stycznia do 15 marca 1919 roku zajmował się rekrutacją poborowych w 1. pułku strzelców Wielkopolskich (dowódca oddziałów rekrutacyjnych). Pułk wyruszył na odsiecz Lwowa, wzmocniony dywizjonem artylerii polowej, kompanii łączności i saperów, eskadrą lotniczą, służbami intendentury i sanitarno-medycznymi przydzielono jednostkę do tak zwanej Grupy Wielkopolskiej, dowodzonej przez gen. Daniela Konarzewskiego, zasłużonego później w wojnie polsko-bolszewickiej. Ppor. Szymański wyruszył pierwszym transportem, 17 marca 1919 roku. Pełnił wówczas funkcję pierwszego adiutanta pułku, także adiutanta Grupy Wielkopolskiej – do połowy września 1919 roku. Krótka, kilkutygodniowa kampania wojny polsko-ukraińskiej zakończyła się wkroczeniem wojsk polskich do Lwowa w samo pierwsze święto Wielkiej Nocy (20 kwietnia 1919 r.).

Tymczasem Grupa Wielkopolska w ciągu kilku kolejnych miesięcy rozrosła się liczebnie oraz organizacyjnie, a jej walki trwały nieprzerwanie przez wiele miesięcy. Powtórne ich nasilenie pod Lwowem, Stryjem oraz nad Zbruczem miało miejsce w lipcu 1919 roku.

Po pomyślnym zakończeniu walk, następnym etapem działań Wielkopolan był front polsko-bolszewicki. 1. pułk strzelców Wielkopolskich walczył wówczas w składzie 1. Dywizji Strzelców Wielkopolskich (późniejsza 14. Dywizja Piechoty).

Pplk dypl. Antoni Szymański (drugi z lewej), polski attaché wojskowy w III Rzeszy, na trybunie honorowej podczas uroczystości w Berlinie, po 1934 r.
Zbiory Orazego Łukomskiego (Poznań)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Kawalerowie Orderu

Od 16 września 1919 r. do 5 lipca 1920 r. ppor. Antoni Szymański był referentem w sztabie 1. Dywizji Strzelców Wielkopolskich i oficerem łącznikowym. Walczył między innymi pod Mińskiem i Bobrujskiem. O wybitnych, wielokrotnych dokonaniach na polu walki najlepiej świadczy, nie tylko pochwała dowódcy Grupy Wielkopolskiej gen. Daniela Konarzewskiego za lipcowe zmagania pod Lwowem, lecz przede wszystkim najwyższe polskie odznaczenie wojskowe, Order „Virtuti Militari” V klasy (numer 1067), które otrzymał Antoni Szymański.

Od 1 kwietnia 1932 r. do września 1939 r. już w stopniu majora dyplomowanego, a następnie podpułkownika dyplomowanego, pracował Szymański na stanowisku attaché wojskowego, później także morskimi i lotniczymi Rzeczypospolitej w Berlinie.

We wrześniu 1939 r. okrężną drogą przez Skandynawię powrócił do kraju i od 12 września był szefem Oddziału II Frontu Południowego we Lwowie. Po kapitulacji miasta przed oddziałami Armii Czerwonej (22 września), został aresztowany przez NKWD i osadzony w Starobielsku, a następnie na Łubiance w Moskwie.

Po uwolnieniu, od września 1941 r. do marca 1942 r. dowodził 15. pułkiem piechoty w Armii Polskiej w ZSRS i na Bliskim Wschodzie (Armia Andersa). Następnie powrócił do dyplomacji – pracował w polskich placówkach na Bliskim Wschodzie (Teheran, Kair). W 1943 r. awansował do stopnia pułkownika dyplomowanego.

Do 1948 r. szef Wojskowej Misji Likwidacyjnej w Paryżu. Następnie osiadł w Londynie. 11 listopada 1964 r. mianowany do stopnia generała brygady. Zmarł w Londynie, pochowany na cmentarzu Gunnersbury. Prócz „Virtuti Militari” posiadał także szereg innych wysokich odznaczeń wojskowych.

Pplk dypl. Antoni Szymański (z lewej) w Teheranie, 1942 r.
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Płk dypl. Antoni Szymański w Wielkiej Brytanii, po 1948 r.
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Antoni Szymański z córkami Marią i Anną, Trafalgar Square, Londyn, 8 października 1946 r.
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Gen. bryg. Antoni Szymański w swoim londyńskim domu, lata 60. XX wieku
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Gen. bryg. Antoni Szymański w swoim londyńskim domu w dzielnicy Chelsea, lata 60. XX wieku
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

D. Cert. (This is the certificate to be filled in)		K.B.D.	
CERTIFIED COPY OF AN ENTRY Pursuant to the Births and Deaths Registration Act 1953			
Sub-district: KENSINGTON		Address: ROYAL BOROUGH OF KENSINGTON AND CHELSEA	
DEATH			
Page 58			
1. Date and place of death: Eleventh December, 1973, 92, Onslow Gardens, Kensington.			
2. Name and surname: Antoni Czesław Jakubowicz SZYMAŃSKI		3. Sex: Male	
4. Date and place of birth: 31 st July 1914, Poland		5. Qualification: General - Polish Army, (retired)	
6. Usual address: 92, Onslow Gardens, Kensington and Chelsea			
7. Name and surname of informant: Jozefa Maria Anna Milewska		8. Qualification: Grand Daughter	
9. Cause of death: I. (a) Coronary Atherosclerosis. (b) Hypertension. II. Haematuria Bladder Diverticulum. Certified by K. Rumian, L.R.C.P.			
10. I certify that the particulars given by me above are true to the best of my knowledge and belief. Signed: Jozefa Milewska			
11. Date of registration: Thirteenth December 1973		12. Signature of Registrar: M. Minton	

Brytyjski akt zgonu Antoniego Szymańskiego z 11 grudnia 1973 r., s. 112
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

In the High Court of Justice	
The Principal Registry of the Family Division	
BE IT KNOWN that ANTONI CZESLAW JAKUBOWICZ SZYMAŃSKI otherwise ANTONI SZYMAŃSKI of 92 Onslow Gardens London SW7 formerly of 47 Homfield Road London W4. U	
did on the 11 th day of December 1973 die in England and Wales	
AND BE IT FURTHER KNOWN that at the date hereunder written the last Will and Testament (a copy whereof is herewith annexed) of the said deceased was proved and registered in the Principal Registry of the Family Division of the High Court of Justice and Administration of all the estates which by law devolve or vest in the personal representatives of the said deceased was granted by the Principal Registry to Mrs MARIA HELENA FABIAN (in the will called Maria Milewska) of 92 Onslow Gardens aforesaid one of the executrices named in the said will power being reserved to the other executrix	
And it is hereby certified that an Affidavit sworn by Mrs Fabian in relation to the said will and the validity of the same amounts to £282,471	
Dated the 21 st day of February 1974	
M. Minton Probate Officer	

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Kawalerowie Orderu

WITOLD DZIERŻYKRAJ-MORAWSKI (27 III 1885 r. – 9 IX 1944 r.) – generał brygady, dyplomata. Urodził się w Oporowie, powiat leszczyński, w rodzinie ziemiańskiej Ignacego i Julietty z Lubieńskich. Jako student Uniwersytetu Jagiellońskiego powołany został do armii niemieckiej. Zdemobilizowany w 1918 roku w stopniu podporucznika.

Po wybuchu powstania wielkopolskiego oficer Dowództwa Głównego w Poznaniu (sekcja operacyjna). Od 27 stycznia 1919 r. w stopniu porucznika w 1. pułku ułanów Wielkopolskich (15. pułk ułanów Poznańskich), dowodził szwadronem. 26 kwietnia tego roku awansował do stopnia rotmistrza; od 22 maja 1919 r. szef sztabu 1. Brygady Kawalerii Wielkopolskiej (7. Brygada Kawalerii). 24 kwietnia 1929 roku, przed rozpoczęciem operacji kijowskiej, przydzielony do oddziału operacyjnego Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego, następnie ponownie szef sztabu 7. Brygady Kawalerii. We wniosku odznaczeniowym napisano, iż „[...] rtm. Morawski to nadzwyczaj dzielny oficer, który w krytycznych momentach dojeżdżał zawsze do pierwszej linii i porządkował cofające się oddziały. Szarżował pod Komarowem [31 sierpnia 1920 roku w czasie największej bitwy kawaleryjskiej wojny polsko-bolszewickiej – dop. aut.], zabijając kilku przeciwników, którzy usiłowali ściągnąć go z konia [...]”. Za czyny te został odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego „Virtuti Militari” (numer 39).

Pplk dypl. Witold Dzierżykraj-Morawski z Krzyżem „Virtuti Militari” V klasy na piersi
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

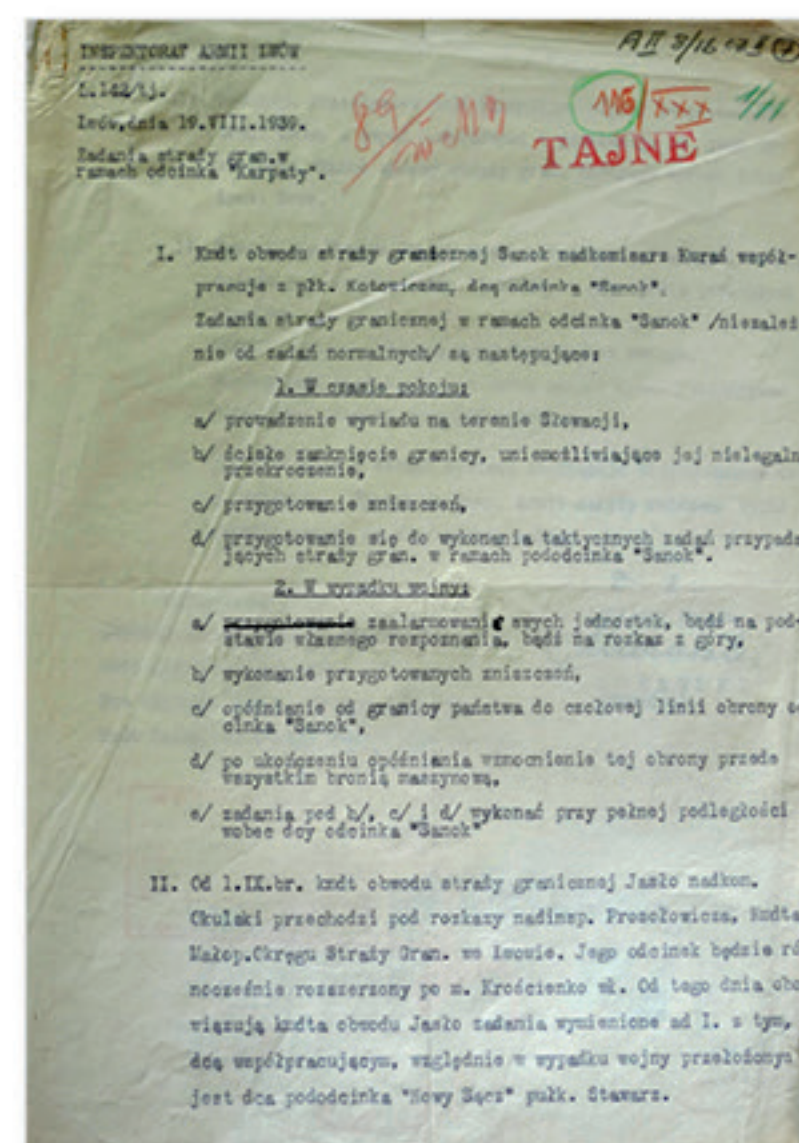
W 1929 r. awansowany do stopnia podpułkownika dyplomowanego. Był attaché wojskowym w Bukareszcie, a następnie w Berlinie (w latach 1928–1932). Wyróżniały go typowe dla zachodnich Polaków cechy charakteru: prócz patriotyzmu, także sumienność, obowiązkowość, pracowitość, był błyskotliwy i inteligentny, a wobec podwładnych bardzo wymagający. Po niełatwych dla siebie czterech latach służby berlińskiej wprowadził swojego następcę – mjr. dypl. Antoniego Szymańskiego (zob. plansze 14 i 15) – w nowe obszary czekającej go pracy „ze znajomością rzeczy i obowiązkowością, jakich ani przedtem, ani później nie spotkałem w mej służbie wojskowej”, wspominał swego kolegę z szacunkiem i wdzięcznością Szymański.

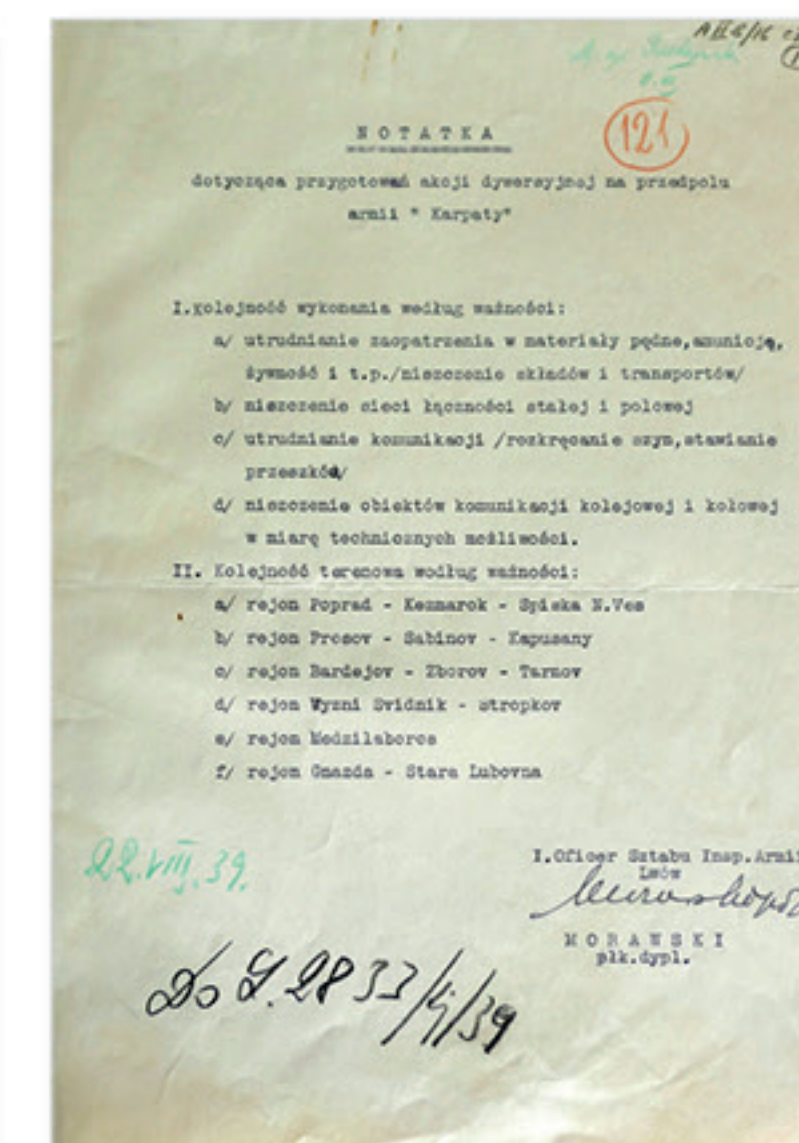
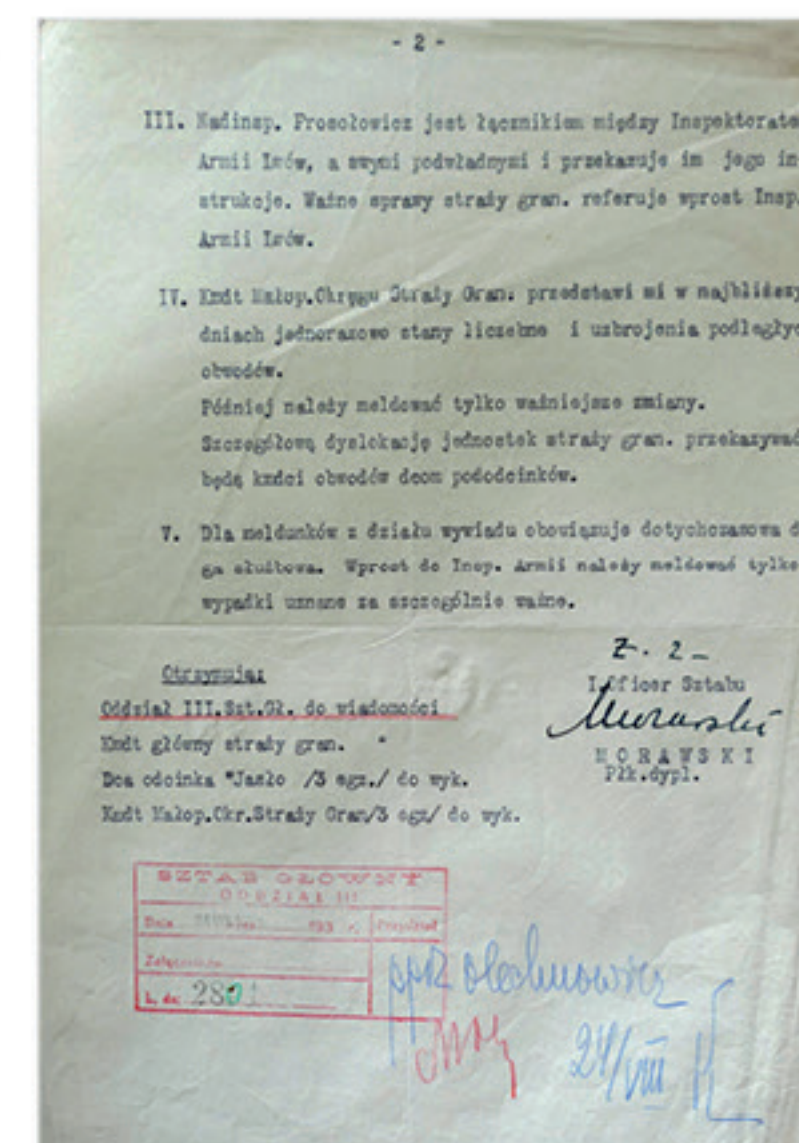
Herb Należca rodu Dzierżykraj-Morawskich. „Dzierżykraj-Morawscy są dogłębnie związani z Wielkopolską, pochodzą z Wielkopolski. Ale wielkopolskie cnoty: rozsądek, umiar, gospodarność, oddawali do dyspozycji całej Polsce!”
Zbiory Orszegorza Łukomskiego (Poznań)

Pplk dypl. Witold Dzierżykraj-Morawski, dowódca 25. pułku ułanów Wielkopolskich
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

Zadania Strazy Granicznej w ramach odcinka Karpaty – rozkaz z 19 sierpnia 1930 r., podpisany przez I oficera sztabu Inspektoratu Armii Lwów plk. dypl. Witolda Dzierżykraj-Morawskiego, s. 1 i 2
Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. Gen. Sikorskiego (Londyn)

Notatka dotycząca przygotowań akcji dywersyjnej na przedpolu armii „Karpaty” – z 22 sierpnia 1930 r., podpisana przez I oficera sztabu Inspektoratu Armii Lwów plk. dypl. Witolda Dzierżykraj-Morawskiego
Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. Gen. Sikorskiego (Londyn)

W 1935 roku awansowany do stopnia pułkownika dyplomowanego. We wrześniu 1939 roku był Morawski szefem sztabu Armii „Karpaty”, a następnie Frontu Południowego. Do niewoli niemieckiej dostał się 23 września na przedpolach Lwowa; więziony w kilku oflagach niemieckich, gdzie z ramienia Komendy Głównej Armii Krajowej organizował struktury AK oraz życie kulturalne i umysłowe; od maja 1942 roku w Oflagu II D Gross-Born, pełnił funkcję starszego obozu. Aresztowany został 6–7 września 1944 roku, przesłuchiwany i torturowany przez Gestapo, zamordowany w KL Mauthausen/Gusen 9 listopada 1944 roku w egzekucji 36 więźniów; pośmiertnie awansowany do stopnia generała brygady.

Pomnik upamiętniający polskich jeńców Oflagu II D Gross-Born, na terenie dawnego obozu (Grossborn-Westfahlenhof)
Zbiory Orszegorza Łukomskiego (Poznań)

Mauthausen – pomnik polskich ofiar KL Mauthausen-Gusen, prof. Stanisława Sikory i Teodor Burskiego
Zbiory Orszegorza Łukomskiego (Poznań)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Z francuskim sojusznikiem

W czasie wojny polsko-bolszewickiej największym i właściwie jedynym sojusznikiem Rzeczypospolitej była Francja. Tradycje polsko-francuskiego braterstwa broni są wielkie. Wyznacza je udział Polaków w kampaniach napoleońskich (prawdziwym symbolem tego okresu stała się bitwa pod Somosierrą, wawozem w górach Sierra de Guadarama, 30 listopada 1808 r.), a postacie: cesarza Napoleona I Bonaparte, marszałka Józefa księcia Poniatowskiego, płk Jana Leona Kozietulskiego nabrały wymiaru legendy. Więzy polsko francuskie umocniło powstanie listopadowe (wojna polsko-rosyjska 1830–1831), które głęboko zakorzeniło się w polskiej świadomości, tradycji i kulturze. Było inspiracją dla wybitnych twórców. Utwór „Warszawianka” (fr. „La Varsovienne”) autorstwa Casimira Delavigne w tłumaczeniu Karola Sienkiewicza (1831 r.) oraz melodią Karola Kurpińskiego – nawiązywał bezpośrednio do wspólnej walki przeciwko wspólnym wrogom. Wykonany został po raz pierwszy 5 kwietnia 1831 roku na scenie Teatru Narodowego w Warszawie. „Warszawianka” stała się hymnem powstania i narodową pieśnią rewolucyjną.

Atak szwadronu Kozietulskiego pod Somosierrą, mal. January Suchodolski
Muzeum Wojska Polskiego (Warszawa)

Somosierra, mal. Stanisław Batowski
Muzeum Wojska Polskiego (Warszawa)

Podobnie było w czasie I wojny światowej. Tworzono wówczas polskie oddziały zbrojne we Francji. Powstawały w latach 1914–1919. Byli to Bajończycy (organizowani w Bayonne), Rueilczycy (organizowani w Rueil pod Paryżem), oraz Armia Polska gen. Józefa Hallera. Ta ostatnia została utworzona wówczas, gdy pierwsza wojna światowa dobiegała kresu. Postanowienia rozejmowe zawarte pomiędzy państwami zwycięskiej koalicji a Niemcami (11 listopada 1918 roku w Compiègne pod Paryżem) przewidywały między innymi, iż wschodnią granicą Niemiec pozostanie linia sprzed wybuchu działań wojennych, a o losie polskich ziem zachodnich zadecyduje konferencja pokojowa.

Plansza ilustracyjna Sympathies des races - Pologne & France z rysunkami przedstawiającymiatak Bajończyków na poręcze niemieckie i zniszczone polskie miasto, Francja 1916 r.
Zbiory Roberta Mączyńskiego (Warszawa)

Dwaj Marszałkowie –
Książę Józef Poniatowski
i Józef Piłsudski na druku
patriotycznym, lata 20. XX wieku
Zbiory Roberta Mączyńskiego
(Warszawa)

Okładka pierwszego wydania
partytury „Warszawianki”,
1831 r.
Biblioteka Jagiellońska (Kra-
ków)

Plakat rekrutacyjny do Armii Polskiej we Francji, proj. Władysław Teodor Benda
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Z francuskim sojusznikiem

W kwietniu 1919 roku rozpoczęła również swoją działalność Francuska Misja Wojskowa w Polsce. Cieszyła się dużym szacunkiem i wpływami. Łącznie w ciągu kilkunastu lat działalności liczyła około 400 oficerów-instruktorów. Oficerowie ci, ulokowani na różnych szczeblach sztabów, wykonywali zadania szkolenia młodego polskiego korpusu oficerskiego w sztuce wojennej – stosując wzorce francuskie. Ujednolicenie owo było bardzo ważne w armii składającej się z żołnierzy i oficerów pochodzących z trzech zaborów.

Działalność Francuskiej Misji Wojskowej wiąże się z takimi postaciami jak: gen. Paul Henrys (Krzyż Srebrny Orderu „Virtuti Militari” nr 21), gen. Maxime Weygand (Krzyż Srebrny Orderu „Virtuti Militari” nr 2), gen. Louis Faury (Krzyż Srebrny Orderu „Virtuti Militari” nr 27), mjr Charles de Gaulle (Krzyż Srebrny Orderu „Virtuti Militari” nr 2980).

Pośród wielu zadań, które obie zaprzyjaźnione armie miały realizować, była także współpraca wywiadowcza. Metody działania, struktura organizacyjna i techniki operacyjne służb specjalnych w każdym państwie są niezwykle chronionym i ważnym obszarem bezpieczeństwa. Współpraca w tym obszarze stanowiła najwyższy szczebel zaufania między państwami partnerskimi. Ponadto trudno było o skoordynowaną i planową działalność obydwu stron bez współdziałania między służbami informacyjnymi obu krajów.

Gen. Paul Prosper Henrys, szef Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

Gen. Maxime Weygand, 1926 r.
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

Kpt. Charles de Gaulle
Zbiory Grzegorz Łukomski (Poznań)

Gen. Louis Faury - na mundurze wśród odznaczeń Krzyż „Virtuti Militari” V klasy
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

Krótko po przybyciu do Polski Francuskiej Misji Wojskowej zdecydowano się zatem na zorganizowanie II Oddziału Francuskiej Misji Wojskowej. W tym czasie przystąpiono też do przeorganizowania polskich służb wywiadowczych według wzorów francuskich. Był to Oddział II Sztabu Generalnego (później Oddział II Sztabu Głównego).

Naczelnik Państwa Józef Piłsudski w rozmowie z szefem Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce gen. Pauliem Prosperem Henrysem; pierwszy z lewej adiutant Naczelnika Państwa rtm. Bolesław Wieniawa-Długoszowski, Warszawa, kwiecień 1919 r.
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

Spotkanie Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego z szefem Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce gen. Pauliem Prosperem Henrysem; po lewej adiutant Naczelnika Państwa rtm. Bolesław Wieniawa-Długoszowski w rozmowie z gen. ppor. Kazimierzem Sosnkowskim, Warszawa, 20 kwietnia 1919 r.
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

Współpraca wywiadowcza w początkowym okresie działania Misji Francuskiej koncentrowała się głównie na dwóch kierunkach: niemieckim, najbardziej zbliżonym z interesami Polaków i Francuzów, doświadczonych wydarzeniami Wielkiej Wojny, i znajdujących się w dalszym ciągu w obszarze zainteresowania niemieckich służb specjalnych. Drugim kierunkiem współpracy było pozyskiwanie informacji i przeciwdziałanie komunistom – bolszewickim agentom i grupom dywersyjnym, operującym na terytorium Rzeczypospolitej i destabilizującym jej sytuację wewnętrzną. Współpraca polsko-francuska w zakresie działania II. Oddziału Francuskiej Misji Wojskowej pozwalała na wzajemne głębokie wnikanie w sprawy, nie tylko wojskowe.

Francuska Misja Wojskowa opuściła Polskę w 1932 roku. Czternaście lat bliskiej współpracy odcisnęło swoje niezwykle pozytywne piętno na przedstawicielach obu armii i obu narodów. Nawiązano więzi wieloletnie, często dożywotnie i osobiste, które zaowocowały później w jakże trudnym okresie II wojny światowej.

Nad Wisłą w pełni doceniono pracę francuskich oficerów. 11 października 1920 roku na dziedzińcu Belwederu odbyła się uroczysta dekoracja oficerów francuskich Orderem „Virtuti Militari”. Marszałek Józef Piłsudski powiedział wówczas między innymi, iż oficerowie francuscy dali świadectwo: „[...] że można umierać za Francję, broniąc Polski [...]”.

Od lewej: gen. bryg. Leonard Skierski (z Krzyżem „Virtuti Militari” V klasy na mundurze), gen. Paul Prosper Henrys i Marszałek Józef Piłsudski (także z Krzyżem „Virtuti Militari” V klasy), przegląd dywizji Grupy Uderzeniowej w Dęblinie, sierpień 1920 r.
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Z francuskim sojusznikiem

Dobrym przykładem polsko-francuskiego braterstwa broni jest wspomniany już **CHARLES DE GAULLE** (22 XI 1890 r. – 9 XI 1970 r.) – francuski generał, polityk i mąż stanu, teoretyk wojskowości; w latach 1959 – 1969 prezydent Republiki Francuskiej.

W czasie I wojny światowej był trzykrotnie ranny, wzięty do niewoli niemieckiej pod Verdun (2 marca 1916 r.), przebywał w obozie jenieckim w Ingolstadt (Bawaria). Spotkał tam młodego rosyjskiego oficera, Michaiła Tuchaczewskiego z sojuszniczej wówczas armii rosyjskiej, także jeńca wojennego. Podobno uczył Rosjanina języka francuskiego. Za kilka lat, w roku 1920, obaj stanęli przeciwko sobie jako przeciwnicy, w bitwie warszawskiej. Tuchaczewski dowodził wówczas bolszewickim Frontem Zachodnim, którego oddziały usiłowały przełamać linię Wisły. Tymczasem, w wyniku rozejmu, kończącego I wojnę światową (11 listopada 1918 r.) – został de Gaulle zwolniony z obozu. Wiosną 1919 roku w Sillé-le-Guillaume kapitan Charles de Gaulle zaciągnął się do 5. pułku strzelców Polskich (Chasseurs Polonais), formowanej we Francji, Armii Polskiej – zwanej od koloru mundurów „błękitną” – dowodzonej przez gen. Józefa Hallera. Nie mówił wprawdzie po polsku, lecz oficerowie polscy świetnie znali francuski. W jej szeregach walczył w Małopolsce Wschodniej (wojna polsko-ukraińska). Po zakończeniu działań (zmagania trwały do 1 września 1919 roku) został przeniesiony do Rembertowa, gdzie jako członek Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce, liczącej około 400 oficerów, wykładał teorię taktyki wojennej.

Kapitan Charles de Gaulle
Service Historique de la Défense (Château de Vincennes, Francja)

Od lewej: kapitan Charles de Gaulle (1890–1970) i jego trzej bracia – Jacques (1893–1946), Xavier (1887–1965) oraz Pierre (1897–1960), Paryż 1919 r.
Service Historique de la Défense (Château de Vincennes, Francja)

Francuska Misja Wojskowa z wizytą na bydgoskim lotnisku, trzeci od prawej mjr Charles de Gaulle, Bydgoszcz 1921 r.
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

Karta pocztowa z pieczęcią Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce – Inspekcja Artylerii Instytut Józefa Piłsudskiego (Nowy Jork, USA)

Na dalszy przebieg kariery młodego oficera znaczący wpływ miała tocząca się od 1918 roku wojna polsko-bolszewicka. Za zgodą rządu francuskiego, oficerowie Misji otrzymali przydziały frontowe, służąc polskim dowódcom i sztabowcom swym doświadczeniem i umiejętnościami.

Charles de Gaulle brał udział w bitwie warszawskiej. 15 lipca 1920 r. przydzielony został w stopniu majora czasu wojny do dowództwa Frontu Południowego, pod dowództwem gen. Edwarda Śmigłego-Rydza. Uczestniczył w zmaganiach służąc w kilku sztabach polskich formacji, między innymi w 3. Dywizji Piechoty, która zdobyła Hrubieszów (do 14 sierpnia 1920 r.); następnie towarzyszył Grupie Manewrowej znad Wieprza, dowodzonej przez Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego, oraz Grupie Operacyjnej Jazdy gen. Jana Sawickiego; brał udział w walkach przeciw 1. Armii Konnej Siemiona Budionnego.

Wśród cieszących się prestiżem i szacunkiem oficerów francuskich wyróżniał się osobowością i zaangażowaniem. Był też admiratorem Józefa Piłsudskiego i jego poglądów na wojnę. W swojej domowej bibliotece posiadał prace tego wybitnego Polaka, przetłumaczone na język francuski.

Oficerowie polscy i francuscy z Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce, Rembertów, 2 kwietnia 1921 r.
Zbiory Rafała E. Stolarzkiego (Warszawa)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Z francuskim sojusznikiem

Misja francuska zyskała znaczące wpływy wśród polskiego korpusu oficerskiego, a zadziergnięte wówczas przyjaźnie przetrwały wiele lat, co zaowocowało nie tylko w czasach powojennych, lecz także w trakcie kolejnego światowego konfliktu zbrojnego, w roku 1940.

Za udział w działaniach bojowych, zwłaszcza 29 lipca oraz 13 i 16 sierpnia 1920 roku, major de Gaulle otrzymał najwyższe polskie odznaczenie wojskowe, Order „Virtuti Militari” V klasy (Krzyż Srebrny), nr krzyża 2980. Nadanie zatwierdził dekret Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego z 26 stycznia 1922 r. Jak napisano we wniosku awansowym: „[...] dał dowody wzorowego osądzania sytuacji, nie bał się wychodzenia naprzeciw nieprzyjacielowi, wnikliwie wykorzystując informacje wywiadu wojskowego, przez co okazał się drogocennym współpracownikiem wodza naczelnego i wykazał się pełnią oficerskich zalet [...]”.

W październiku 1920 roku de Gaulle powrócił do Francji. Swoje wrażenia z wojny w Polsce opublikował na łamach francuskiego „Revue de Paris”. Bardzo pozytywnie ocenił współpracę z polskimi towarzyszami broni, podkreślając ich patriotyzm i wielkie poświęcenie, z sentymentem wracał później wielokrotnie do wydarzeń z lat 1919–1920.

Pomnik generała Charlesa de Gaulle'a, którego autorem jest francuski rzeźbiarz Jean Cardot – kopia pomnika stojącego w Paryżu przy Polach Elizejskich – została odsłonięta w Warszawie 14 maja 2005 r. przy rondzie Charlesa de Gaulle'a
Fot. Zygmunt Walkowski (Warszawa)

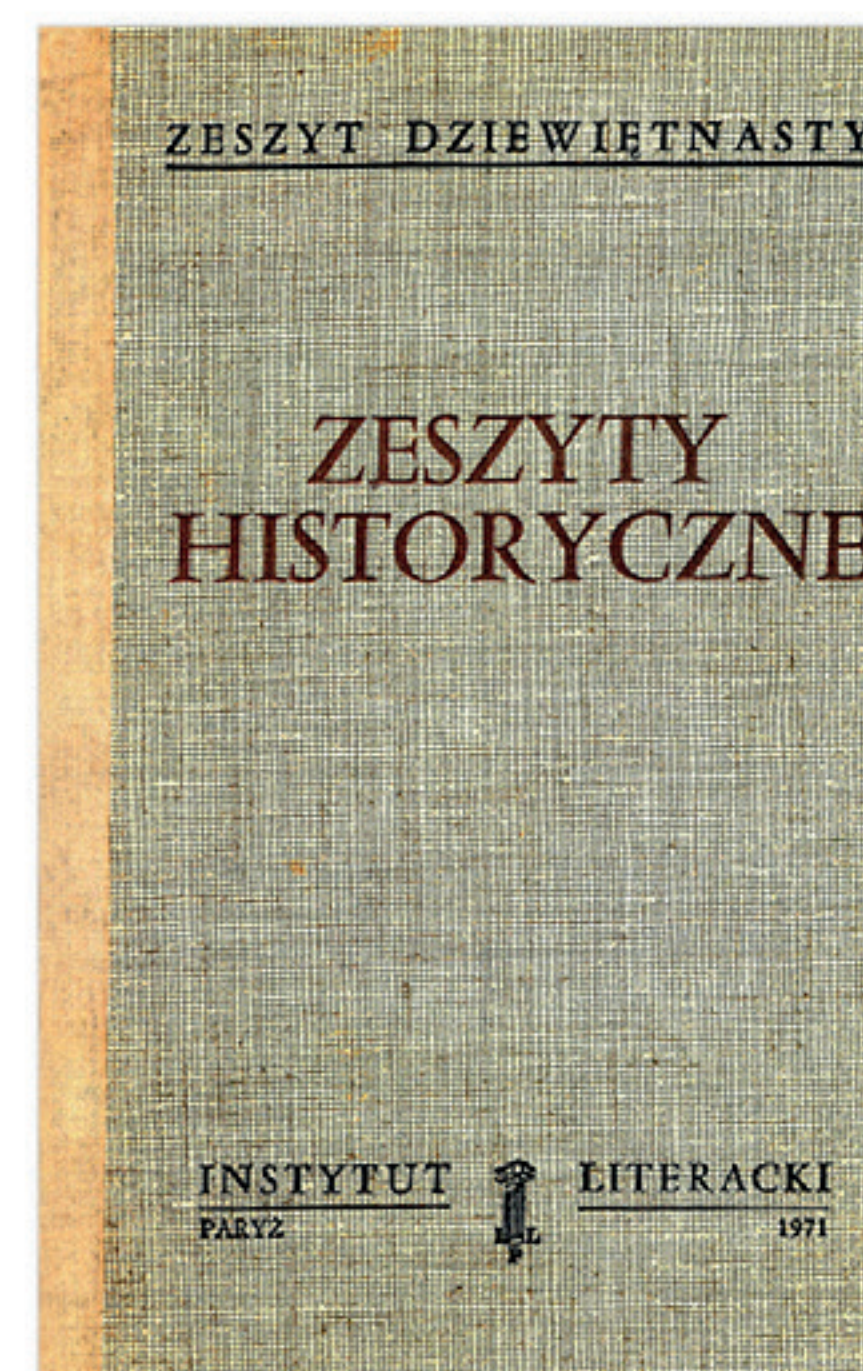
Major Charles de Gaulle z Legią Honorową, Krzyżem Wojennym (Croix de Guerre) i Krzyżem Srebrnym Orderu „Virtuti Militari” na mundurze
Service Historique de la Défense (Château de Vincennes, Francja)

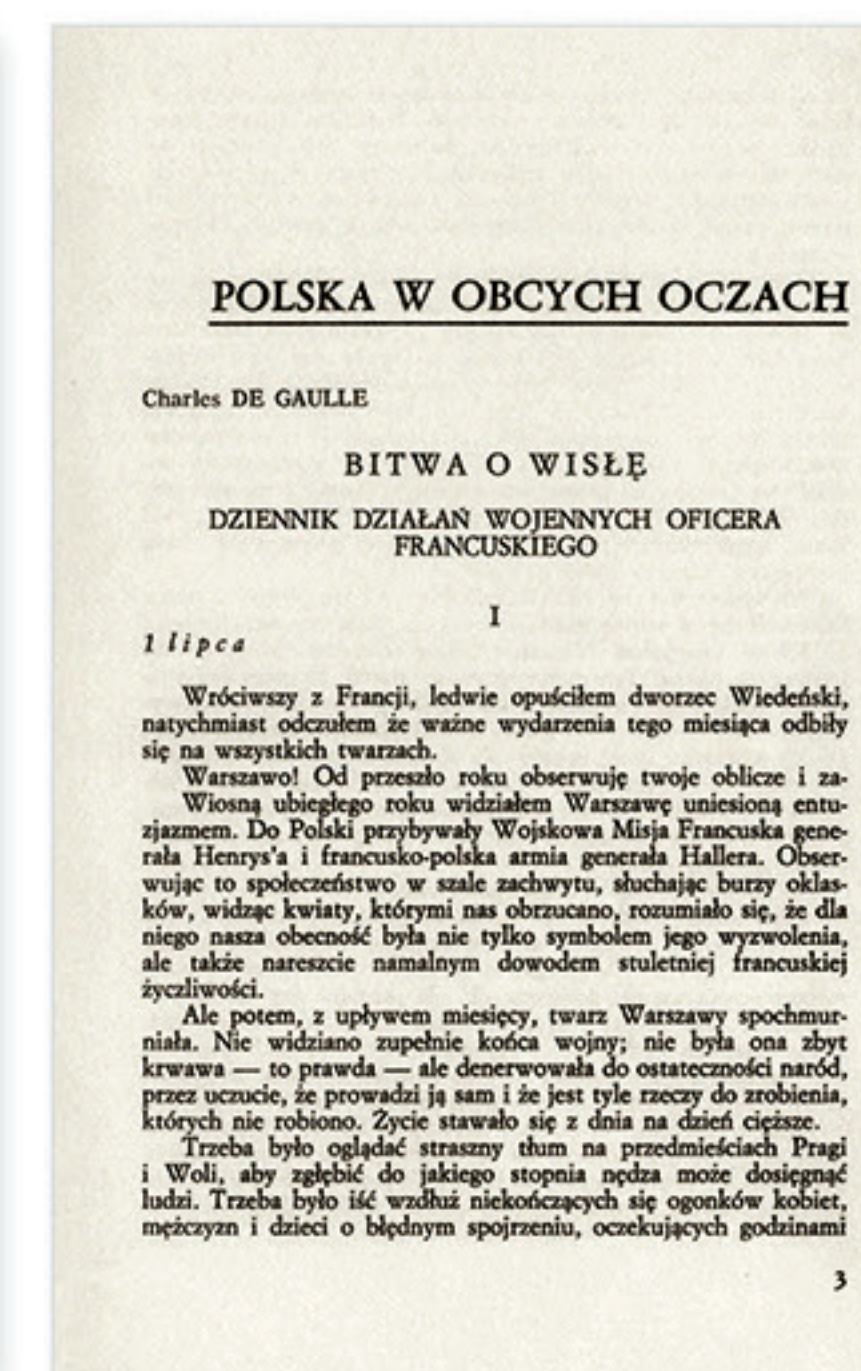
Po wojnie, w 1921 roku zaoferowano mu stały przydział wojskowy w Polsce, lecz wybrał drogę zawodową w ojczyźnie. Wkrótce stał się coraz bardziej znanym i cenionym teoretykiem wojskowości. W oparciu o doświadczenia wojny polsko-bolszewickiej był zdeklarowanym zwolennikiem wojny manewrowej i nowoczesnego użycia broni pancernej. Już w czasie wykładów w Rembertowie, wskazywał na wielkie znaczenie broni pancernej, jako broni manewru. Wzorem stosowanych dotąd zagonów kawaleryjskich, przyjęto wówczas w czasie walk na olbrzymich przestrzeniach Europy wschodniej, metodę tak zwanych zagonów pancerno-motorowych.

General Charles de Gaulle
Service Historique de la Défense (Château de Vincennes, Francja)

Wspomnienia z okresu bitwy warszawskiej 1920 r. ówczesnego kpt. / mjr. Charlesa de Gaulle'a, publikowane pierwotnie we francuskim „Revue de Paris”, ukazały się w języku polskim w emigracyjnych paryskich „Zeszytach Historycznych” (Charles de Gaulle, *Bitwa o Wisłę. Dziennik działań wojennych oficera francuskiego*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż), 1971, z. 19, s. 3–18)
Zbiory Rafała E. Stolarskiego (Warszawa)

Poglądy de Gaulle'a podzielali wówczas jedynie nieliczni. Spośród polskich dowódców konsekwentnym jego zwolennikiem był gen. Władysław Sikorski. Właściwe wnioski z ówczesnych zmagani w pełni wyciągnęli natomiast przeciwnicy. Orędownikiem nowego sposobu użycia broni pancernej był Michaił Tuchaczewski, a następnie także jego niemiecki kolega, generał Heinz Guderian, kształcący się w tym zakresie w Sowietach w Szkole Pancernej „Kama”. Po wielu latach, jako prezydent V Republiki, Charles de Gaulle swoją wizytę w Polsce we wrześniu 1967 roku zakończył słowami: „Niech żyje Polska! Nasza droga, szlachetna, waleczna Polska!”.

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

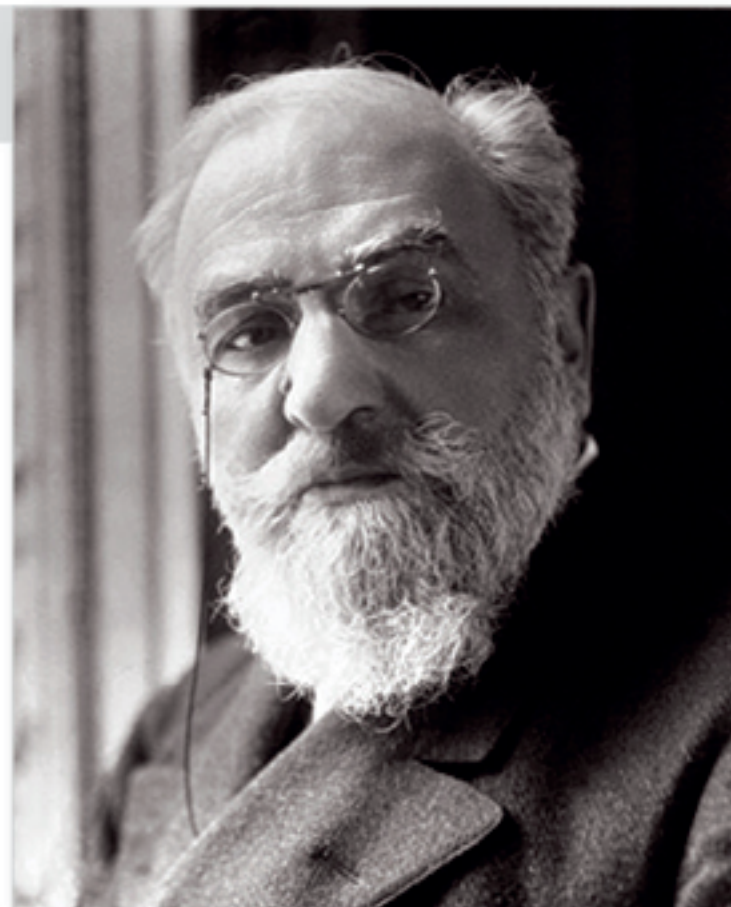
Marszałek Józef Piłsudski we Francji 1921

W związku z zakończeniem wojny polsko-bolszewickiej (rozejm z 12 października 1920 r.) i konfliktem z Litwą Kowieńską, Rzeczpospolita podjęła rozmowy dyplomatyczne z partnerami zachodnimi, głównie z dominującymi wówczas w Lidze Narodów Francją i Wielką Brytanią w sprawie ostatecznego ustalenia granicy wschodniej państwa, zwłaszcza w kontekście federacyjnych planów Józefa Piłsudskiego.

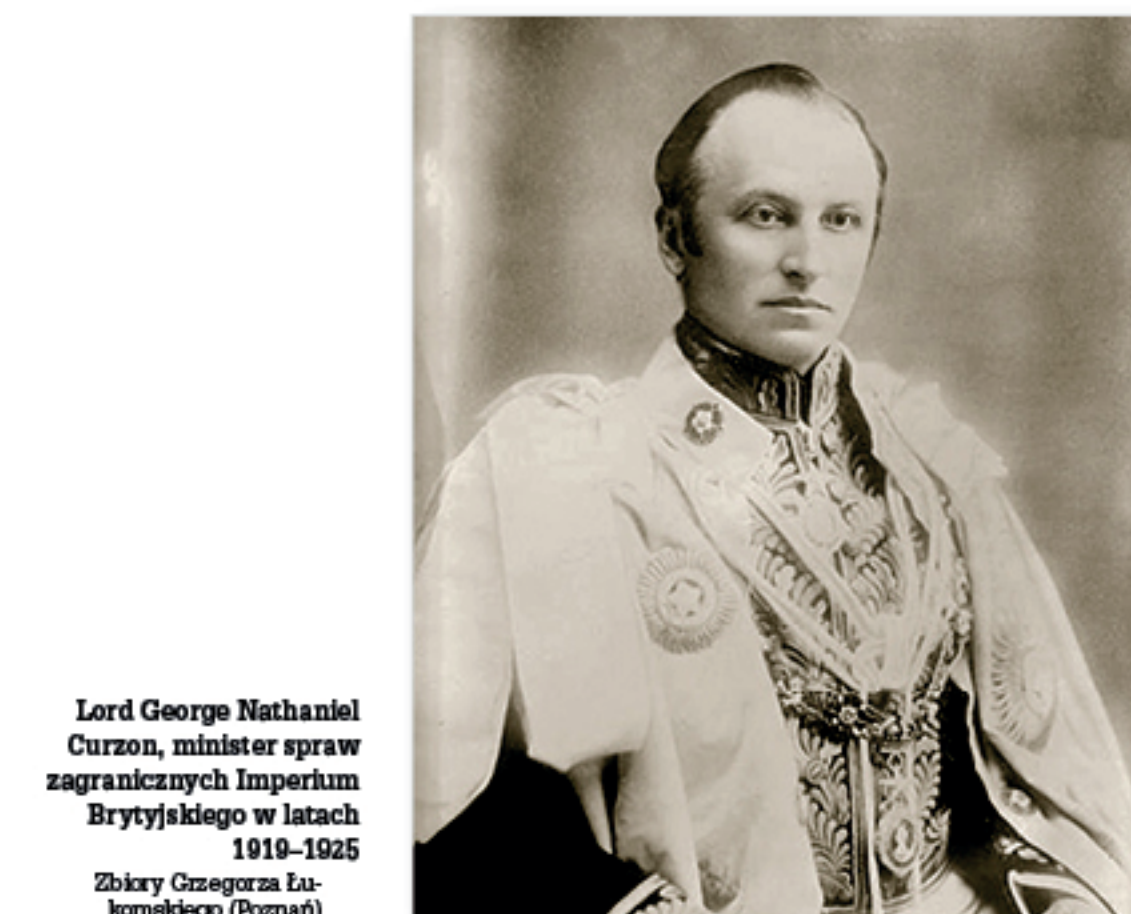
Stanowisko Francji uległo w owym okresie znamiennej ewolucji. W czasie trwania wojny polsko-bolszewickiej liczone się jeszcze z powrotem na arenę polityczną jej wielkiego dłużnika – Rosji cesarskiej. Jednak po klęsce gen. Piotra Wrangla, w listopadzie 1920 roku, i opuszczeniu przez jego wojska Krymu, nad Sekwaną stracono już wszelkie złudzenia odnośnie powrotu „białych” do władzy w Rosji. Zaczęto się zatem rozglądać za innymi sojusznikami w Europie środkowo-wschodniej. Wpływowo środowiska polityczne i wojskowe zaczęły widzieć w unii polsko-litewskiej racjonalne i pragmatyczne rozwiązanie sprawy uregulowania relacji w tym regionie Europy. Fakt ten stał się podstawową przyczyną zbliżenia Paryża i Warszawy. Rozmowy w kwestii przyszłych relacji politycznych toczyły się w czasie wizyty marszałka Piłsudskiego we Francji (3–6 lutego 1921 r.), zakończonych deklaracją podpisaną 6 lutego, a dotyczącą ścisłych kontaktów wzajemnych, zarówno politycznych, jak i ekonomicznych. Poprzedziła ona polsko-francuski układ polityczny z 19 lutego 1921 r., konwencję wojskową z 21 lutego 1921 r. i traktat handlowy z 6 lutego 1922 roku.

4 lutego 1921 r. Piłsudski spotkał się z Leonem Bourgeois, delegatem Francji przy Lidze Narodów. Tematem rozmowy była problematyka związana z Litwą Środkową i Kowieńską. W czasie pobytu we Francji, towarzyszący marszałkowi minister spraw zagranicznych Eustachy Sapieha udał się ponadto z Paryża do Londynu i odbył rozmowę z lordem George'm Curzonem. Chodziło o uzyskanie poparcia dla rozwiązania federacyjnego. W zasadzie uzyskał stosowne pozytywne zapewnienie, lecz obwarowane sceptycznym stosunkiem Brytyjczyków wobec pomysłu sfinalizowania takiej koncepcji z powodu zdecydowanego oporu strony litewskiej.

Léon Bourgeois, marszałek francuskiego Senatu, delegat Francji przy Lidze Narodów Genewie
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Eustachy książę Sapieha, minister spraw zagranicznych II RP w latach 1920–1921
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Lord George Nathaniel Curzon, minister spraw zagranicznych Imperium Brytyjskiego w latach 1919–1925
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

5 lutego 1921 roku w szkole wojskowej w Saint-Cyr (*École Spéciale Militaire de Saint-Cyr*) odbyła się uroczystość dekoracji Ferdynanda Focha, marszałka Francji i Wielkiej Brytanii (a niebawem – od 1923 roku – także Polski), Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego „Virtuti Militari” (numer 7). Józef Piłsudski odpiął ze swego munduru własny krzyż i udekorował nim Focha. Przy tej okazji wygłosił krótkie przemówienie. „[...] Znajduję się na tej ziemi francuskiej, zaprzyjaźnionej z Polską, którą z radością reprezentuję w charakterze Prezydenta republiki. Jednakże w obecności Wielkiego Wodza, który potrafił odnieść zwycięstwo wśród najtrudniejszych warunków, nie mogę zapomnieć, że jestem żołnierzem. Jako żołnierz podziwiałem i podziwiam olbrzymie dzieło, jakiego dokonaleś, biorąc na swoje barki tak olbrzymią odpowiedzialność. I dlatego dziś z uczuciem głębokiej radości ofiaruję Ci krzyż «Virtuti Militari», ten krzyż, który jest mi tak drogi, a który nosiłem na swej piersi, jako Naczelną Wódz Armii Polskiej [...]”. Warto dodać, że 4 maja 1923 r. marszałek Ferdynand Foch został w Belwederze odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu Wojennego „Virtuti Militari” (numer 2). Marszałek zasłużył się wielce dla sprawy restytucji państwa polskiego. FERDINAND JEAN MARIE FOCH (2 X 1851 r. – 20 III 1929 r.) – marszałek, wybitny sztabowiec i dowódca francuski; w latach 1894–1900 profesor Wyższej Szkoły Wojskowej; 1907–1911 jej komendant; w 1914 r. odegrał znaczącą rolę w bitwie nad Marną. Następnie jako dowódca grupy armii dowodził ofensywą w Artois w 1915 roku i nad Sommą w 1916 roku. W maju 1917 roku został mianowany szefem sztabu generalnego i koordynatorem działań sił alianckich na froncie zachodnim oraz włoskim. Objęcie przez niego naczelnego dowództwa wojsk sprzymierzonych – 26 marca 1918 r. – przyczyniło się do ich ostatecznego zwycięstwa na froncie zachodnim. Od 1919 r. przewodniczący Najwyższej Rady Wojennej Sprzymierzonych. Był nieprzejednanym wrogiem Niemiec i konsekwentnie dążył do ich całkowitego militarnego pokonania. 6 sierpnia 1918 r. mianowany został marszałkiem Francji, 19 lipca 1919 roku marszałkiem Wielkiej Brytanii, a 2 maja 1923 r. marszałkiem Polski.

Marszałek Józef Piłsudski odznacza marszałka Ferdynanda Focha własnym Krzyżem Srebrnym Orderu „Virtuti Militari”, Saint-Cyr, 5 lutego 1921 r.
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

Marszałek Ferdynand Foch z Krzyżem Srebrnym Orderu „Virtuti Militari” na mundurze
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

Marszałek Ferdynand Foch po dekoracji Krzyżem Wielkim Orderu Wojennego „Virtuti Militari” na dziedzińcu Belwederu, rozmawia z ministrem spraw wojskowych gen. dyw. Kazimierzem Sosnkowskim. Obok stoi Marszałek Józef Piłsudski, Warszawa, 4 maja 1923 r.
„Pamięć Polski” (Łowów), 19 marca 1931 r., nr 77, s. 2

Nagrobek marszałka Ferdynanda Focha w paryskim Pałacu Inwalidów (*Hôtel des Invalides*)
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Dropi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Marszałek Józef Piłsudski we Francji 1921

6 lutego 1921 r. marszałek Józef Piłsudski przybył do Verdun. Położone nad Mozą miasto i twierdza stały się ponurym symbolem walk frontowych w czasie I wojny światowej. Był to zespół fortów, obszar warowny, zamykający drogę z Lotaryngii ku Paryżowi. Tutaj właśnie od 21 lutego do 2 grudnia 1916 roku rozegrała się pomiędzy wojskami niemieckimi i francuskimi bitwa – jedna z największych i najbardziej krwawych w I wojnie światowej. Niemcy zorganizowali operację zaczepną mającą na celu przełamanie oporu przeciwnika, a nade wszystko wyczerpanie jego sił. Autorem koncepcji operacyjnej był gen. Erich von Falkenhayn, szef niemieckiego sztabu generalnego. Największe nasilenie walk i niemieckich sukcesów nastąpiło na przełomie czerwca i lipca. Ostatecznie najeźdźcy nie osiągnęli zamierzonego celu, lecz straty po obu stronach były olbrzymie. Z tej okazji odbyła się uroczystość nadania miastu Krzyża Srebrnego Orderu Wojennego „Virtuti Militari” (numer 6067). Marszałek Józef Piłsudski powiedział wówczas: „[...] Miasto to stało się symbolem i przedmiotem podziwu wszystkich, którzy wiązali swoje nadzieje ze zwycięstwem sztandaru francuskiego. Dobre wojsko nie może istnieć bez ożywionego dobrym duchem obywatelskim społeczeństwa, którego ideały znowuż nie mogą być urzeczywistnione bez dobrego wojska. I dlatego składając hołd bohaterskiemu wysiłkowi żołnierzy, świadomych obowiązków i dzielnych obywateli, nadaję w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej miastu Verdun krzyż «Virtuti Militari» [...]”. Zaś 6 lipca 1926 r. w wielkiej sali ratuszowej miasta Verdun polski attaché wojskowy we Francji płk SG Juliusz Kleeberg wręczył zastępcy mera p. Paneau insygnia Orderu „Virtuti Militari”. W czasie pobytu w Verdun Józef Piłsudski dokonał jeszcze jednej dekoracji. Srebrny Krzyż Orderu „Virtuti Militari” (numer 6063) otrzymał marszałek Francji Philippe Pétain. Uroczystość odbyła także 6 lutego 1921 roku, w położonym niedaleko forcie Vaux. Nie bez powodu właśnie tam, gdzie rozgrywały się najbardziej krwawe walki.

Marszałek Józef Piłsudski zwiedza pole bitwy pod Verdun, 6 lutego 1921 r.
Zbiory Rafał E. Stolarzkiego (Warszawa)

Dekret Naczelnego Wodza L. 2807 z 1921 r., o odznaczeniu miasta Verdun Krzyżem „Virtuti Militari” klasy V
„Dziennik Personalny Ministerstwa Spraw Wojskowych” (Warszawa), 26 stycznia 1922 r., nr 1, pkt. 1, s. 12

DEKRETY WODZA NACZELNEGO.	
Odnaczenia.	
Pkt. 1.	
Nadaje się order „Virtuti Militari” V kl.	
Marszałek Józef Piłsudski	L. 2807, dekr. L. 2807
Marszałek Józef Piłsudski	L. 2807, dekr. L. 2807
Charyzmatyczny	L. 2807, dekr. L. 2807
...	...

Wykaz odznaczonych orderem „Virtuti Militari” V kl.	
Marszałek Józef Piłsudski	L. 2807, dekr. L. 2807
Marszałek Józef Piłsudski	L. 2807, dekr. L. 2807
...	...

Dekret Naczelnego Wodza L. 2856 z 1921 r., o odznaczeniach marszałka Ferdynanda Focha i marszałka Philippe Pétain'a Krzyżami „Virtuti Militari” klasy V
„Dziennik Personalny Ministerstwa Spraw Wojskowych” (Warszawa), 26 stycznia 1922 r., nr 1, s. 11

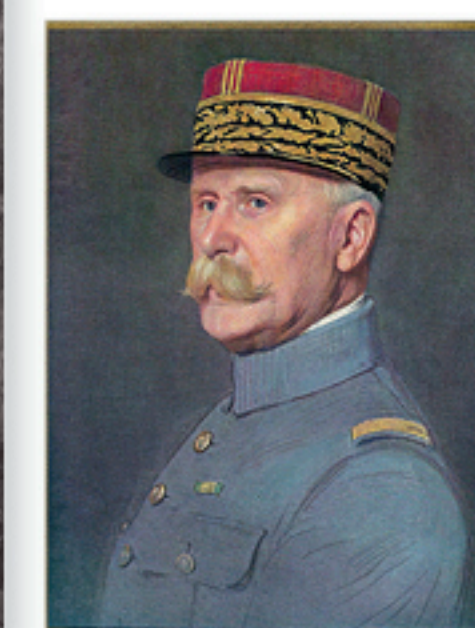
Uroczystość nadania Orderu „Virtuti Militari” miastu Verdun przez Marszałka Józefa Piłsudskiego, 6 lutego 1921 r.
Zbiory Rafał E. Stolarzkiego (Warszawa)

General de division Henri Philippe Pétain, rok 1917
Zbiory Rafał E. Stolarzkiego (Warszawa)

Attaché wojskowy płk dypł. Juliusz Kleeberg (z prawej) i jego zastępca mjr Janusz Dłubiński przy biurku w gabinecie, w ambasadzie RP we Francji
Zbiory Rafał E. Stolarzkiego (Warszawa)

Marszałek Francji Henri Philippe Pétain
Zbiory Rafał E. Stolarzkiego (Warszawa)

HENRI PHILIPPE PÉTAIN (24 IV 1856 r. – 23 VII 1951 r.) – marszałek Francji i polityk; wślawił się bohaterską obroną twierdzy Verdun, a zwłaszcza odbiciem fortu Vaux. W latach 1917–1918 był naczelnym dowódcą wojsk francuskich na froncie zachodnim (od 15 maja 1917 r. wódz naczelny Armii Francuskiej), surową dyscypliną przywrócił malejące morale wojsk francuskich. 21 listopada 1918 r. mianowany marszałkiem Francji, a w latach 1920–1931 pełnił między innymi funkcję przewodniczącego i wiceprzewodniczącego Najwyższej Rady Wojennej. Był wielkim profesjonalistą, jednym z najlepszych wśród wówczas dowódców francuskich, cieszącym się zaufaniem autorytetem w armii oraz wśród francuskich elit politycznych. W czasie uroczystości Marszałek Józef Piłsudski powiedział: „[...] Są ludzie i miejscowości, których imiona na zawsze pozostaną w historii. W jednym z takich miejsc i przed jednym z takich ludzi znajdujemy się w tej chwili. Sława marszałka Pétain'a jest już dostatecznie wielka. Jednakowoż pragnę oddać jeszcze hołd w imieniu Polski w postaci tego skromnego krzyża, który dla Polaków jest wyobrażeniem najwyższym honoru wojskowego. Więc w imieniu Polski i Wojska Polskiego, które związane jest coraz to ściślej braterstwem z przesławną armią francuską, wyrażam Panu Marszałkowi największy podziw i wdzięczność, wręczając ten krzyż «Virtuti Militari» [...]”.

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

„Leopolis semper fidelis”

W listopadzie 1918 roku, walkami o Lwów rozpoczęła się wojna polsko-ukraińska. Komendantem obrony Lwowa został kpt. Czesław Mączyński. Oddziały polskie w mieście – głównie Polskiej Organizacji Wojskowej – podzielono na dwie grupy szturmowe. Pierwszą z nich dowodził kpt. Zdzisław Tatar-Trzeźniowski. Na czele drugiej grupy stał kpt. Mieczysław Boruta-Spiechowicz. W toku walk ulicznych odznaczyli się m.in. por. Roman Abraham, por. Ludwik de Laveaux i kpt. Bronisław Pieracki. Do legendy przeszły oddziały młodocianych, w większości uczniów, którym w toku walk nadano miano „Orląt Lwowskich”, a także oddziały kobiece. Działania ułatwiała ponadto patriotyczna, pełna poświęcenia postawa tysięcy lwowian. Bohaterskie walki toczono o niemal każdy dom i plac. Słynne stały się boje o Górę Stracenia, Politechnikę Lwowską, Dworzec Główny oraz wiele innych obiektów istotnych operacyjnie. Krwawe walki o miasto trwały od 1 do 22 listopada. Dochodziło często także do ataków gwałtu i przemocy wobec polskiej ludności cywilnej ze strony wojsk ukraińskich.

Gen. dyw. Robert hr. Lamezan
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Kpt. /plk Czesław Mączyński
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Kpt. Mieczysław Boruta-Spiechowicz
„Pamięć Polaki” (Lwów), luty 1926 r., nr 23, s. 3

Pplk Michał Karaszewicz-Tokarzewski
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

NA ODSIECZ DO LWOWA!

Slabną już ramiona bohaterskich obrońców Lwowa.

Ich garstka maleje ale trzyma się nadludzkim wysiłkiem i czeka pomocy.

Niech każdy z nas pamięta, że krew tych najszlachetniejszych

O POLSKĘ WALCZĄCYCH spadnie na jego sumienie!

jeżeli się do odsieczy nie przychyli.

Każda chwila jest droga! Każdy ochotnik może ocieplić setki rodzin!

Kto chce bez zwłoki wstąpić do wojska, aby znaleźć się w oddziałach, walczących na pomoc, NIECHAJ JEDZIE NATYCHMIAST DO KRAKOWA i zgłosi się tam

W BIURZE ODSIECZY DLA LWOWA.

Uniwersytet II. p. od 10–1 i od 5–7.

Godziny ochotników otrzymują zasiłki wojskowe.

Nie przynajmniej do odwołania poniedziałek 17 listopada

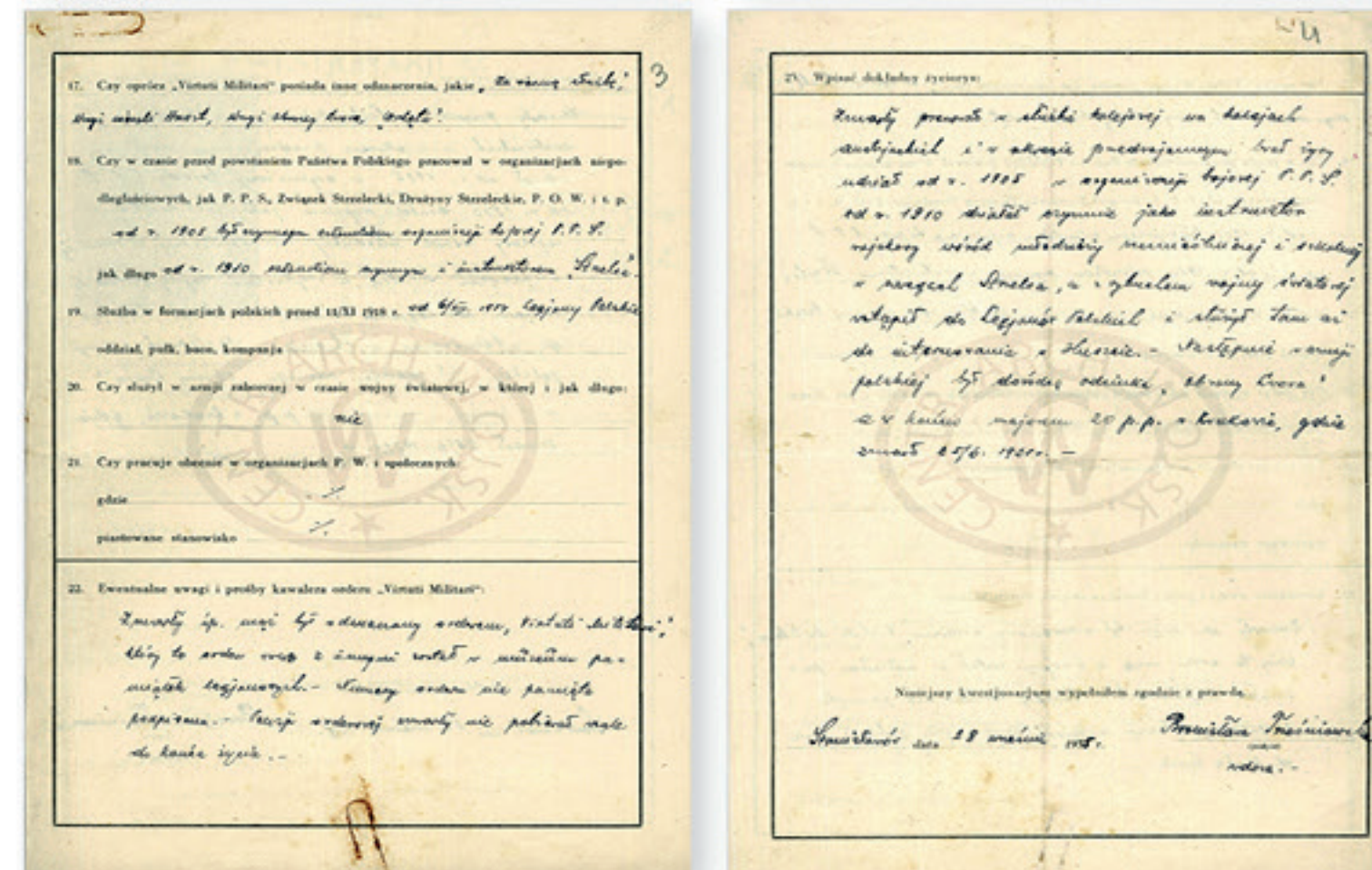
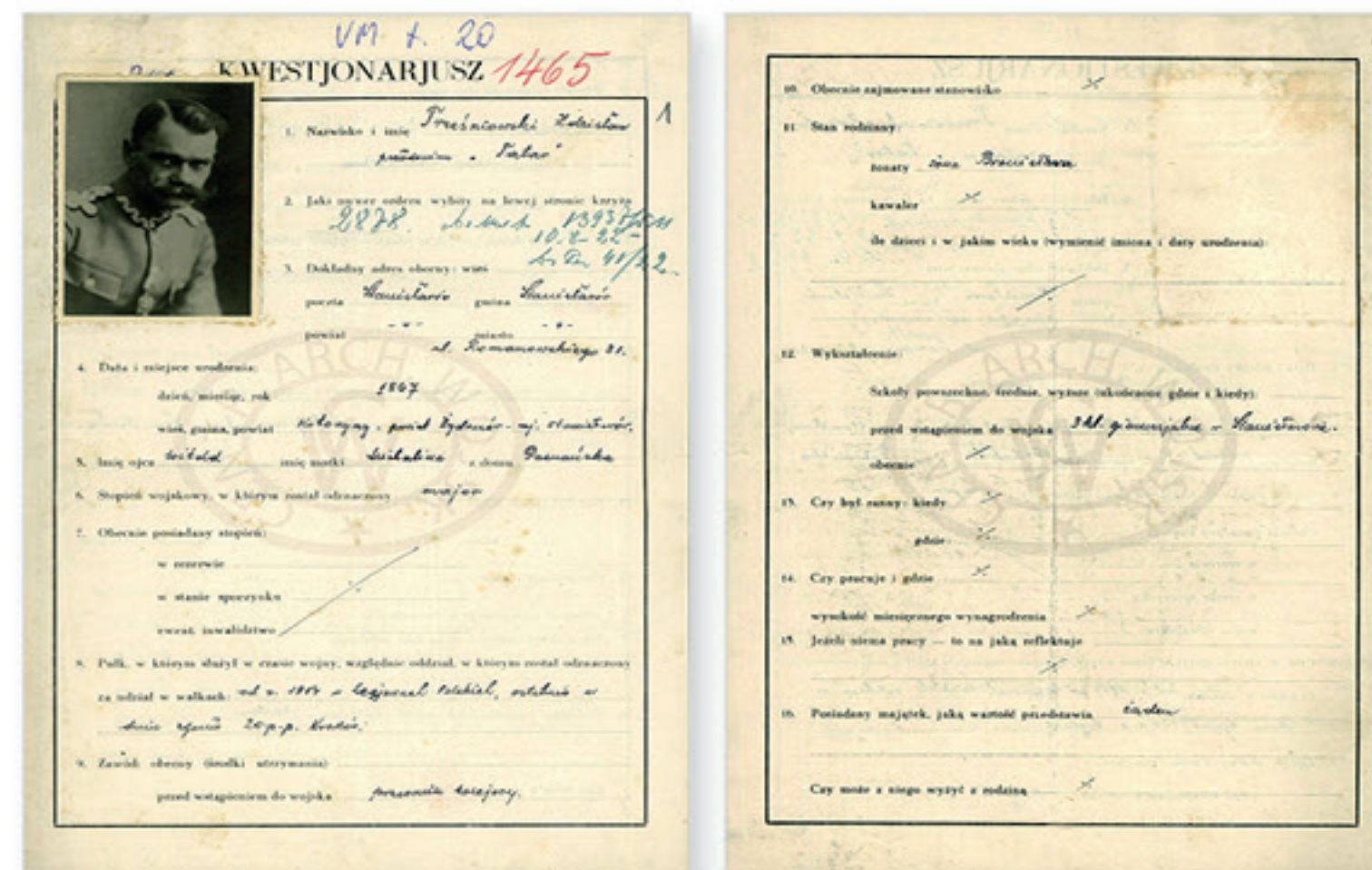
Krakowskie Biuro odsieczy dla Lwowa:

Godziszewski, Cieszkowski, Kompozyński, Kuznetsov, Jankowski, Sikora, Smolicki

Komenda Obrony Lwowa, 22 listopada 1918 r. Od lewej: Lech Głuziński, Wawrzyniec Dajczak, Stanisław Bac, Tadeusz Siolecki, Stanisław Łapiński-Niski, Julian Stasiniewicz ps. „Kmita”, Czesław Mączyński, Ajdukiewicz, Antoni Jakubski, Wacław Mojbaum, Stanisław Borkowski, Browiński, Ludwik de Laveaux, Zygmunt Pieracki, Lesław Węgrzynowski, Albin Garbela, Kazimierz Rechawicz ps. „Rak”
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

4 listopada 1918 r. Rada Regencyjna mianowała naczelnym dowódcą wojsk polskich w Krakowie brygadiera Bolesława Roję, a we Lwowie gen. Roberta hr. Lamezana. Krakowskie władze polskie podjęły zdecydowaną akcję mającą na celu pomoc walczącym we Lwowie oddziałom. 9 listopada wyruszyła z Krakowa grupa mjr. (pplk.) Juliana Stachewicza. Liczyła ona początkowo około 500 żołnierzy. W kilka dni później (11 listopada) oswobodzono Przemyśl. Po zespoleniu z siłami pplk. Michała Karaszewicza-Tokarzewskiego, 17 listopada, kontynuowano marsz w kierunku Lwiewo Grodu. Dowodził pplk. Tokarzewski. Grupa liczyła wówczas ogółem 140 oficerów i 1200 żołnierzy.

Kwestionariusz do Orderu Wojennego „Virtuti Militari” (Krzyż Srebrny nr 2878) kpt. Zdzisława Trzeźniowskiego ps. „Tatar”, s. 1-4
Centralne Archiwum Wojskowe (Warszawa)

W dniu 15 listopada 1918 r. gen. Tadeusz Rozwadowski, dotychczasowy szef sztabu z ramienia Rady Regencyjnej, został dowódcą tworzonej Armii „Wschód”, mającej działać w Galicji Wschodniej. Świadczyło to o planowanym dalszym intensyfikowaniu działań zbrojnych na tym obszarze. Tymczasem obrońcy Lwowa odnosili coraz większe sukcesy, do których przyczyniła się determinacja oraz powszechne wsparcie ze strony polskiej ludności. Ostateczne rozstrzygnięcie nastąpiło w nocy z 21 na 22 listopada. Wówczas to przy wsparciu grupy podpułkownika Tokarzewskiego, oddziały ukraińskie ostatecznie wycofały się z miasta. Nie oznaczało to jednak końca walk.

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

„Leopolis semper fidelis”

Był to prolog wojny polsko-ukraińskiej. Odtąd działania zbrojne koncentrowały się na prowincji, na obszarze niemal całej Galicji Wschodniej, a także wokół samego Lwowa. Wojna polsko-ukraińska trwała jeszcze wiele miesięcy. 20 sierpnia 1919 roku rozpoczęły się w końcu w Warszawie polsko-ukraińskie rozmowy pokojowe. W czasie ich trwania obie strony zwracały uwagę na ciągle narastające niebezpieczeństwo ze strony bolszewickiej Rosji. Ostatecznie 1 września 1919 roku zakończyły się pertraktacje wojskowe z rządem Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej. Wyznaczono prowizoryczną linię demarkacyjną wzdłuż Zbrucza – na zasadzie status quo. Ustalenia powyższe okazały się dość trwałe. Ostateczne uznanie międzynarodowe i ustalenie granicy polsko-ukraińskiej nastąpiło dopiero w kilka lat później. Dnia 15 marca 1923 roku Rada Ambasadorów podjęła decyzję o ostatecznym uznaniu polskich granic wschodnich, w tym także w Galicji Wschodniej. Lwów i Galicja Wschodnia znalazły się w granicach Rzeczypospolitej.

Plan Lwowa z 1923 roku
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Uroczystości nadania miastu Lwów Krzyża Srebrnego Orderu Wojennego „Virtuti Militari”, 22 listopada 1922 r.
Komisja Historyczna i Sztabu Głównego Polskich Sił Zbrojnych (Londyn)

Józef Piłsudski nadaje miastu Lwów Krzyż „Virtuti Militari” na placu Mariackim, mal. Stanisław Batowski
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Miasto pozostało wiernie wielowiekowej polskiej tradycji wyrażającej się w sentencji umieszczonej w herbie miasta – „Leopolis semper fidelis” („Lwów zawsze wierny”). Gród nad Pełtwią zasłużył też w pełni na wyróżnienie, szczególnie ze strony Rzeczypospolitej – na nadanie miastu Krzyża Srebrnego Orderu Wojennego „Virtuti Militari” (numer 1), które stało się godnym symbolem więzi miasta z polskością.

Herb Lwowa z lat 1920-1939 z insygniami Orderu Wojennego „Virtuti Militari”
Wikipedia

Uroczysta dekoracja odbyła się 22 listopada 1920 roku w drugą rocznicę wyzwolenia, na placu Mariackim, u stóp pomnika Mickiewicza. Dekorując herb Lwowa Marszałek Józef Piłsudski powiedział: „[...] Za zasługi położone dla polskości tego grodu i jego przynależności do Polski, mianuję miasto Lwów kawalerem krzyża «Virtuti Militari» [...]”. Po tym nastąpiła dekoracja obrońców miasta i defilada zasłużonych weteranów walk. Warto pamiętać, iż w obronie Lwowa brały udział przede wszystkim formacje ochotnicze, tworzone w miarę rozwoju sytuacji polityczno-militarnej. Dopiero w drugiej fazie walk dołączyły do nich regularne oddziały Wojska Polskiego. Rada Miasta wydała dnia 23 listopada 1920 r. w sali ratuszowej śniadanie, na którym Piłsudski wygłosił przemówienie o roli Lwowa w walkach o niepodległość Rzeczypospolitej i o wielkich w tym zakresie zasługach jego bohaterskich mieszkańców. „[...] Tych kilkadziesiąt dni walki uczyniły ze Lwowa dzielnego żołnierza – powiedział – Dlatego ja, jako Naczelny Wódz, który ma za zadanie odznaczać najdzielniejszych wśród dzielnych, najwaleczniejszych wśród walecznych, z całą sumiennością, a zarazem z uczuciem szczęścia rozstrzygnąłem, że mogę dać zbiorowemu żołnierzowi – miastu waszemu – najwyższą odznakę wojskową. Jako najstarszy kawaler Orderu «Virtuti Militari», wznoszę toast: Miasto Lwów, kawaler orderu «Virtuti Militari» niech żyje! [...]”.

Kamienne lwy strzegące wejścia na Cmentarz Obrońców Lwowa, lata 20. XX wieku
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Kawalerowie Orderu

Kawalerami Orderu Virtuti Militari byli też obywatele Rzeczypospolitej pochodzenia żydowskiego, kontynuujący chlubną tradycję od czasów insurekcji kościuszkowskiej i Berka Joselewicza. Wymieńmy chociażby następujących.

JAN ROTWAND (28 II 1888 r. – 18 VI 1915 r.) – podporucznik. Urodzony w Warszawie w rodzinie Leona i Leontyny z Konów. Uczęszczał do Szkoły Handlowej w Warszawie, uczestniczył w strajku szkolnym. W 1905 r. wyjechał do Paryża, gdzie uzyskał maturę, następnie studiował w École des Beaux-Arts.

W sierpniu 1914 r. ochotniczo wstąpił do tworzonych oddziałów polskich, tzw. Bajończyków (2 kompania), wcielony do 1. pułku Legii Cudzoziemskiej; od 22 października 1914 r. walczył na froncie przeciwniemieckim, awansując do stopnia sierżanta, 9 maja 1915 r. mianowany podporucznikiem, dowodził plutonem. Zginął pod Arras, w wyniku zatrucia gazem bojowym.

W 1923 r. prochy sprowadzono do Polski, powtórnie został pochowany na Powązkach Cywilnych. Grób ozdobiony został rzeźbą Ksawerego Dunikowskiego – również Bajończyka.

Za czyny bojowe pośmiertnie odznaczony Orderem Wojennym „Virtuti Militari” V klasy (nr 5715) oraz także m.in. Krzyżem Niepodległości i Krzyżem Walecznych.

Rodziny nie założył.

Nagrobek Jana Józefa Rotwanda na Cmentarzu Powązki Cywilne w Warszawie, kwatery 193 (V/1)
Rzeźby Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Rzeźba Ksawerego Dunikowskiego na grobie Jana Rotwanda
Rzeźby Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Płyta nagrobka Jana Rotwanda z zatartym napisem, który informuje:
Ś. P. / JAN JÓZEF ROTWAND / ARCHITEKT PPOR. B FORMACJI WE FRANCJI / BAJOŃCZYK KAWALER KRZYŻA WALECZNYCH / LEGII HONOROWEJ I KRZYŻA WOJENNEGO / PRZEŻYWSZY LAT 27 PADE NA POLU CHWAŁY POD CARENICY / D. 18 CZERWCA 1915 R. / KAWALER ORDERU VIRTUTI MILITARI / I KRZYŻA NIEPODLEGŁOŚCI
Rzeźby Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Chlubnym przykładem żołnierza, który dosłużył się w służbie Rzeczypospolitej stopnia generała brygady jest **BERNARD STANISŁAW MOND** (14 XI 1887 r. – 5 VII 1957 r.). Urodził się w Stanisławowie, był synem Maurycego, urzędnika kolejowego, i Salomei Spanier. Ukończył 8. klasowe gimnazjum (1907 r.) i sześć semestrów Wydziału Prawa Uniwersytetu we Lwowie. Działał w Drużynach Bartoszewych.

W czasie Wielkiej Wojny walczył w szeregach armii austriackiej, w Wojsku Polskim od 1 listopada 1918 r.; walczył w obronie Lwowa jako dowódca odcinka „Cytadela”, następnie w wojnie polsko-bolszewickiej m.in. dowódca 205. ochotniczego pułku piechoty im. Jana Kilińskiego), szybko zdobywając kolejne awanse i stopnie wojskowe: podporucznika – 1914 r., porucznika – 1916 r., kapitana – 1918 r., majora – 1920 r., podpułkownika – 1922 r., pułkownika – 1924 r. i generała brygady w 1933 r.

Por. Bernard Mond, officer 95. pułku piechoty c.k. armii (Galizisches Infanterieregiment Nr. 95)
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

Dekret Naczelnego Wodza L. 3008 z 1921 r., o odznaczeniu m.in. mjr. Bernarda Mondy Krzyżem „Virtuti Militari” klasy V „Dziennik Personalny Ministerstwa Spraw Wojskowych” (Warszawa), 11 czerwca 1921 r., nr 23, poz. 924

№ 23 Dziennik Personalny 1921

OZNACZENIA:

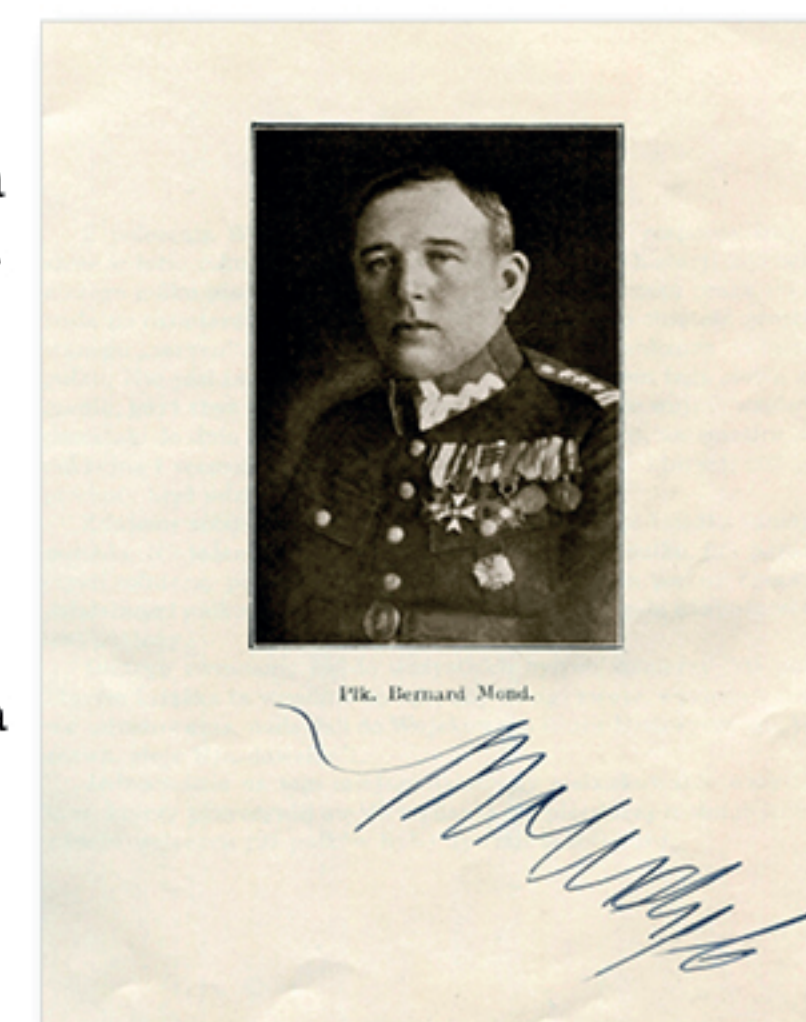
Mjr. (dotychczas L. 3008 z dnia 10 maja 1921 r., zostały odznaczeni krzyżem „Virtuti Militari” V klasy)

1. ppor. Błażowski Perzek Józef	Qm I Br. Ochot.
2. ppor. Błażowski Włodzisław	Qm I Br. P.
3. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
4. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
5. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
6. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
7. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
8. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
9. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
10. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
11. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
12. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
13. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
14. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
15. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
16. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
17. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
18. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
19. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
20. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
21. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
22. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
23. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
24. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
25. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
26. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
27. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
28. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
29. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
30. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
31. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
32. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
33. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
34. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
35. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
36. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
37. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
38. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
39. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
40. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
41. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
42. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
43. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
44. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
45. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
46. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
47. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
48. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
49. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
50. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
51. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
52. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
53. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
54. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
55. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
56. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
57. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
58. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
59. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
60. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
61. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
62. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
63. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
64. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
65. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
66. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
67. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
68. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
69. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
70. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
71. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
72. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
73. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
74. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
75. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
76. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
77. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
78. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
79. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
80. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
81. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
82. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
83. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
84. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
85. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
86. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
87. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
88. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
89. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
90. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
91. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
92. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
93. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
94. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
95. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
96. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
97. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
98. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
99. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.
100. ppor. Czerwinski Władysław	Qm I Br. P.

Uzupełniał ponadto wykształcenie fachowe, kończąc m.in. Centrum Wyzszych Studiów Wojskowych w Warszawie (1930–1931).

Pułkownik Stefan Rowecki, oceniając dowódców polskich w maju 1939 roku niezbyt fortunnie scharakteryzował predyspozycje gen. Bernarda Mondy: „Odważny Żyd z wojny 1918–1920. Brak danych na dowódcę dywizji, a tym bardziej wyżej”... A jednak w kampanii wrześniowej 1939 r. gen. Mond umiejętnie i z wielkim poświęceniem dowodził 6. Dywizją Piechoty, m.in. w walkach osłonowych pod Pszczyną oraz w lasach biłgorajskich (ostatnia bitwa). Po wyczerpaniu amunicji zdzięsiątkowana dywizja skapitulowała 20 września.

W niewoli niemieckiej przebywał w Oflagach VII A Murnau i VI B Dössel. W styczniu 1946 r. powrócił do kraju. Zmarł w Krakowie, pochowany na cmentarzu Rakowickim.

Płk Bernard Mond
Płk B.S. Mond, kpt. J. Gintel, Historia 205 Pułku Piechoty Ochotniczej im. Jana Kilińskiego, Warszawa 1932, s. [VII]

Okładka książki płk. Bernarda Mondy
Zbiory Rafał E. Stolarskiego (Warszawa)

„Pan major Mond otrzymał ze swym pułkiem zadanie uderzenia na nieprzyjaciela, wyrzucenia go z pozycji, następnie w pościgu za nim zajęcia stacji Orany, miasta Orany i pozycji na wschód i północ od Oran.

Z zadania swego wywiązał się major Mond świetnie. O godzinie 6 podług rozkazu uderzył na pozycję nieprzyjacielską na wschód od m. Monczagiry, wyrzucił nieprzyjaciela po krótkiej walce z pozycji i, w pościgu forsownym, pędząc go przed sobą, zajął jednym tchem stację Orany i następnie — po ciężkiej walce nad rzeką Merezanką — Orany — miasto do godziny 9, zaś wyznaczone mu stanowiska do godziny 12.

Wreszcie nadzwyczaj szybkie zajęcie Oran (12 kilometrów w 3 godziny) dało nam bardzo dobry sukces: 1 cały nowy pod parą pociąg pancerny z 10 karabinami maszynowymi, 2 działami — 1 pociąg z 10 wagonami i lokomotywą oraz 6 karabinów maszynowych, odebranych piechocie.

Następnego dnia próbował nieprzyjacieli cały dzień energicznymi atakami Orany odzyskać, lecz wszystkie ataki energicznymi i zdecydowanymi kontratakami major Mond odrzucił. Sukces powyższy jest li tylko majorowi Mondowi do zawdzięczenia, wobec czego proszę o odznaczenie go krzyżem wirtuti militari 4 klasy. Krzyż 5 klasy major Mond zdobył wcześniej. Straty podczas akcji na Orany wynosiły u majora Mondy 4 zabitych i 61 rannych.

Kopa, pplk. dowódca grupy”.

Prośba o odznaczenie mjr. Bernarda Mondy, dowódcy 205. ochotniczego pułku piechoty Krzyżem Złotym Orderu Wojennego „Virtuti Militari”...
Płk B.S. Mond, kpt. J. Gintel, Historia 205 Pułku Piechoty Ochotniczej im. Jana Kilińskiego, Warszawa 1932, s. 218

Odznaczony był m.in.: Orderem Wojennym „Virtuti Militari” V klasy (numer 179), Orderem „Polonia Restituta” IV klasy, Krzyżem Niepodległości z Mieczami oraz czterokrotnie Krzyżem Walecznych. Choć nie należał do ścisłej elity korpusu generalskiego Drugiej Rzeczypospolitej, to z pewnością jego zasługi w służbie dla Ojczyzny są znaczące i godne podkreślenia.

Dropi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Kawalerowie Orderu

KWESTJONARJUSZ 13 15-8M-1

1. Nazwisko i imię *Gwoździński*
Nikola

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
7509 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Forcia*
pocztę *Forcia* miasto *Forcia*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *11 września 1886*
wst, pocztę, pocztę *Wojciechówko wieś, Górnolęż*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Popielko*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony
Oznaczenie podległości: *podchorąży*

7. Okresy podległości: w *Forcia*
w *Forcia*
w *Forcia*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *1. pułk artylerii polowej 42 pułk*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *podchorąży*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 7356

1. Nazwisko i imię *Kowal Karol*

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
6242 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Kobylno*
pocztę *Kobylno* miasto *Kobylno*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *24 lipca 1874*
wst, pocztę, pocztę *Kobylno*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Kobylno*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Kobylno*
w *Kobylno*
w *Kobylno*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *6 pp. Legjony 76. Strz. i 100 Strz.*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 820

1. Nazwisko i imię *Kowalski*
Stefan

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
7517 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Wrocław*
pocztę *Wrocław* miasto *Wrocław*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *11 listopada 1889*
wst, pocztę, pocztę *Wrocław*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Wrocław*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Wrocław*
w *Wrocław*
w *Wrocław*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *1 pp. Leg. 201*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 2477

1. Nazwisko i imię *Prokuratowicz*
Stanisław

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
3879 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Wrocław*
pocztę *Wrocław* miasto *Wrocław*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *8 maja 1874*
wst, pocztę, pocztę *Wrocław*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Wrocław*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Wrocław*
w *Wrocław*
w *Wrocław*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *1 pp. Leg. 201*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 362638

1. Nazwisko i imię *Prokuratowicz*
Jan

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
7509 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Wrocław*
pocztę *Wrocław* miasto *Wrocław*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *1 lipca 1886*
wst, pocztę, pocztę *Wrocław*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Wrocław*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Wrocław*
w *Wrocław*
w *Wrocław*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *1 pp. Leg. 201*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 5-428 70

1. Nazwisko i imię *Roguski*
Leon

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
9240 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Wrocław*
pocztę *Wrocław* miasto *Wrocław*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *10 stycznia 1896*
wst, pocztę, pocztę *Wrocław*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Wrocław*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Wrocław*
w *Wrocław*
w *Wrocław*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *1 pp. Leg. 201*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 2618

1. Nazwisko i imię *Rożniński*
Przemysław

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
2054 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Wrocław*
pocztę *Wrocław* miasto *Wrocław*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *10 stycznia 1896*
wst, pocztę, pocztę *Wrocław*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Wrocław*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Wrocław*
w *Wrocław*
w *Wrocław*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *4 pp. Leg. 201*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 4313

1. Nazwisko i imię *Radomski*
Stanisław

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
2630 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Wrocław*
pocztę *Wrocław* miasto *Wrocław*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *23 grudnia 1897*
wst, pocztę, pocztę *Wrocław*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Wrocław*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Wrocław*
w *Wrocław*
w *Wrocław*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *7 pp. Leg. 201*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 6667

1. Nazwisko i imię *Radomski*
Stanisław

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
7107 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Wrocław*
pocztę *Wrocław* miasto *Wrocław*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *7 kwietnia 1896*
wst, pocztę, pocztę *Wrocław*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Wrocław*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Wrocław*
w *Wrocław*
w *Wrocław*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *1 pp. Leg. 201*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 838

1. Nazwisko i imię *Radomski*
Stanisław

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
7538 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Wrocław*
pocztę *Wrocław* miasto *Wrocław*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *16 stycznia 1891*
wst, pocztę, pocztę *Wrocław*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Wrocław*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Wrocław*
w *Wrocław*
w *Wrocław*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *1 pp. Leg. 201*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 574225

1. Nazwisko i imię *Radomski*
Stanisław

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
4445 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Wrocław*
pocztę *Wrocław* miasto *Wrocław*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *5 marca 1897*
wst, pocztę, pocztę *Wrocław*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Wrocław*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Wrocław*
w *Wrocław*
w *Wrocław*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *1 pp. Leg. 201*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

KWESTJONARJUSZ 884

1. Nazwisko i imię *Radomski*
Stanisław

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie kieszki
4211 Legjony Kolony
wybito dnia 2. KW 1914

3. Działalność orderu: wst
pocztę *Wrocław*
pocztę *Wrocław* miasto *Wrocław*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *15 lipca 1892*
wst, pocztę, pocztę *Wrocław*

5. Inni ojciec *Jan* matki *Janina* z domu *Wrocław*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *Kapitał*

7. Okresy podległości: w *Wrocław*
w *Wrocław*
w *Wrocław*

8. Państwo, w którym służył w czasie wojny, wyjątkowo oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: *1 pp. Leg. 201*

9. Zawód orderu (rodzaj strażnictwa): *kapitał*
przed wstąpieniem do wojska: *uczniowski*

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Chorągwie, sztandary i trąbki...

Krzyże Srebrne Orderu Wojennego „Virtuti Militari” otrzymały także oddziały Wojska Polskiego – jednak w przypadku jednostek wojskowych dekorowano nimi chorągwie (w pułkach piechoty), sztandary (w pułkach kawalerii) czy trąbki-sygnalówki bateryjne w oddziałach artylerii, które chorągwi czy sztandarów nie miały. W momencie, gdy jednostki artylerii w drugiej połowie lat 30. XX wieku otrzymały sztandary – insygnia „Virtuti Militari” zostały na nie przeniesione z płomieni trąbek.

Łącznie za walki o restytucję państwa (1918–1921) odznaczono szesnaście pułków piechoty, pięć pułków kawalerii, dwanaście pułków i dywizjonów artylerii oraz baon saperów.

PIECHOTA

- 1. pułk piechoty Legionów Polskich – nr 2967
- 5. pułk piechoty Legionów Polskich – nr 2929
- 6. pułk piechoty Legionów Polskich – nr 3222
- 15. pułk piechoty „Wilków” – nr 2915
- 22. pułk piechoty – nr 2965
- 34. pułk piechoty – nr 2993
- 35. pułk piechoty – nr 2945
- 41. pułk piechoty im. Marszałka Józefa Piłsudskiego – nr 2983
- 55. pułk piechoty – nr 2955
- 56. pułk piechoty – nr 3223
- 57. pułk piechoty im. Karola II Króla Rumunii – nr 2998
- 58. pułk piechoty – nr 2938
- 81. pułk strzelców Grodzieńskich im. Króla Stefana Batorego – nr 6105

 85. pułk strzelców Wileńskich – nr 6102

 86. pułk piechoty – nr 6103

 Oddział Bajończyków – nr 6155

KAWALERIA

 1. pułk szwoleżerów Marszałka J. Piłsudskiego – nr 5

 1. pułk ułanów Krechowickich im. Płk. Bolesława Mościckiego – nr 2501

 7. pułk ułanów im. Gen. Kazimierza Sosnkowskiego – nr 2507

 14. pułk ułanów Jazłowieckich – nr 2514

 15. pułk ułanów Poznańskich – nr 4000

ARTYLERIA

 1. pułk artylerii polowej Legionów Polskich – 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9. baterie

 9. pułk artylerii polowej – nr 4369

 14. pułk artylerii polowej – nr 171

 19. pułk artylerii polowej – nr 6101

 1. pułk artylerii ciężkiej – 2. bateria – nr 7683; 3. bateria – nr 7684

 9. pułk artylerii ciężkiej – I dywizjon – nr 4403

 14. pułk artylerii ciężkiej – I dywizjon – nr 6145

 1. dywizjon artylerii konnej im. Gen. Józefa Berna – 1. bateria – nr 6098

 3. dywizjon artylerii konnej im. Płk. Włodzimierza Potockiego – 1. bateria – nr 6099

 4. dywizjon artylerii konnej – 1. bateria – nr 6100

 5. dywizjon artylerii konnej – 1. bateria – nr 6106

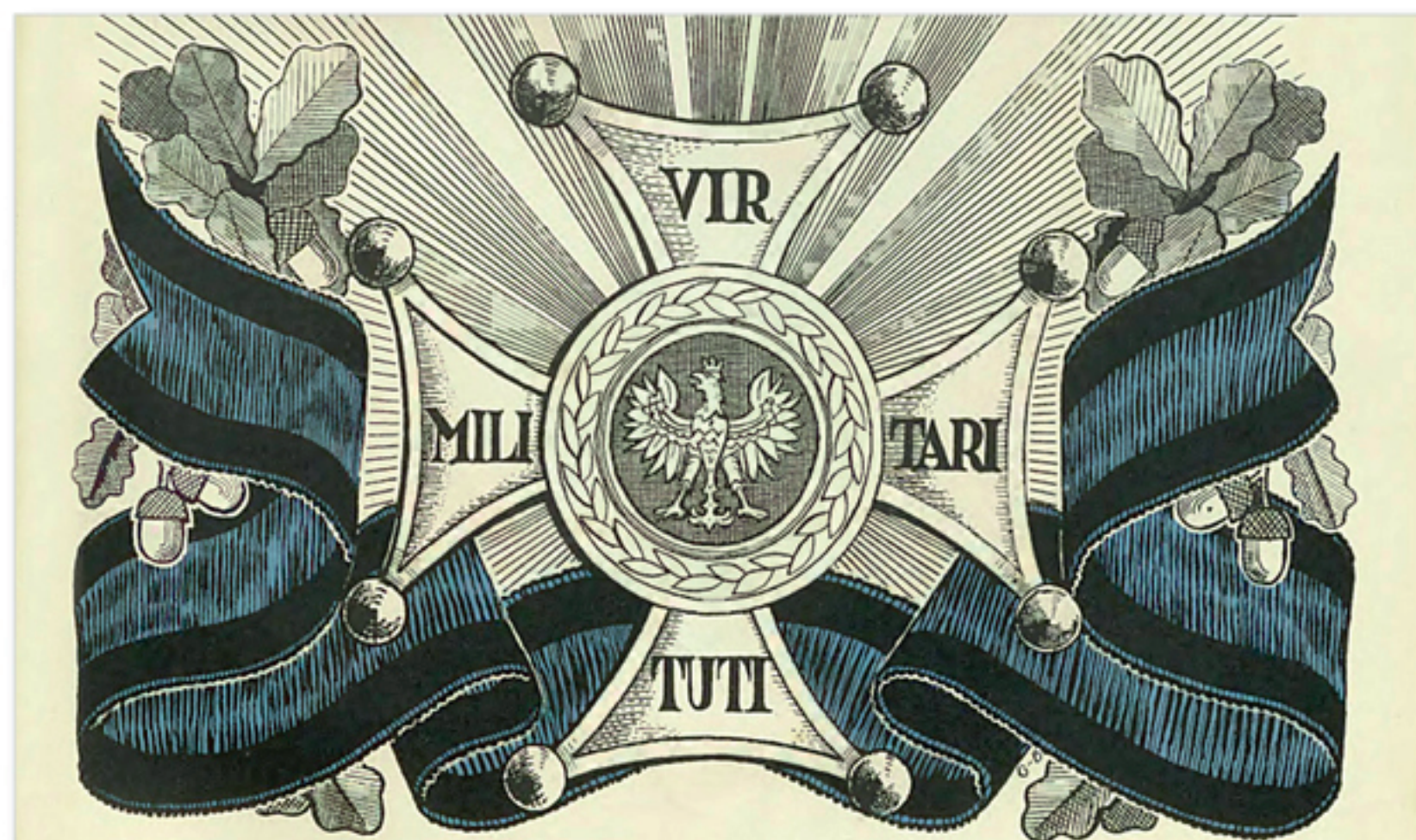
Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Chorągwie, sztandary i trąbki...

SAPERZY
14. batalion saperów – nr 6144

19 kwietnia 1922 roku odbyła się dekoracja Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego „Virtuti Militari” chorągwi (od 1937 roku – sztandarów) pułkowych 19. Dywizji Piechoty (81. pułk strzelców Grodzieńskich, nr 6105; 85. pułk strzelców Wileńskich, nr 6102; 86. pułk piechoty, nr 6103). W związku z tą uroczystością Marszałek Józef Piłsudski na obiedzie wydanym przez garnizon wileński, wygłosił przemówienie. Mówił o dokonaniach i zasługach 1. Dywizji Litewsko-Białoruskiej, przemianowanej na 19. Dywizję Piechoty. Między innymi oddziały te wzięły udział, jako formacje „zbuntowane”, w akcji wyzwolenia Wilna przez gen. Lucjana Żeligowskiego, w dniach 8–9 października 1920 roku („Grupa Bieniakonie”).

9 października 1920 roku, pomiędzy godziną 15:00 a 16:00 Polacy dotarli do przedmieść miasta od strony Zwierzynca. Chociaż na Wileńszczyźnie nie obeszło się bez walk, to wkraczające do Wilna wojska gen. Żeligowskiego nie napotkały na ulicach niemal żadnego oporu ze strony wycofujących się wojsk litewskich, a mieszkańcy entuzjastycznie witali swoich wyzwolicieli. Wywodzący się z Samoobrony Litewsko-Białoruskiej, Wileński pułk piechoty przemaszerował traktem ludzkim, ulicami Ostrobramską i Wielką.

12 października gen. Żeligowski ogłosił utworzenie Litwy Środkowej, następnie powołał Tymczasową Komisję Rządzącą (rząd tymczasowy) i zapowiedział zwołanie sejmiku, który zadecydować miał o dalszych losach nowego organizmu państwowego. Trwające do końca listopada 1920 roku walki zakończyły się podpisaniem rozejmu (29 listopada).

Wkrótce nastąpiły decydujące o losach Wileńszczyzny i samego Wilna rozstrzygnięcia polityczne. Litwę Środkową z woli większości mieszkańców tego regionu i za polityczną aprobatą przywódców Litwy Środkowej – decyzją Sejmu Wileńskiego podjętą 20 lutego 1922 roku – przyłączono do Rzeczypospolitej. Polski Sejm Ustawodawczy uchwałą z 24 marca 1922 roku uznał i zaaprobował powyższą decyzję, uchwalając 6 kwietnia tego roku objęcie władzy państwowej nad Ziemią Wileńską – jak określono w ustawie Litwę Środkową. Na jej obszarze utworzono następnie województwo wileńskie. Wileńszczyzna była wolna. Pomyślnym zmaganiom militarnym towarzyszyła aprobatą i moralne wsparcie większości społeczeństwa w całej Polsce, wśród którego silna była świadomość wspólnoty kulturowej i jedności państwowej Polski i Litwy.

W skomplikowanym kontekście politycznym akcji oraz bardzo trudnych warunkach operacyjnych, ich dowódcy i żołnierze odznaczyli się wówczas w sposób szczególny. „[...] Żołnierze Dywizji Litewsko-Białoruskiej – mówił Marszałek – wbrew opinii świata i części swoich, wbrew zwątpieniu, dali triumf prawdzie i sprawiedliwości, dowiedli, że przelewali krew w sprawie słusznej i sprawiedliwej, gdy walczyli o tę ziemię, która przez swoje ostatnie orzeczenie przyznała Wam szacunek [...]”.

Marszałek Józef Piłsudski dekoruje chorągwie i trąbki oddziałów 1. Dywizji Piechoty Legionów (1., 5., 6. pułki piechoty Legionów, 1. pułk artylerii polowej Legionów) Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego „Virtuti Militari”, Mołodeczno, 3 grudnia 1920 r.
Zbiory Rafała E. Stolarskiego (Warszawa)

Marszałek Józef Piłsudski przyjmuje defiladę oddziałów 9. Dywizji Piechoty (15., 22., 34., 35. pułki piechoty, 9. pułk artylerii polowej, 9. pułk artylerii ciężkiej) po dekoracji chorągwi i trąbek Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego „Virtuti Militari” pod Łidą, 6 grudnia 1920 r.
Zbiory Ryszarda Rybki (Bochnia)

Sztandary kawalerii odznaczone Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego „Virtuti Militari”
Kolega jazdy polskiej, Warszawa 1938, n. 249
mal. St. Cyprian

Dekoracja sztandaru 1 pułku ułanów z Krowcowickich, mal. Leonard Wintorowski, 1923 r.
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Chorągwie, sztandary i trąbki...

W 1. pułku artylerii Legionów Polskich (potem 1. pułk artylerii lekkiej Legionów Józefa Piłsudskiego) za zasługi wojenne w latach 1914–1920, trąbki wszystkich dziewięciu baterii pułku zostały udekorowane Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego „Virtuti Militari” przez Marszałka Józefa Piłsudskiego. Dekoracja miała miejsce w Mołodecznie, 3 grudnia 1920 roku.

Marszałek Józef Piłsudski dekoruje Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego „Virtuti Militari” trąbkę jednego z oddziałów artylerii
Zbiory Rafała E. Stolarskiego (Warszawa)

Knjga jarcy polskij, Warszawa 1938, s. 428

Uroczystość wręczenia sztandaru 1. pułk artylerii lekkiej Legionów Józefa Piłsudskiego nastąpiła w Warszawie, 11 listopada 1937 roku. Najpierw Prezydent RP Ignacy Mościcki wręczył sztandar dowódcy pułku, a następnie marszałek Edward Śmigły-Rydz przywiązał do płatu sztandaru Krzyż Srebrny Orderu „Virtuti Militari” z trąbki jednej z wcześniej odznaczonych baterii. Fundatorem sztandaru byli mieszkańcy Wilna.

POCZET TRĄBKI „VIRTUTI MILITARI” 5 D. A. K.

Marszałek Edward Śmigły-Rydz odbiera sztandar jednego z pułków z rąk przedstawicieli fundatorów
Zbiory Rafała E. Stolarskiego (Bochnia)

Marszałek Edward Śmigły-Rydz wbił gwóźdź pamiątkowy w drzewce sztandaru pułkowego
Zbiory Rafała E. Stolarskiego (Bochnia)

Moment przeniesienia przez marszałka Edwarda Śmigłego-Rydz Krzyża Srebrnego Orderu Wojennego „Virtuti Militari” z trąbki na sztandar pułkowy
Zbiory Rafała E. Stolarskiego (Bochnia)

Sztandar 5. pułku piechoty Legionów Józefa Piłsudskiego z Wilna, udekorowany Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego „Virtuti Militari” – strona prawa i lewa
Museum Wojska Polskiego (Warszawa)

200. rocznica ustanowienia Orderu Wojennego „Virtuti Militari” – koperty FDC (pierwszy dzień obieg) wydane przez Poczta Polska, 1992 r.
Zbiory Rafała E. Stolarskiego (Warszawa)

Drugi Niepodległości

POLONIA RESTITUTA 1918

„Virtuti Militari” Order honoru i narodowej dumy 1918–1921

Kawalerowie Orderu 1939–1945

Po kampanii wrześniowej 1939 r. i utworzeniu na obczyźnie Polskich Sił Zbrojnych rozkazem Naczelnego Wodza gen. dyw. Władysława Sikorskiego z 1940 roku, ogłoszonym w „Dzienniku Rozkazów Ministerstwa Obrony Narodowej” nr 1 w styczniu 1941 r., przywrócono nadawanie Orderu „Virtuti Militari” z zachowaniem większości przedwojennych przepisów.

W latach 1940-1990 nadano w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie łącznie 6160 orderów. Oto jeden z ich Kawalerów, którego sylwetką kończymy naszą opowieść...

WŁADYSŁAW JACEK BOBIŃSKI (4 VII 1901 r. – 18 II 1975 r.) – generał brygady, kawalerzysta, oficer broni pancernej urodził się 4 lipca 1901 r. w Marianówce, niedaleko Humania na Podolu (wówczas gubernia kijowska) w ziemiańskiej rodzinie Jacka i Zofii z Warchałowskich, od kilku pokoleń osiadłej na kresach południowo - wschodnich.

W 1917 r. wstąpił najpierw jako ochotnik – ułan do polskiego oddziału partyzanckiego Feliksa Jaworskiego. Następnie przeszedł do szwadronu kawalerii przy III Korpusie Polskim w Kijowie i od grudnia brał udział w obronie Kijowa przed bolszewikami. Potem był w szwadronie polskich partyzantów III Korpusu, wreszcie w II Korpusie Polskim dowodzonego przez gen. Józefa Hallera. Po bitwie pod Kaniowem (11 maja 1918 r.) i rozbięciu II Korpusu przez Niemców, znalazł się w szeregach Polskiej Organizacji Wojskowej w Kijowie. Brał udział w rozbrajaniu Niemców, a następnie jako ułan, od października 1918 r. był na kursie podoficerów w Kadrcze Wyszkozenia Kawalerii w Mińsku Mazowieckim. Od stycznia 1919 r. służył Bobiński w 5. pułku ułanów (później Zasławskich) i brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. W lipcu 1919 r. awansował do stopnia starszego ułana, a w kwietniu 1920 roku, w czasie operacji kijowskiej, został ranny pod Fastowem.

Wkrótce pochodzący z kresów wschodnich Bobiński, losy swoje związał na stałe z kresami zachodnimi, z Wielkopolską, szczególnie z Poznaniem. Wielkopolanin z wyboru zadomowił się tutaj, gdzie z oddaniem i znanstwem kultywowano wielowiekowe tradycje kawalerskie. Od czerwca do lipca 1921 r. służył jako oficer informacyjny w VII Brygadzie Jazdy z siedzibą w Poznaniu.

1 sierpnia 1921 r. został awansowany do stopnia podporucznika i od listopada 1921 r. otrzymał dowództwo plutonu w 15. pułku ułanów Poznańskich, z którym związany był przez następnych dwadzieścia lat swojego zawodowego życia.

Wrzesień 1939 r. zastał majora Bobińskiego w warszawskim szpitalu, w którym przebywał z powodu skomplikowanego złamania nogi na zawodach jeździeckich w Wilnie (3 lipca 1939 r.). W rezultacie mógł poruszać się tylko o kulach. W takim stanie zdrowia odbył kilka kolejnych ewakuacji: 9 września do szpitala w Lublinie (odniósł dodatkowe obrażenia w czasie bombardowania miasta), a następnego dnia do Izby Chorych w Hrubieszowie, gdzie mieścił się Ośrodek Zapasowy Kawalerii. 12 września, z rozkazu dowódcy ośrodka, wyjechał do Ośrodka Zapasowego w Krzemieńcu.

Wkrótce, wraz z agresją sowiecką (17 września 1939 r.) radykalnie zmieniła się sytuacja polityczna i militarna. Jeszcze tego samego dnia wyznaczony został w Krzemieńcu przez dowódcę rejonu etapowego Łuck, gen. bryg. Piotra Skuratowicza, do objęcia funkcji parlamentarzysty w celu nawiązania kontaktów z wkraczającymi wojskami sowieckimi. W związku z tym w miejscowości Borsuki, 30 km na południowy-wschód od Krzemieńca, objął dowództwo na odcinku granicy Borsuki-Łanówka. Gdy jednak pertraktacje z czerwonoarmistami okazały się niemożliwe, ciągle o kulach, z własnej inicjatywy zorganizował kilkudziesięciosobową grupę osadników kresowych, która podjęła walkę z oddziałami sowieckimi. Następnie na rozkaz gen. Skuratowicza 18 września wycofał oddział do Krzemieńca, rozwiązując grupę i niszcząc broń. Jeszcze tego dnia, unikając niewoli, przebił się w kierunku granicy węgierskiej na czele doraźnie zorganizowanego oddziału. Wkrótce, 19 września, pod Worochtą dołączył do 10. Brygady Kawalerii Zmotoryzowanej i przekroczył granicę węgierską. Szczęśliwie uniknął internowania i 20 września 1939 r. zgłosił się w Konsulacie RP w Budapeszcie, skąd po otrzymaniu odpowiednich dokumentów, 29 września przez Jugosławię i północne Włochy, wyjechał do Francji, przekraczając 1 października granicę włosko-francuską. Następnie

Mjr [Władysław] Bobiński, d-ca Pułku Ułanów Karpackich w Palestynie 1940-1945 r., mal. Zdzisław Walczak, akwarola, 1998
<http://malarstwo-historia.blogspot.com/2015/02/polszy-kawalerzyck-oddzial-walczak.html>

Ppłk Władysław Bobiński, dowódca zgrupowania „Bob”, w swoim „Shermanie”, maj 1944 r.
Zbiory Grzegorza Łukomskiego (Poznań)

zgłosił się w konsulacie polskim w Lyonie, gdzie znów otrzymał dokumenty niezbędne do dalszego pobytu. Do 12 października 1939 r. przebywał we francuskim szpitalu wojskowym, a następnego dnia przybył do Stacji Zbornej Wojska Polskiego w Paryżu.

W Polskich Siłach Zbrojnych przeszedł cały wojenny szlak bojowy. Walczył m.in. w Afryce Północnej, dowodząc pułkiem ułanów Karpackich pod Tobrukiem, a następnie we Włoszech (zastępca dowódcy 2. Brygady Czołgów) pod Monte Cassino, dowodząc z kolei Zgrupowaniem „Bob”, które otrzymało zadanie opanowania Piedimonte San Germano, a w grudniu 1944 roku objął dowództwo 14. Wielkopolskiej Brygady Pancerniej. Z dniem 1 stycznia 1964 r. został Bobiński mianowany przez Naczelnego Wodza generałem brygady.

Zmarł w Londynie 18 lutego 1975 r. 26 lutego 1975 r., przed kościołem św. Andrzeja Boboli w Londynie zebrali się liczni przedstawiciele polskiej diaspory politycznej, aby pożegnać generała brygady Władysława Bobińskiego. Za trumną wniesiono wieniec pułkowy oraz poduszkę z odznaczeniami zmarłego. Prócz tych otrzymanych za wojnę polsko-bolszewicką oraz walki o ukształtowanie granic w latach 1918–1922 (Krzyż Walecznych – dwukrotnie, Srebrny Krzyż Zasługi, Medal za Wojnę 1918–1921), posiadał Bobiński Medal 10-lecia Odzyskanej Niepodległości oraz najwyższe odznaczenia polskie i kilku państw sprzymierzonych, uzyskane za walki w latach 1939–1945. Były to: Krzyż Srebrny Orderu Wojennego „Virtuti Militari” (numer 8794) „w uznaniu czynów męstwa i wybitnych czynów bojowych wykazanych w okresie walk 2 Korpusu o Monte Cassino” (przyznany 24 lipca 1944 r.); Krzyż Złoty Orderu Wojennego „Virtuti Militari” (numer 47) „za umiejętne dowodzenie grupą złożoną z pułku pancernego, baonu piechoty i artylerii” w czasie walk nad Adriatykiem (przyznany 30 lipca 1944 r.); Krzyż Walecznych (czterokrotnie, m.in. za Tobruk i walki we Włoszech 1944 r.); Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami (18 czerwca 1945 r.); a ponadto sojusznicze: brytyjski prestiżowy Order of the British Empire (OBE), przyznany 15 lutego 1944 r.; a także Distinguished Service Order (DSO), przyznany 29 września 1944 r.; włoski Ordine della Corona d'Italia (25 maja 1946 r.) i Croce al Valore Militare (1 czerwca 1946 r.); był wśród nich także amerykański Legion of Merit (15 maja 1948 r.). Po nabożeństwie trumnę przewieziono na cmentarz South Ealing, gdzie została złożona do grobu.

Piedimonte San Germano, pomnik 6. pułku pancernego „Dzieci Lwowskich”, ze Zgrupowania „Bob”, maj 2014 r.
Fot. Robert Mącznyński, zbiory Rafała E. Bockarskiego (Warszawa)

Pomnik wzniesiony został dzięki staraniom Koła żołnierzy pułku i uroczystie poświęcony 10 sierpnia 1973 r. Na pomniku mieszczącej tablicę pamiątkową z nazwiskami 40 żołnierzy pułku poległych „w drodze do dalekiej Polski” oraz inskrypcją (po polsku, włosku i angielsku): „ZA WOLNOŚĆ NASZĄ I WASZĄ / PUŁK 6 PANCERNY DZIECI / LWOWSKICH W DRODZE DO / DALEKIEJ POLSKI I ZAWSZE / WIERNEGO GRODU PRZODKÓW / SWOICH PO PIĘCIODNIOWEJ / CIĘŻKIEJ BITWIE ZDOBYŁ / 26 MAJA 1944 ROKU / WZGÓRZE ORAZ MIASTECZKO / PIEDIMONTE SAN GERMANO. PIELGRZYMYE Z OJCZYSTEGO / KRAJU, GDY ZATRZYMASZ SIĘ / NA CHWILĘ WZNIOSZ CZY DO / BOGA I WESTCHNIJ SZCZERA / MODLIWĄ ZA DUSZE BRACI / TWYCH CO W OFIERZE MŁODE / ŻYCIE OJCZYŹNIE ZŁOŻYLI. / PRZEKAŻ POTOMNYM, ŻE WOLNOŚĆ / NARODU NIE JEST TYLKO / FRAWEM I CHWAŁĄ ŻYTYCH / WOLNOŚĆ NADE WSZYSTKO / JEST TRYUMFEM POLEGŁYCH!”

Fot. Robert Mącznyński, zbiory Rafała E. Bockarskiego (Warszawa)

